

HELLENİSTİK DÖNEM KAPADOKYA KRALLIĞI'NIN SİYASİ TARİHİ

Salih SOSLU

Haziran 2014
DENİZLİ

HELLENİSTİK DÖNEM KAPADOKYA KRALLIĞI'NIN SİYASİ TARİHİ

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Eski Çağ Tarihi Programı**

Salih SOSLU

Danışman: Prof. Dr. Turhan KAÇAR

**Haziran 2014
DENİZLİ**

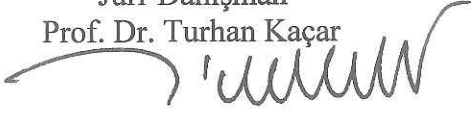
YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı öğrencisi Salih Soslu tarafından Prof. Dr. Turhan Kaçar yönetiminde hazırlanan “Helenistik Dönem Kapadokya Krallığı’nın Siyasi Tarihi” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 30.06.2014 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

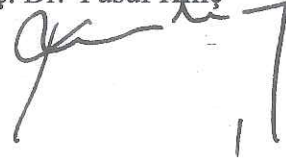

Jüri Başkanı
Prof. Dr. Murat Arslan

Jüri-Danışman
Prof. Dr. Turhan Kaçar

Jüri
Doç. Dr. Yusuf Kalıcı

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun
04/07/2014 tarih ve 14/17.... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

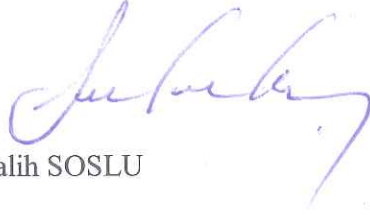

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Enstitü Müdürü

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza

:

Öğrenci Adı Soyadı : Salih SOSLU

ÖNSÖZ

Günümüzde Kayseri, Nevşehir ve Niğde il sınırlarında bulunan ve eski çağ literatüründe Kapadokya olarak adlandırılan bölgenin idari sınırları içerisinde gelişen krallığın tarihi bir bütün halinde “Hellenistik Dönem Kapadokya Krallığı’nın Siyasi Tarihi” adlı tez çalışmasında değerlendirilmektedir. Bu çalışma, en eski zamanlardan beri siyasi birlikten yoksun Kapadokya’nın Perslerin hegemonyasına girdikten sonra başlayan süreçte siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin etkisi ve sonrasında gelişen Roma ile Pontos arasındaki mücadeleler doğrultusunda Roma’ya sadık kalarak geliştirdiği politikalar neticesinde hazırlanmıştır. Antik kaynak ve modern literatürün Kapadokya’ya dönem itibarıyla farklı açılardan bakışı Kapadokya Krallığı tarihinin de paralel olarak değişkenlik göstermesine neden olmaktadır. Diğer taraftan modern yazarlardan başlayarak bölgenin tarihi tutarsız bilgilerle gösterilmiş ve bu tutarsızlık araştırmacıları farklı sonuçlara götürmüştür. Bu nedenle öncelikle bu etken göz önünde bulundurularak çalışmamızın temeli olan antik kaynaklar ele alınmış ve bu kaynaklar taranarak modern kaynaklarla birlikte Kapadokya’nın siyasi tarihi, eski çağ batı tarihine kazandırılmıştır.

Bu vesileyle, Hellenistik Dönem tarihine Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Bölümü’nde Lisans öğrencisiyken aldığım Heykel Sanatı, Mimari derslerinin yanı sıra biyografisini okuduğum Büyük İskender nedeniyle ilgi duymuştum. Bu bakımdan, aynı üniversitenin Eskiçağ Tarihi Yüksek Lisans Programı’nda konu seçmem gerektiğinde, Hellenistik Dönem’i rehber edinerek bir konu seçmeye özen gösterdim. Bu konuda, Kapadokya adıyla bilinen krallığın siyasi tarihini oluşturmam için bu alanda bana çalışma fırsatı veren ve beni eski çağ batı tarihi konusunda yönlendirip önümü aydınlatan değerli hocam Prof. Dr. Turhan KAÇAR’ a sabrından ve hoş görüşünden dolayı teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca eski çağa yönelik birçok bilgiye sahip olmamı sağlayan ve mukayeseli tarih anlatısını öğreten kıymetli hocam Doç. Dr. Yusuf KILIÇ’ a; antik çağ insanının yaşantısı hakkında vermiş olduğu bilgilerle düşünce gücümü geliştiren hocam Prof. Dr. Elif ÖZER’ e; tarihsel metod ve yöntem konularında deneyimiyle beni bilgilendiren Prof. Dr. Murat ARSLAN’ a; şuan Çin’de bulunan ve tez çalışmam sırasında manevi desteğini daima hissettiren kıymetli meslektaşım Arkeolog Mehmet ERDAL’ a; ekler bölümünde teknik yardımından dolayı İnşaat Mühendisi Fatih OKUMUŞ’ a; aziz kardeşim Aykut KABAK’ a; bu noktaya ulaşmama vesile olan ve üzerimdeki haklarımı asla

ödeyemeyeceğim sevgili annem Zehra SOSLU'ya; fedakar babam Lütfullah SOSLU'ya; değerli kardeşlerim Kadir SOSLU'ya ve Aslıhan SOSLU'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Salih SOSLU

Haziran 2014

ÖZET

HELLENİSTİK DÖNEM KAPADOKYA KRALLIĞI'NIN SİYASİ TARİHİ

SOSLU, Salih

Yüksek Lisans Tezi Tarih ABD Eski Çağ Tarihi Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Turhan KAÇAR

Haziran 2014, 143 sayfa

Bu tez çalışmasında, Kapadokya'nın Perslerden Romahlara kadar geçen dönemde yaşadığı siyasi olaylar bir bütün olarak anlatılmaktadır. Tabal Krallığı ile başlayan siyasi otorite boşluğu ve toplumsal birlik sorunu Perslerin satraplık sistemi ile giderilmeye çalışılmıştır. Kapadokya, öncelikle Pers egemenliği ile birlikte farklı bir kültürle tanışarak Pers hegemonyasına girmiştir. Daha sonra Perslerin önemli bir satraplığı haline getirilen Kapadokya, bu sayede kültürel bir kimlik kazanmıştır. Hellenistik Dönem'den itibaren Kapadokya'da Makedonyalı İskender'in egemenliği başlamış; ancak bu egemenlik İskender'in ölümünden sonra komutanları arasındaki mücadeleler neticesinde el değiştirerek Seleukoslar'a geçmiştir. III. Ariarathes, Seleukoslar ile akrabalık bağı kurarak M. Ö. 255 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ve Kapadokya Krallığı'nı kurmuştur. Bu gelişmelerden sonra Kapadokya VI. Mithridates'in Küçük Asya'da yarattığı krize ev sahipliği yapmıştır. Bu olay başlarda Küçük Asya'nın hakim gücü Roma'nın dikkatini çekmiş; ancak herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Bu durumu değerlendiren VI. Mithridates, sürekli olarak Kapadokya Krallığı tahtına müdahale ederek I. Ariobarzanes'i tahtından kovmuştur. Bunun üzerine Kapadokya halkı *Roma Senatosu*'na şikayetini bildirmiştir. Roma, Küçük Asya'da uyguladığı *status quo* sistemi gereği duruma çok geçmeden müdahalesini yapmıştır; ancak VI. Mithridates'in eylemlerinin ardı arkası kesilmeyince iki güç arasında merkezi Kapadokya olmak üzere Mithridates-Roma Savaşları yapılmıştır. Roma'ya, bu savaşlar sırasında destek veren Kapadokya Krallığı, Pompeius tarafından toprak verilerek ödüllendirilmiş ve sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde, Tiberius'un egemenlik döneminde, Kapadokya M. S. 17 yılında Roma'ya bağlı bir eyalet olarak düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hellenistik, Dönem, Kapadokya, Siyasi, Tarih, Krallık.

ABSTRACT

THE POLITICAL HISTORY OF THE KINGDOM CAPPADOCIA HELLENISTIC PERIOD

SOSLU, Salih

Master Thesis History Department Ancient History Programme

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Turhan KAÇAR

June 2014, 143 pages

In this study the whole political events which had emerged during the period from Persian to Roman. The political instability which had started in the age of Tabal Monarchy and the troubles about social unity had tried to be retrenched by *satraplık* system of Persian. Cappadocia had gained ascendancy over Persian by being aware of a new culture which belonged to Persian. Afterward, Cappadocia, which had become an essential *satraplık* of Persian gained a cultural identity. Hellenistic Period, The hegemony of Alexander from Macedonian had started and expanded, yet the hegemony was obtained by Seleukos by taking over as a result of the wars between the commanders after Alexander had gone. III. Ariarathes, had declared his independence by establishing a relation with Seleukos in BC. 255 and founded Cappadocia Monarchy. After the following, Cappadocia had become the host town of the crisis which was caused by VI. Mithridates in Minor Asia, hence any armed intervention didn't happen. VI. Mithridates who considered in this situation, had consistently threatened to the throne of Cappadocia Monarchy and held off I. Ariobarzanes. Therefore, The public of Cappadocia had brought a complaint to Roman senate's notice and Roman interfered in this action as soon as possible by using *status quo* system which was applied in Minor Asia. However, due to the endless conflicts of VI. Mithridates, The war between Mithridates and Roman had been broken out. The Cappadocia Monarchy who supported to Roman during the following wars had been awarded by being given ground by Pompeius and after the all resulted happened, Cappadocia had been arranged as a province connected to Roman Empire in AD. 17 during the reign of Tiberius.

Keywords: Hellenistic, Period, Cappadocia, History, Political, Kingdom.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
GİRİŞ.....	1
1. Kapadokya Tarihi'nin Antik Kaynakları	6
2. Modern Literatürde Eskiçağ Kapadokyası.....	10

BİRİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK DÖNEM ÖNCESİ KAPADOKYA

1.1. Kapadokya'da Tabal Krallığı.....	15
1.1.1. Tabal Krallığı'nın Kuruluş Süreci.....	15
1.1.2. Tabal Krallığı'nın Egemenlik Dönemi.....	16
1.1.3. Tabal-Asur İlişkileri.....	17
1.1.4. Kapadokya'da Pers Egemenliği ve Katpatuka Satraplığı.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

SATRAPLIK'TAN KRALLIĞA HELLENİSTİK DÖNEM'DE KAPADOKYA

2.1. Hellen ve Pers Kültürleri Arasında Kapadokya.....	30
2.1.1. Makedonyalı İskender, Perdikkas ve Kardialı Eumenes	34
2.1.2. Seleukosların Kapadokya Satrapı II. Ariarathes ile Başlayan İlişkileri	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU BATI ARASINDA KAPADOKYA: BAĞIMSIZ KRALLIĞIN DOĞUŞU, İÇ ÇATIŞMA VE SİYASİ İLİŞKİLER

3.1. III. Ariarathes ve Bağımsız Kapadokya Krallığı'nın Kuruluşu	41
3.1.1. Diplomasinin Tanıdık Bir Aracı: Siyasi Evlilikler ve Kapadokya Krallığı ..	43
3.1.2. V. Ariarathes ve Orophernes Arasındaki İktidar Mücadelesi	49
3.1.3. Kapadokya Krallığı'nın Roma ile İlk İlişkileri.....	53
3.1.4. Kapadokya'da Kriz ve Ariaratheslerin Sonu	55
3.1.5. Roma'nın Vasalı Ariobarzanes Hanedanı'nın Doğuşu.....	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROMA VE PONTOS ARASINDA KAPADOKYA

4.1. Mithridates-Roma Savaşları Öncesi'nde Kapadokya	68
4.1.1. Birinci Mithridates-Roma Savaşı (M. Ö. 89-85) ve Kapadokya Krallığı.....	71
4.1.2. İkinci Mithridates-Roma Savaşı (M. Ö. 83-81) ve Kapadokya Krallığı	80
4.1.4. Üçüncü Mithridates-Roma Savaşı (M. Ö. 74-63) ve Kapadokya Krallığı ..	86

BEŞİNCİ BÖLÜM

KRALLIK'TAN EYALET'E KAPADOKYA

5.1. Kapadokya'da Roma Egemenliği.....	93
5.1.1. II. ve III. Ariobarzanes'ler Dönemi'nde Kapadokya	94
5.1.2. Kapadokya'nın Son Kralı Arkhelaos	98
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	114
EKLER.....	122
ÖZGEÇMİŞ	143

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
b.k.z.	Bakınız
C.	Cilt
CAH	Cambridge Ancient History
Çev.	Çeviren
kg.	Kilogram
lev.	Levha
M. Ö.	Milattan Önce
M. S.	Milattan Sonra
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Olba	Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi
Res.	Resim
s.	Sayfa
TTK	Türk Tarih Kurumu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
vb.	Ve benzeri
Vol.	Volume
yy.	Yüzyıl
yak.	Yaklaşık

GİRİŞ

Antikçağ'da, Anadolu'nun ortasında *İris (Yeşil Irmak)* ve *Halys Irmağı (Kızılırmak)* arasındaki geniş bölgeye Kapadokya denmekteydi. Bölgenin geniş sınırlara ulaşması birçok etnik grubu içerisinde bulundurmasını ve geniş siyasi bir tarihe sahip olmasını sağlamaktadır. Böylesine geniş bir coğrafyaya ve renkli bir nüfus yapısına sahip olan Kapadokya'nın siyasi tarihini araştırırken, *Hellenistik Dönem'i* temel alarak Kapadokya'da Perslerden ve daha öncesi hakkında bilgi sahip olmak üzere Romalılara kadar geçen süreci bir bütün halinde vermeyi hedeflediğimiz bu çalışma, genel itibariyle beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın temelini oluşturan birinci bölümde, Hellenistik Dönem öncesi Kapadokya'nın siyasi tarihini oluşturan bilgileri kronolojik olarak değerlendirerek konuyu bir bütün halinde vermek için iki alt başlık kullanılmaktadır. Öncelikle ana başlıkta konuya giriş yapmak amacıyla geniş idari sınırlara sahip konumda olan Kapadokya'nın siyasi birlik oluşturmamasının nedeni anlatılmaktadır. Birinci alt başlıkta, Kapadokya'nın siyasi ve kültürel bakımdan en eski beslendiği kaynak olarak görünen ve aynı zamanda M. Ö. II. Binyılının sonlarında parçalanan Hitit Devleti'nin bir kolu olan Tabal Krallığı'ndan bahsedilmektedir. İkinci alt başlıkta ise Kapadokya'yı hegemonyasına alarak menfaatleri doğrultusunda siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesini sağlayan Pers egemenliği ve sonrasında Kapadokya'nın *satraplık* yönetimine dahil olmasıyla birlikte başlayan gelişmeler anlatılmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Kapadokya'nın Hellenistik Dönem'de satraplıktan krallığa geçiş süreci iki alt başlık halinde değerlendirilmektedir. İlk olarak ana başlıkta konuya giriş yapmak amacıyla Pers kültür geleneğini benimseyerek sosyal yaşamda yeni feodal bir karakter kazanan Kapadokya'nın *Hellen* kültürü karşısındaki tutumundan bahsedilmektedir. Birinci alt başlıkta, Büyük İskender'in Kapadokya'ya elçisini bırakmasıyla başlayan Makedonya egemenliği ve kendinden sonra gelen seleflerinin Kapadokya'da uyguladığı politikalar doğrultusunda gelişen siyasi olaylar anlatılmaktadır. İkinci alt başlıkta ise İskender'in selefleri arasında yapılan *Ipsos Savaşı*'nda en büyük payı alan Seleukosların II. Ariarathes ile başlayan ve devamında durgun geçen ilişkileri anlatılmaktadır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise Doğu ve Batı kültürleri arasında gelişen Kapadokya'nın siyasi ve sosyal olayları beş başlık altında not edilmektedir. Öncelikle konunun girişinde genel bilgi vermek amacıyla oluşturulan ana başlıkta Kapadokya satraplığının Seleukoslar döneminden itibaren başlayan bağımsızlık mücadelesinin sonucunda Kapadokya'nın ilk kralı *III. Ariarathes* ile başlayan bağımsız Kapadokya Krallığı'nın kuruluşundan bahsedilmektedir. Birinci alt başlıkta, diplomasi ilişkilerini geliştirmek isteyen Kapadokya Krallığı'nın yapmış olduğu siyasi evlilikler anlatılmaktadır. İkinci alt başlıkta, *V. Ariarathes* ve sözde kardeşi *Orophernes*'in Kapadokya egemenliği için yaptıkları mücadeleden ve bu mücadeleyi kazanan *Orophernes*'in kendi menfaati doğrultusunda uyguladığı siyasi politikadan söz edilmektedir. Üçüncü alt başlıkta, Kapadokya'nın ebedi dostu Roma ile kurduğu ilişkilerin başlangıç dönemi, dördüncü alt başlıkta ise *Pontos Kralı VI. Mithridates*'in Kapadokya'ya gelişi ile başlayan kriz ve sonrasında bu doğrultuda gelişen olaylar neticesinde *Ariarathes Hanedanı*'nın sonu anlatılmaktadır. Beşinci alt başlıkta ise hem Parthların hem de Roma'nın istekleri doğrultusunda *I. Ariobarzanes*'in Kapadokya Krallığı tahtına geçişi ve devamında gelişen siyasi olaylardan bahsedilmektedir.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde, Roma ve Pontos arasında tampon bölge olarak kullanılan Kapadokya Krallığı'nın *Mithridates-Roma Savaşları*'ndaki tutumu ve bu doğrultuda gelişen stratejik konumu üç alt başlık halinde verilmektedir. İlk olarak ana başlıkta Roma ve Pontos arasında cereyan edecek olan savaş öncesinde *VI. Mithridates*'in Kapadokya kralı *I. Ariobarzanes*'i tehdit etmesi ve sonrasında Kapadokya'da Roma'ya karşı stratejik bir üstünlük kurması amacıyla meydana gelen olaylar anlatılmaktadır. Birinci, ikinci ve üçüncü alt başlıklarda ise Roma ve Pontos arasında gerçekleşen *Mithridates-Roma Savaşları*'nda Kapadokya Krallığı'nın politikası ve bu savaşların krallığa verdiği zarar anlatılmaktadır. Ancak, bu duruma rağmen Kapadokya'nın sözde dostu olan Roma'nın bu savaşlar sırasında Küçük Asya'da görevlendirdiği *Sulla*, *Lucullus* ve *Pompeius*'a hububat, giyecek ve asker yardımında bulunduğu yanı sıra Kapadokya'nın *VI. Mithridates* ve damadı *II. Tigranes*'in tutumu karşısında uyguladığı siyasi politika anlatılmaktadır.

Çalışmamızın beşinci bölümünde ise Kapadokya'nın krallıktan Roma eyaletine dönüşme süreci ve bu doğrultuda yaşanan gelişmeler iki alt başlık halinde değerlendirilmektedir. Öncelikle ana başlıkta konuya giriş yapmak amacıyla Kapadokya'daki Roma egemenliği ve Roma'nın başta Küçük Asya olmakla birlikte

Kapadokya Krallığı'nda uyguladığı *status quo (denge siyaseti)* sistemi anlatılmaktadır. Birinci alt başlıkta Kapadokya'nın kralı ve aynı zamanda Roma'nın vasalı II. ve III. Ariobarzanes döneminin siyasi olayları, Romalı yöneticiler ile kurulan ilişkiler neticesinde ortaya çıkan problemler ve Romalı yöneticiler arasındaki mücadelelerde Kapadokya'nın uyguladığı denge siyaseti anlatılmaktadır. İkinci alt başlıkta ise Kapadokya'nın son kralı *Arkheleas* dönemindeki siyasi ilişkiler, bu gelişmeler doğrultusunda gerçekleşen olaylar nedeniyle Kapadokya'nın krallıktan eyalete geçişi ve bu süreçte Kapadokya halkının yaşadığı değişim süreci anlatılmaktadır.

Bu çalışmayı yaparken başvurduğumuz *antik kaynak ve modern (ikincil) literatür* bilgilerini değerlendirecek olursak ölçülü olmakla birlikte bu konuya dair ihmal edilmiş gerçekleri söylemenin şüphesiz faydalı olacağını düşünüyorum. Çalışmamızda eskiçağ literatürü taranarak Kapadokya siyasi tarihine ait bilgiler not edilmiş ve Türkçeye çevrilmiş eserler bahsi geçen çalışmaya uyarlanmış; yabancı kaynaklar ise tercüme edilerek konuya özgün bir şekilde aktarılmıştır. Eskiçağ literatüründe hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Kapadokya ve kurulduğu bölgeden ismini alan Kapadokya Krallığı'nın başta siyasi tarihi olmak üzere çevre krallıklar ile kurduğu siyasi ilişkiler ve bunların neticesinde gelişen olayların Kapadokya Krallığı'nda nasıl bir değişim süreci başlattığı tam olarak açıklanamamış ya da bu konu önemsenmemiştir. Bu eksiklik, muhtemelen şimdiye kadar Kapadokya'nın idari bir bölge olarak düşünülmesinden ziyade daha çok turizm amaçlı bir terim olarak kullanılması ve antik kaynakların yeterince araştırılmamasından kaynaklanmaktadır. Öncelikle *Herodotos'un Historia (Tarih)*'sı ve *Strabon'un Geographika (Coğrafya)*'sı Kapadokya'nın Hellen dönemi öncesini yani Pers egemenliği ve satraplık sürecini anlatmasının yanı sıra dönemin sosyal yaşamı hakkında detaylı bilgiler veren en kapsamlı eserlerdir. *Appianus'un Rhomaiika (Roma Tarihi)* adlı eserinde ise Küçük Asya'da bulunan Kapadokya Krallığı'nın dönemin iki büyük gücü olarak bilinen Roma ve Pontos arasında meydana gelen Mithridates-Roma Savaşları'nda nasıl bir politika izlediği, bu politikalardan nasıl bir sonuç çıkardığı ve Kapadokya kralının taht sürecinde yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Bu konuya dair önemli bilgiler veren bir başka eser ise *Memnon'un Peri Herakleia (Herakleia Pontike Tarihi)*'sidir. Bu eserde özellikle Roma ve Pontos arasında tampon bölge olarak kullanılan Kapadokya'nın içinde bulunduğu siyasi süreç ve devamında gelişen olaylar anlatılmaktadır. Kapadokya Krallığı'nın Roma ile ilişkilerinin gelişmesini sağlayan komutanların ve yöneticilerin yaşamlarını

anlatan *Plutarkhos*'un *Sulla*, *Lucullus* ve *Pompeius*, eserleri özellikle Kapadokya'nın siyasi tarihi ve geçirdiği süreç hakkında en kapsamlı bilgiler veren önemli eserlerdendir. Kapadokya'nın siyasi tarihine ve sosyal yaşamına diğer antik kaynaklara göre sınırlı bilgiler veren *Ksenophon*'un *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)* ve *Kyrou Paideia (Kyros'un Eğitimi)*'sı, *Nepos*'un *De Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium (Yabancı Halkların Seçkin Komutanları)*'u, *Horatius*'un *İambus'lar*, *Lirik Şiirler*, *Satura'lar*, *Mektuplar*'ı, *Tacitus*'un *Annales*'i, *Arrianus*'un *Periplus Ponti Euxini*'si, *Quintus Curtius Rufus*'un *History of Alexander*'ı, *Arrianus*'un *Anabasis of Alexander* adlı eserleri bu çalışma ile ilgili dipnot olarak ve metin aralarında konuyu desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca Kapadokya'nın siyasi tarihine ilişkin bilgilerin verildiği ve aktaran olarak kullanılan diğer önemli antik kaynaklar ise *Plinius*'un *Naturalis Historia*'sı, *Cicero*'nun *Epistulae*'si, *Diodoros*, *Iustinius*'un *Epitome of Philippic History of Pompeius Trogus*'u, *Valerius Maximus*'un, *Facta et dicta memorabilia absoluti, ambusiti, damnati, externi*'si ve *Polybios*'un *Polybios Fragmenta Libri*'sidir. Yukarıda bahsedilen antik kaynaklar, kitap biçiminde olabileceği gibi *epigrafik (yazıt)* ve *nümizmatik (para)* halde de olabilir. Türkçe çalışmalardan ise Nezahat Baydur'un, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar* adlı eseri ve Şemseddin Günaltay'ın, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları (Yakın Şark IV-II. Bölüm)* adlı eseri Kapadokya üzerine şimdiye kadar yapılmış en kapsamlı ve en eski çalışmalardır. Günümüzdeki modern yazarlar tarafından antik kaynakların incelenmesi ile oluşturulmuş bu çalışmada kullanılmış diğer ikincil kaynaklarda, Kapadokya'nın sosyal yaşamına, ekonomisine ve siyasi tarihine ilişkin bilgiler sınırlı olmakla birlikte yazılanlar da birbirinin tekrarı niteliğindedir. Diğer yandan bölgede yapılan sınırlı araştırmalar, dönem olarak farklı tarihlere odaklanmış arkeolojik kazılar ve yetersiz yüzey araştırmaları neticesinde, Kapadokya siyasi tarihi ve aynı dönemde yaşayan diğer toplumlarla arasındaki ilişkiler hakkında elimizdeki bilgiler oldukça sınırlıdır. Bölge, Hristiyanlığın ilk yerleşim yerlerinden biri olması sebebiyle çok sayıda makale, dergi, tez, bildiri vb. yazılı kaynaklara konu olmuştur. Ancak yazılı kaynaklar Kapadokya Bölgesi'nin özellikle hristiyanlık öncesi döneme ait bilgilerini bir bütün olarak aktarma hususunda zayıf kalmaktadır. Genel olarak incelendiği zaman mevcut bilgilerde birkaç sayfadan öteye geçememektedir.

Bu çalışmanın amacı; Eskiçağ batı tarihinde Kapadokya Krallığı'nın siyasi tarihini hem antik hem de modern kaynaklarda bir bütün halinde görmek mümkün değildir. Genellikle çağdaşı krallıkların siyasi tarihi bir bütün halinde yani en eski çağlardan Roma egemenliğine kadar detaylı olarak açıklanmasına rağmen Kapadokya gibi stratejik konumu önemli bir krallığın tarihini ortaya çıkarmamak ya da belli başlı olaylar üzerinden aktararak kısa notlarla geçiştirmek Türkçe eskiçağ literatürü adına büyük bir talihsizliktir. Günümüzde sadece turistik değeri olan ve peribacaları ile bilinen Kapadokya'nın unutulmaya yüz tutmuş tarihini bilimsel kaynaklara dayandırarak aktarmak şüphesiz eskiçağ batı tarihinin önemli bir eksiğini gidermiş olacaktır. Bu nedenle amacım; Hellenistik Dönem'de Küçük Asya'da bulunan Kapadokya'nın siyasi bütünlükten yoksun tarihini özellikle de Hellen dönemi ve öncesini bir fotoğrafçı ya da seyyah gözüyle ortaya çıkararak dönemin önemli olaylarını ve bu doğrultuda yaşanan gelişmeleri göz önünde bulundurup; Kapadokya Krallığı'nın siyasi tarihini bir bütün olarak ortaya çıkarmak ve bu vesileyle eski çağ batı tarihine katkı sağlamaktır. Bu çalışma sırasında ortaya çıkan tespitim ise Kapadokya Krallığı'nın siyasi tarihini oluşturmaya karar verdiğim andan itibaren titizlikle uğraştığım kaynak taraması aşamasından sonra Kapadokya'nın siyasi tarihine ilişkin ortaya çıkan soruların uygun bir şekilde cevaplanması gerekliliğiydi. Yani Kapadokya'nın siyasi tarihini sorular üzerinden oluşturmanın daha yararlı olacağını düşündüm. Çünkü ancak bu şekilde Kapadokya'nın siyasi tarihi bir bütün olarak önemli olayları ile çözüme kavuşacaktır. Bu sorular şöyledir; Kapadokya'nın Pers hegemonyasına girmesinde Perslerin uyguladıkları feodal baskı politikası mı yoksa Pers kültürel öğeleri mi daha etkili olmuş; bu süreci her iki taraf nasıl değerlendirmiş ve bu etkileşim Kapadokya'nın sadece soylu sınıfıyla mı sınırlı kalmıştır? Pers kültür geleneği ile beslenen Kapadokya'da çağdaşı krallıklara göre Hellen kültürüne karşı tepki nasıldır ve Hellen kültürü daha çok hangi alanlarda etkili olmuştur? Pers ve Hellen kültürü Kapadokya'ya ortak bir kültür oluşturma ortamı sağladı mı ve Kapadokya bu konuda nasıl bir politika izlemiştir? Küçük Asya'da doğu batı toplumları arasında gelişen Kapadokya'nın siyasi ilişkilerini geliştirmede tercih ettiği en yaygın politika nedir; bu politika Kapadokya'ya iç ve dış siyaseti nasıl etkilemiştir? Özgürlüğü pahalıya mal olan bir krallığın sonraki süreçte kendine yönetme hakkı verilmesine rağmen bu krallığın ısrarla kendilerine yönetici tayin edilmesini istemesinin sebebi nedir? Son olarak, Roma ve Pontos güçleri arasında meydana gelen mücadelelerde Kapadokya Krallığı nasıl bir politika izlemiştir?

1. Kapadokya Tarihi'nin Antik Kaynakları

Bu bölüm, Kapadokya'nın Hellenistik dönem ve öncesi siyasi durumu, o dönemdeki politik koşullar incelenerek hazırlanmıştır. Ayrıca belirtmek isterim ki, Kapadokya hakkında bize doğrudan bilgi veren Antikçağ yazarı yoktur. Yani birçok Antikçağ yazarının Kapadokya'ya dair bilgileri sınırlı olmakla birlikte aşağıdaki yazarlar Kapadokya hakkında hatırı sayılır ölçüde bilgiler vermektedir.

Kapadokya hakkında bilgi veren en eski yazılı kaynak, Romalı hatip Cicero'nun tarihin babası diye nitelendirdiği Herodotos'un, *Historiai (Tarih)* adlı eseridir. Herodotos'un bu eserinde, Hellenistik Dönem öncesi Kapadokya'sının siyasal tarihine ve coğrafi konumuna dair bilgiler verilmektedir. Herodotos, Kapadokya coğrafyasını ve oradaki insanları şöyle anlatmaktadır; *Yunanlılar, Kapadokyalılara Suriyeliler diye hitap eder ve Suriyelilerin, Pers egemenliğine girmeden önce Medler ile Lydialılar arasında bir sınır konumunda olduğunun yanı sıra onlar için önemli olan Halys Irmağı'nda Ermenistan dağlarından çıkar; Kilikia'dan geçer. Matienleri sağına, Phrygia'yı soluna alıp, bu iki ülke arasında akar. Bu ülkeleri geçtikten sonra kuzeye doğru yol alarak Kapadokya Suriyelileri ile sol kıyıda Paphlagonia arasında sınır çizer. Halys Irmağı neredeyse bütün Asya'yı bir kıyıda öbürüne kesmektedir. Yani bir yanda Kıbrıs adasının karşısına rastlayan kıyı, diğer yanda Karadeniz kıyıları. Herodotos, burası bir çeşit boyun noktasıdır ve ayağına çabuk biri burayı beş günde geçer,* diye not etmektedir¹.

Ksenophon *Anabasis (On Binlerin Dönüşü)* adlı eserinde ordusu ile geçtiği yerler arasında Kapadokya Bölgesi'ni de saymaktadır. Ksenophon, Kapadokya ve diğer yerlerde satrap olarak görev yapanların kendi dostu olduğunu söyledikten sonra Kapadokya askeri birliklerinin Lydia da bulunan Kastolos Ovası'nda toplandığından bahsetmektedir. Ksenophon, bu olayı şöyle anlatmaktadır; *babası onu (II. Artakserkses) vali olarak Lydia'ya, büyük Phrygia'ya ve Kappadokia'ya gönderdiği ve Kastolos ovasında toplanmaları buyurulmuş tüm birliklerin komutanlığına atadığı zaman, tüm mütarekelerde, uzlaşmalarda ve yapabildiği vaatlerde, sözünü tutmanın kendisi için en kutsal şey olduğunu hemen gösterdi*².

¹ Herodotos, 1. 72.

² Ksenophon, 1. 9. 7.

Roma ve Pontos arasındaki egemenlik mücadelesinin tampon bölgesi konumunda bulunan, Kapadokya Krallığı'nın siyasi tarihini anlatan Romalı hatip ve düşünür Marcus Tullius Cicero, *Pompeius'un Yetkisi Hakkında* (*De Imperio Cn. Pompei*) adlı eserinde, Kapadokya Krallığı üzerinde egemenlik mücadelesi veren Roma'nın gücüne karşı Anadolu'da ayaklanan Pontos Kralı VI. Mithridates'in ordusunun M. Ö. 104 yılında Bithynia kralı III. Nikomedes ile Paphlagonia'yı aralarında paylaştığı, daha sonra VI. Mithridates'in Kapadokya'ya saldırdığı ve bu saldırıların birinde Roma'nın koruduğu Kapadokya kralı I. Ariobarzanes'in tahtından uzaklaştırıldığından söz etmektedir. Ayrıca eserinde, M. Ö. 91 yılında Pontos Kralı'nın, Roma ordusunu yenmesiyle bazı şehirlerde kurtarıcı olarak karşılandığı anlatılmaktadır³.

Kişileri özel yetenekleri ile anlatan Romalı biyografya yazarı ve aynı zamanda tarihçi Cornelius Nepos, *De Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium* (*Yabancı Halkların Seçkin Komutanları*) adlı eserinde, bu övgülerden payını alan Kapadokya Satrapı *Datames*⁴ ve Kapadokya'da yöneticilik yapan *Eumenes* ile ilgili bilgiler vermektedir. Nepos, M. Ö. 401 yılında Kapadokya satrapı *Datames*'in kişiliğinden ve şehvete kapılarak Pers soylularına bağlılığını unutarak, Kapadokya'daki isyanlara destek verdiğinden söz etmektedir. Ayrıca Nepos'un bu eserinde, Büyük İskender'in yöneticisi *Perdikkas*'ın, Kapadokya'yı *Kardia*'lı *Eumenes*'e verdiği ve kısa bir süreliğine olsa *Eumenes*'in Kapadokya'da yönetici olarak görev yaptığı belirtilmektedir⁵.

Horatius, *İambus'lar*, *Lirik Şiirler*, *Satura'lar*, *Mektuplar* adlı eserinin *Mektuplar* bölümünde, Roma'nın istediği haraç yüzünden her şeyini yitiren ve zenginliği sadece kölelerden ibaret olan Kapadokya Kralı *Arkheleos*'u, hicveden bir şiir yazmaktadır⁶.

Strabon, *Geographika* (*Coğrafya*) adlı eserinin *XII.*, *XIII.*, ve *XIV.* kitaplarında Kapadokya Bölgesi'ni, *çeşitli etnik halkları bünyesinde barındıran ve bunun yanında birçok değişikliğe ev sahipliği yapan bir bölgedir*, diye

³ Cicero, 7. 2.

⁴ Nepos, "Datames", 14. 1.

⁵ Nepos, "Eumenes", 15. 3.

⁶ Horatius, "Mektuplar", 1. 40.

tanımlamaktadır⁷. Ayrıca Kapadokya Bölgesi'nin meyve çeşitliliğinin yanı sıra tahıl ve hayvancılık bakımından da önemli bir yere sahip olduğu ve Pontos'a nazaran daha güneyde olmasına rağmen ondan daha soğuk olduğu belirtilmektedir⁸. Strabon, özellikle Doğu Kapadokya'da Melitene Bölgesi'nin şaraplarını öve öve bitiremez ve burada, Yunan şarabıyla rekabet eden *Monarite* şarabının üretildiğini; devamında Doğu ile batıyı bağlayan ticaret yolları üzerindeki konumu sayesinde Kapadokya Bölgesi'nin şarap ticaretinde önemli bir konumda olduğunu anlatmaktadır⁹. Strabon, Anadolu'nun tampon bölgesinde bulunan Kapadokya'nın coğrafi konumundan bahsederken şunları söylemektedir; *Bölgenin aynı dili kullanan sakinlerinin, güneyde Kilikia Tauros'ları diye adlandırılan dağlar, doğuda Armenia, Kolkhis ve değişik dil konuşan aradaki halklar ve kuzeyde Halys Irmağı'nın ağzına kadar Eukseinos ve batıda hem Paphlagonialı hem de Phrygia'da yerleşmiş olan Lykaonialılar ve Kilikia Trakheia'da oturan Kilikalılar tarafından çevrilmiş*¹⁰. Ayrıca Strabon, aynı dili konuşan kabilelere gelince; bu dönemdeki insanların Kapadokyalıları ayrı bir kabile olarak kabul ettiklerinden, Kataonialıları bunlardan ayırdığından söz etmektedir. Bunun yanı sıra kabileleri sayarken de Kataonia'yı, Kapadokya'dan sonra ve ondan sonra da *Euphrates* ve onun ötesindeki kabileleri, Melitene'yi de Kataonia'ya dahil edecek şekilde sıraladıklarından söz etmektedir. Strabon, yönetim sistemini göz önünde bulundurarak ne Kapadokyalılar ne de Kataonialıların birbirinden farklı olduğunu, aslında her ikisinin de valiliklerle yönetildiğini belirtmektedir. Ayrıca dilleri ve örf-adetlerinin aynı olduğunu, Makedonyalıların burayı ele geçirdikleri zaman, burasının Persler tarafından iki satraplığa ayrılmış bir konumda bulunduğunu ve bu idari sistemin Roma döneminde de devam ettirildiğini anlatmaktadır¹¹.

Plutarkhos, önemli kişilerin yaşam öykülerini anlattığı eserlerinden biri olarak bilinen *Lysandros-Sulla* eserinin *Sulla* biyografisinde, Arkhelaos, VI. Mithridates ve Sulla arasında geçen olaylar anlatmaktadır. Plutarkhos, Roma'nın Mithridates tarafından tahtından indirilen Ariobarzanes'i tekrar tahtına çıkarmak için Sulla'yı görevlendirdiğinin yanı sıra Roma-Pontos güçleri arasındaki ilişkilerden söz etmektedir; ayrıca I. Mithridates-Roma Savaşı'nda tahtından kovulan Kapadokya

⁷ Strabon, 12. 1. 1.

⁸ Strabon, 12. 2. 10.

⁹ Strabon, 12. 2. 1.

¹⁰ Strabon, 12. 1. 1.

¹¹ Strabon, 12. 1. 2.

kralı I. Ariobarzanes'in durumundan da bahsetmektedir¹². Plutarkhos, *Marcus Antonius* adlı eserinde, Kapadokya Kralı Arkhelaos'un krallığının saadeti ve güvenliği için çağdaşları ile çeşitli siyasi ve askeri ilişkiler kurduğunu şöyle anlatmaktadır; *Genç Caesar'a karşı savaş hazırlığında bulunan Marcus, bu amansız mücadelede ek kuvvet olarak Kapadokya Kralı Arkhelaos'tan yardım istedi*¹³.

Tacitus, *Annales*'in ikinci kitabında Kapadokya'nın Roma'ya bağlı bir eyalet olduğundan; Tiberius ve Kapadokya kralı Arkhelaos arasındaki ilişkilerden bahsetmektedir. Tiberius'un Arkhelaos'tan nefret ettiğinden ve hırsına kapılarak onu öldürdüğünden söz etmektedir; sebebini ise, Tiberius Rhodos'ta iken Arkhelaos'un onunla ilgilenmemiş olmasına bağlamaktadır¹⁴.

Kapadokya'yı bir gezgin gözüyle anlatan Arrianus, seyahatname özelliği taşıyan *Periplus Ponti Euxini* adlı eserinde, M. S. 131 yılında Kapadokya Eyaleti'ne proconsül olarak atandığını ve Kapadokya'da yaklaşık yedi yıl görev yaptığını anlatmaktadır¹⁵. Ayrıca bu eserinde Halys Irmağı'nın, Pontos ve Kapadokya Bölgesi arasında idari sınır kabul edilmesinin yanı sıra Halys Irmağı'nın Kapadokya topraklarını verimli hale getirdiğinden söz etmektedir¹⁶.

Yunanlı tarihçi Appianus, *Rhomanika (Roma Tarihi)* adlı eserinin *XII.* kitabında, Roma ve Pontos arasında yaşanan Mithridates-Roma Savaşları'nı anlatırken Kapadokya Krallığı'nın içinde bulunduğu siyasi süreci ve Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'in, Mithridates ve Romalı yöneticiler arasındaki mücadele nedeniyle defalarca tahtından kovulduğu anlatılmaktadır¹⁷.

¹² Plutarkhos, "Sulla", 5.

¹³ Plutarkhos, "Marcus Antonius", 61.

¹⁴ Tacitus, 2. 39-40.

¹⁵ Arrianus, 9.

¹⁶ Arrianus, 15. 1.

¹⁷ Appianus, 13. 87-88.

2. Modern Literatürde Eskiçağ Kapadokyası

Bu bölümde değerlendirilecek modern (ikincil) kaynaklar başta Kapadokya Krallığı olmak üzere, Hitit, Asur, Tabal, Med, Akhamenid, Pers, Büyük İskender ve akabinde başlayan Hellenistik Dönem üzerine yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Kullanılan bu eserler içerisinde, bize doğrudan doğruya Kapadokya hakkında bilgi veren kapsamlı birkaç eser bulunmaktadır; ancak diğer eserlerde ise, bu konuya sadece yüzeysel olarak değinilmiştir. Diğer bir ifadeyle, modern yazarlar, çeşitli konularda yazmış oldukları eserlerin bazı yerlerinde Kapadokya ile ilgili olarak antik kaynaklardan, yazıtlardan ve kendilerinden önceki yazarlardan okuduklarını aktarmışlardır. Bu nedenle bu konu ile ilgili bilgi veren tüm modern eserler dikkate alınmış, bunlardan sağlanan bilgilerle amaçlanan hedefe ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu kısa bölümde modern eserler kronolojik olarak değerlendirilmiştir.

Kapadokya'nın tarihine ilişkin en eski modern eseri kaleme almış olan; merkezi antik *Mazaka* şehri olarak bilinen Kapadokya'nın, siyasi tarihini ve sosyal yaşamını, tarih öncesi çağlardan Roma Dönemi'nin sonuna kadar bir bütün halinde anlatan kişi, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*¹⁸ adlı eserin yazarı N. BAYDUR'dur. Yazar bu eserinde Grek ve Latin yazıtları bakımından Kapadokya'yı, Anadolu içerisinde en verimsiz bölgelerden biri olarak tanımlamakla birlikte Kapadokya Kralları'nın Pontos ve Roma ile kurduğu ilişkileri, antikçağ kaynaklarına dayandırılarak anlatıldığından bahsetmektedir. Ayrıca bu eserde Kapadokya'ya dair bilgilerin genellikle mezar yazıtlarından ibaret olduğu da belirtilmektedir. Diğer taraftan Kapadokya'nın siyasi tarihine ilişkin ikinci en eski modern eseri kaleme almış olan; Ahamenişler ve İskender zamanında Kapadokya, daha sonra Hellenistik Dönemi rehber edinerek Kapadokya Krallığı'nın kuruluşu, Kapadokya Kralları, Pontos Kralı'nın Kapadokya çıkarması, Roma yöneticilerinin Kapadokya serüveni, Kapadokya Krallığı'nın sonu ve Kapadokya Krallığı'nın Roma Eyaleti olması gibi bölümler hazırlayarak Kapadokya Krallığı'nı bir bütün halinde kronolojik değerlendiren kişi, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları (Yakın Şark IV-II. Bölüm)*¹⁹ adlı eserin yazarı Ş. GÜNALTAY'dır; bu alanda yapılmış bir diğer önemli eser; Kapadokya'nın tarihini Hellenistik Dönem'in

¹⁸ Nezahat Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Kayseri, 1970.

¹⁹ Şemseddin Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları (Yakın Şark IV-II. Bölüm)*, Ankara, 1987.

mimarı Büyük İskender'den Roma Eyaleti'ne girdiği M. S. 17 yılına kadar kronolojik olarak, *Kappadokia Krallığı*,²⁰ adlı makalesinde anlatan yazar O. TEKİN'dir;

Kapadokya'nın, Perslerden önceki siyasi tarihini ve sosyal hayatını Asur kaynaklarına dayandırarak *Tabal*,²¹ adlı makalesinde anlatan yazar T. YİĞİT'tir; Tabal'ın tarihi ile ilgili yapılan bir başka bilimsel çalışma ise, *Tabal Ülkesi'nin Politik ve İdari Yapısı*,²² adlı makalenin sahibi M. KURT'a aittir.

Kapadokya'dan bahsederken, krallığın kökeni, yöneticileri ve Roma etkisinde gelişen Kapadokya Krallığı'nı bir bütün halinde anlatan; ayrıca çağdaşı modern yazarların aksine bir seyyah gözü ile Eskiçağ Anadolu'sunda bulunan Kapadokya'nın, coğrafyasını, sınır komşularını, nüfusunu, antik şehirlerini, Kapadokya halkının geçim kaynaklarını ve dini ritüellerini kapsamlı olarak anlatan kişi, *Küçük Asya III*,²³ adlı eserin yazarı Fransız C. TEXIER'dir; Kapadokya Bölgesi'nin coğrafi özelliklerine, halkın geçim kaynaklarına değinerek, *Manual Ancient Geography and History*,²⁴ adlı eserinde anlatan yazar W. PÜTZ'dür; Kapadokya'yı ekonomi, nüfus, kültür ve eğitim unsurlarının yanı sıra Kapadokya Krallarını sikkeler ışığında dönem dönem, *Kayseri Tarihi (En Eski Zamandan Osmanlılara Kadar)*,²⁵ adlı eserinde anlatan yazar H. ERKİLETLİOĞLU'dur; Kapadokya Bölgesi'nin nüfus yapısı, etnik kimliği ve *Katpatuka* olarak adlandırılan Kapadokya'nın "Cins ya da Güzel Atlar Ülkesi", olduğuna dair kapsamlı bilgileri, *Görsel İletişim Tasarımında Kimlik Tanıtımı, (Nevşehir Bölgesi ve Kapadokya Etnik Kimliği)*,²⁶ adlı makalesinde veren yazar A. G. DURSİN'dir; Kapadokya halkının atı evcilleştirerek, sosyal yaşamda kullanmasının yararlarını ve bu gelişmenin başta Kapadokya halkı olmak üzere insanlık tarihindeki önemine, *Eskiçağda*

²⁰ Oğuz Tekin, "Kappadokia Krallığı", *Eski Anadolu ve Trakya (Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar M. Ö. 12-M. S. 4)*, İstanbul, 2007.

²¹ Turgut Yiğit, "Tabal", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40, 2000, s. 176-189.

²² Mehmet Kurt, "Tabal Ülkesinin Politik ve İdari Yapısı", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 2010, s. 127-136.

²³ Charles Texier, *Küçük Asya III*, Ankara, 2002.

²⁴ Wilhem Pütz, *Manual Ancient Geography and History*, New York, 1849.

²⁵ Halil Erkiletlioğlu, *Kayseri Tarihi (En Eski Zamandan Osmanlılara Kadar)*, Kayseri, 1993.

²⁶ Arzu Gürdal Dursin, "Görsel İletişim Tasarımında Kimlik Tanıtımı, (Nevşehir Bölgesi ve Kapadokya Etnik Kimliği)", *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, 1, Nevşehir, 2012.

Kapadokya'da At Yetiştiriciliği,²⁷ adlı makalesiyle bu duruma farklı bir bakış açısı getiren yazar Y. KILIÇ'tır.

Kapadokya ile ilgili olarak, doğrudan konuyu anlatan yayınların yanında kimi zaman doğrudan ilişkisi olmayan yayınlar da çalışmamız açısından yararlı bilgiler vermektedir. Bu yayınlar Antikçağ Küçük Asya tarihi alanında yazılmış olup; Kapadokya'nın, Pers etkisinde kalarak benimsediği Mithra inancı ve Pers satrap idari sistemi hakkında bilgi veren kitap, makale ve çeşitli sempozyumlarda sunulmuş önemli bilgiler taşıyan bu tür yayınlardan yapılan bu çalışmada yararlanılmıştır. Bu konuda ilk olarak; Kapadokya Bölgesi'ne yerleşen Persler'in, Zerdüşt dinine bağlı olduklarından ve ateşi kutsal saydıklarından bölgedeki volkanları, özellikle Argaios Dağı'nı kutsal kabul ettikleri ve Kapadokyalılar'ın Pers dinini ve yaşam biçimini benimsediğini, *A Roman Will in Cappadocia*,²⁸ adlı makalesinde anlatan yazar G. LABARRE'dir; Antik Çağ Kapadokya ikonografisinin ana kaynağını oluşturan *Argaios (Erciyes) Dağı'nın hem tanrı hem de ulusal sembol olmasının yanında Kapadokya'nın tarihi başkenti Mazaka'nın da çağlar boyu en büyük simgesi haline geldiği ve bu ikonalar ile Kapadokya kültürü kapsamlı olarak, Antik Çağ İkonografisinde Erciyes*,²⁹ adlı eserinde anlatan yazar O. GÜLER'dir. Pers hakimiyeti ile birlikte diğer kentlerde olduğu gibi Nevşehir'inde Pers tanrı ve tanrıçaları ile tanıştığı, Kapadokya'da Mithra inancının kabul gördüğü, M. Ö. 546 yılında Kapadokya'da Perslerin hakimiyeti ile başlayan kültürel değişim neticesinde uygulanan *satraplık* yönetimine dair bilgiler, *Antik Dönemde Nevşehir'de Mithra Kültürünün Varlığına Dair Bir Değerlendirme*,³⁰ adlı makalesinde anlatan yazar M. HAKMAN'dır; Kapadokya'daki satraplık yönetimi hakkında bize bilgi veren bir diğer çalışma, *Türkiye'nin Tarihi (Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları)*,³¹ adlı eserinin ilgili bölümünde Kapadokya Bölgesi'ne yerleşen Persler'in burayı satrap adını verdikleri valilerce yönetildiğini anlatan kişi S. LLOYD'dur; ayrıca Küçük Asya'da yer alan Kapadokya Krallığı'nın Hellen kültürü ile büyüyen kralı V. Ariarathes döneminde kurulan hellen kentleri ve Pers egemenliğini benimseyen

²⁷ Yusuf Kılıç, "Eskiçağda Kapadokya'da At Yetiştiriciliği", *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, 8, Nevşehir, 2012.

²⁸ G. Labarre, "A Roman Will in Cappadocia", *Epigraphica Anatolica*, 37, 2004.

²⁹ Oğuz Güler, *Antik Çağ İkonografisinde Erciyes*, İstanbul, 1995.

³⁰ Meral Hakman, "Antik Dönemde Nevşehir'de Mithra Kültürünün Varlığına Dair Bir Değerlendirme", *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, V, Nevşehir, 2012.

³¹ Seton Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi (Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları)*, Ankara, 2012.

Kapadokya'nın satraplığa geçiş sürecini, *The Historical Geography of Asia Minor*,³² adlı eserinin ilgili bölümünde anlatan yazar W. M. RAMSAY'dır.

Kapadokya Krallığı'nın, Hellenistik Dönem Küçük Asya'sında önemli bir konumda yer almasıyla başlayan, daha sonra Pontos kralı VI. Mithridates ve dönemin hakim gücü Roma arasında yaşanan gelişmeler neticesinde meydana gelen siyasi olaylar Kapadokya'nın politikasını belirlemiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar Kapadokya'nın siyasi tarihi üzerine önemli bilgiler içermektedir. Bu konuda, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*,³³ adlı yayımlanmış doktora tezinde kapsamlı olarak bilgiler veren yazar M. ARSLAN'dır; Kapadokya Krallığı'nda ilk drahmiyi bastırması olan VI. Ariarathes ile başlayarak, I. Ariobarzanes'e kadar olan altı kralın drahmeleri ve bu drahmeler yardımı ile Hellenistik Dönem Kapadokya'sında görev yapan yöneticilerin kraliyet dönemlerini, *Kapadokya Krallığı'nın Kaman Drahmi Definesi 1997*,³⁴ adlı makalesinde anlatan yazar M. ARSLAN'dır; Pontos Kralı'nın Kapadokya Kralı'nı yani öz yeğeni olarak bilinen VII. Ariarathes'i suikast ile öldürdükten sonra kendi adını taşıyan oğlunu Kapadokya tahtına kral olarak oturtması ve akabinde Roma ile yaşadığı problemleri, *Roman Rule in Asia Minor*,³⁵ adlı eserinin ilgili bölümünde anlatan yazar D. MAGİE'dir; Pontos Kralı VI. Mithridates'in, Kapadokya Krallığı'na egemenlik kurma planları, Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'in Armenia Kralı Tigranes tarafından tahtından kovulması ve Pontos Kralı'nın kendi adını taşıyan oğluna IX. Ariarathes adını vererek Kapadokya tahtına oturtmasından sonra Roma ile gerilmeye başlayan siyasi ilişkileri, *Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War*,³⁶ adlı makalesinde anlatan yazar S. DMİTRİEV'dir; VI. Mithridates'in müdahalesine karşı koyamayan Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'in Roma'ya sığınması ve Roma-Pontos güçleri arasında yaşanan mücadelelerin Kapadokya'ya verdiği zararı, *Mithridatic War II*,³⁷ adlı makalesinde anlatan yazar A. C. KEAVENEY; bu konuyu

³² W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, London, 1980, Vol. IV, s. 281.

³³ Murat Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2002.

³⁴ Melih Arslan, "Kapadokya Krallığı'nın Kaman Drahmi Definesi 1997", *Cevdet Bayburtluoğlu İçin Yazılar*, İstanbul, 2001.

³⁵ David Magie, *Roman Rule in Asia Minor I*, California University, 1950.

³⁶ Sviatoslav Dmitriev, "Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War", *Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 25, Londra, 2006.

³⁷ Arthur Keaveney C., "Mithridatic War II", *Classical Philology*, 35, New York, 2002.

Ariobarzanes, Mithridates and Sulla,³⁸ adlı makalesinde antik kaynaklar ışığında değerlendiren bir başka yazar ise, A. N. SHERWIN-WHITE'dır; Kapadokya'nın son Kralı Arkhelaos'u, dönemin şartlarını ve Kapadokya'nın Roma'ya bağlı olarak devam eden eyalet sürecini, Kapadokya Kralı Arkhelaos'un Romalı yöneticiler arasındaki siyasi ve askeri problemleri değerlendirerek kendi krallığını uzun süre nasıl devam ettirdiğini, Kapadokya'nın emperyalist Roma ile kurduğu ilişkileri, siyasi ilişkilerle kurulmuş evliliklerden ve kaderinden kurtulamayan Arkhelaos'un ölümünü, *Kapadokya Kralı Arkhelaos*,³⁹ adlı makalesinde anlatan detaylı olarak anlatan yazar M. DEMİR'dir.

³⁸ A. N. Sherwin-White, "Ariobarzanes, Mithridates and Sula", *The Classical Quarterly*, 27, Cambridge, 1997.

³⁹ Muzaffer Demir, "Kapadokya Kralı Arkhelaos", *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu, Nevşehir*, V, 2012.

BİRİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK DÖNEM ÖNCESİ KAPADOKYA

1.1. Kapadokya'da Tabal Krallığı

1.1.1. Tabal Krallığının Kuruluş Süreci

M. Ö. II. binyılın son çeyreğinde, Doğu Akdeniz coğrafyasında önemli siyasi gelişmelere yol açan göçler olmuştur. Öyle ki, Myken Krallığı'nın gücünü yitirmesiyle birlikte Doğu Akdeniz Havzası içerisindeki kargaşa, Balkanları ve Anadolu'yu da etkisi altına almıştır. Bu durum yüzyıllardır Hitit Devleti hegemonyasında yaşayan birçok Anadolu topluluğun harekete geçmesine yol açmıştır. Diğer taraftan *İlion Kenti*'nin⁴⁰ önce depremle yıkılması ardından düşman tarafından yakılması da Anadolu'da başlayan kıvılcımı ateşlemiş ve Balkan kavimlerinin gruplar halinde yarımadaya saldırmalarına neden olmuştur. Bu olay Eskiçağ literatürüne *Ege Göçleri*, *Egeli Kavimler Göçü* ya da *Deniz Kavimleri Göçü* olarak geçmiştir⁴¹. Gün geçtikçe büyüyen göç gruplarının kısa zamanda Orta Anadolu'ya kadar ilerleyip Hitit Devletine saldırmaları neticesinde Anadolu'daki en büyük egemen güç son bulmuştur. Gerçekten M. Ö. 1200 yıllarında Hitit Devleti'nin Ege Göçleri tarafından yıkılmasından sonra Anadolu'da çivi yazısı susmuş ve karanlık bir devir meydana gelmiştir. Ayrıca ortaya çıkan siyasi otorite boşluğunun bir sonucu olarak Kapadokya yöresinde Tabal Krallığı kurulmuştur. Zira yıkılan Hitit Devleti'nin bazı mensupları Kapadokya Bölgesi'ne gelerek buradaki yerli halk ile birleşerek Tabal Krallığı'nın temelini oluşturmuşlardır. Böylelikle M. Ö. 9. yüzyılda Asur Kaynakları'nda Tabal olarak geçen bu isim daha sonraları Kapadokya olarak karşımıza çıkmaktadır⁴². Diğer taraftan Kılıç, bu konuyla ilgili şöyle bir açıklama yapmaktadır; Asurlar Anadolu'ya uzanan bölgeyi ele geçirdikten sonra, Hellenistik Dönem'de *Kapadokya* olarak isimlendirilen Anadolu'nun Orta bölümü ile sıkı ticari ve siyasi ilişkilere girişmişlerdir⁴³. Ayrıca buranın stratejik konumu ve zengin yeraltı kaynakları bakımından önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Öyle ki, Strabon, buranın konumunu şöyle belirtmektedir; *Kappadokia da çeşitli*

⁴⁰ Çanakkale Boğazı'nda, Anadolu yakınında sahilten yirmi beş kilometre içeride, bugün *Hisarcık Höyüğü* denilen yerde bulunan meşhur *Troya* kalesine verilen antik isimdir.

⁴¹ Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara, 2000, s. 190; Ali M. Dinçol, "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 1987, c. 1, s. 17-121; Veli Sevin, *Anadolu Arkeolojisi*, İstanbul, 2002, s. 194.

⁴² V. Diakov-S. Kovalev, *İlkçağ Tarihi II*, İstanbul, 2010, s. 153.

⁴³ Yusuf Kılıç, *Eskiçağ Aile Hukuku*, Konya, 2014, s. 93.

kısımları olan bir ülkedir ve birçok değişiklikler geçirmiştir. Güney’de Kilikia Tauros’ları diye adlandırılan dağlar, doğuda Armenia ve Kolkhis, kuzeyde Halys Irmağı’nın ağzına kadar Eukseinos ve batıda hem Paphlagonia hem de Galatia bulunmaktadır⁴⁴. Dönmez ise, Tabal, altın, bronz, gümüş, demir ve kalay gibi zengin maden yatakları nedeniyle sürekli olarak kendisinden daha güçlü toplumların yağmasına uğramış ve bu güçler tarafından ele geçirilen Kapadokya kent beylikleri, kendilerine hizmet eden vasal bir devlet haline gelmiştir, diyerek, Tabal’ın zengin yeraltı kaynaklarından bahsetmektedir⁴⁵. Bu iki durum düşünüldüğünde, Egeli Kavimler Göçü ile birlikte daha da belirgin bir şekilde görülen siyasi kargaşa ortamı ve ekonomik bunalım, Tabal’ın bundan sonraki süreçte çağdaşı milletler tarafından rahatsız edileceğini göstermektedir.

1.1.2. Tabal Krallığı’nın Egemenlik Dönemi

Kapadokya Bölgesi,⁴⁶ Tabal Krallığı’nın hakimiyetinden Romalıların hakimiyetine kadar geçen dönemde birçok uygarlığın egemenlik sahasında kalmıştır. Öncelikle Phrygialılar, Lidyalılar, Kimmerler, Persler ve Makedonyalılar Kapadokya’ya hakim olmak için mücadele etmişlerdir. Ayrıca Hitit Devleti’nin yıkılmasından sonra M. Ö. II. binyılının ikinci yarısında Güney ve Güneydoğu Anadolu’da kurulan Geç Hitit Kent Devletleri de,⁴⁷ bu toprakları uzun süre egemenliklerinde bulundurmuşlar ve yıkılan Hitit Devleti’nin de kültürel ve siyasi açıdan mirasçısı olmuşlardır. Bu mirasçıların en batıda olanı ise Tabal’dır⁴⁸. Tabal, stratejik konumu ve zengin maden yatakları nedeniyle çağdaşı birçok devletin

⁴⁴ Strabon, 12. 1. 1. Kapadokya’nın coğrafi konumunu ve sınır komşularını gösteren harita için bkz. Ek-1.

⁴⁵ Sevgi Dönmez, “Tabal Ülkesi’nin Metal Kaynakları Açısından Önemi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5, Ankara, 2012, s. 178.

⁴⁶ Selim Pullu, *Tabal Bölgesi Tarihi (M. Ö. I. bin yılın ilk yarısında Tabal Krallığı’nın Siyasi ve Ekonomi Tarihi)*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 15. Baydur’a göre, Anadolu’nun ortasında Fırat ve Kızılırmak arasındaki geniş bölgeye *Kapadokya Bölgesi* adı verilmiştir. Bu isim, etnik anlam ifade etmeyen Anadolu’daki birkaç bölge isminden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapadokya sözcüğünün anlamı ve kökeni konusunda öne sürülen görüşler hakkında özetlenmiş bilgi için N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 65.

⁴⁷ O. R. Gurney, “Anatolia (M. Ö. 1750-1600)”, *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. II-Part I, s. 235-251. Macqueen’e göre, M. Ö. II. binin ilk dörtlüğünde olduğu gibi Demir Çağı’nda da (M. Ö. 1200-750/700) Anadolu yarım adası çeşitli topluluklara ait büyüklü küçükü beyliklerin yönetimindedir. Güney Anadolu’da ve Suriye’de Geç Hititler, Doğu Anadolu’da Hurriler’in devamı olan Urartular, Orta Anadolu’da Phrygler, Lidyalılar, Güneybatı Anadolu’da Lykialılar ve Ege’de İyonlar üstün derecede uygarlıklar yaratmışlardır. J. G. Macqueen, *Hititler ve Hitit Çağ’ında Anadolu*, Ankara, 2009, s. 170-177. Geç Hititler’in idari konumunu gösteren harita için bkz. Ek-2.

⁴⁸ T. Yiğit, “Tabal”, s. 177; V. Sevin, *Anadolu Arkeolojisi*, s. 196. Tabal’ın hakimiyet alanını gösteren harita için bkz. Ek-3.

istilasına maruz kalan bir konumda kurulmuştur⁴⁹. Diğer taraftan Hiyeroglif yazıtların dilinin Luwice olması nedeniyle nüfusunun daha çok Luwi⁵⁰ etnik bünyesine yakın olduğu kabul edilen Tabal'ın tarihi M. Ö. 9. yüzyılın son çeyreğinden M. Ö. 7. yüzyılın ortalarına kadar bir bütün olarak bilinmese bile en azından Asur kaynakları sayesinde siyasal varlığından haberdar olunmaktadır⁵¹. Bu itibarla Tabal-Asur ilişkilerinden bahsetmek gerekmektedir.

1.1.3. Tabal-Asur İlişkileri

Tabal Krallığı'na dair bilgiler, genellikle Asur çivi yazılı yazıtlardan öğrenilmektedir. Öyle ki, Asur⁵² kaynaklarında Orta Anadolu'nun orta kesimi için Tabal ismi kullanılmıştır. Aynı yer Herodotos'ta *Tiberan*,⁵³ Eski Ahit'in *Hezekiel* bölümünde ise *Tubal*⁵⁴ diye geçmektedir. Herodotos, Tabal kentlerinde yaşayan milletlerin en eskisinin Asurlular olduklarını ve daha Medler bağımsız devlet olmadan yüz yirmi beş yıl önce Asurluların bu bölgede var olduklarına dikkat çekmektedir⁵⁵.

Tabal ile Asur ilişkilerine gelince, söz konusu ilişkiler III. Salmanassar⁵⁶, III. Tiglatpileser,⁵⁷ II. Sargon,⁵⁸ Sanherib,⁵⁹ Asarhadon⁶⁰ ve Asurbanipal⁶¹ zamanlarına ait çivi yazılı belgelerden öğrenilmektedir⁶².

⁴⁹ S. Dönmez, "Tabal Ülkesi'nin Metal Kaynakları Açısından Önemi", s. 176-178.

⁵⁰ H. Craig Melchert, *Luwiler (Anadolu'nun Gizemli Halkı)*, İstanbul, 2010, s. 20; Luwiler, M. Ö. 3. bin yılı ile M. Ö. 2. bin yılın ortalarına kadar Batı ve Güney Anadolu'da varlıklarını sürdüren bir toplumdur. Bülent İplikçioglu, *Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul, 1994, s. 73.

⁵¹ S. Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi*, s. 121-122; H. Hande Duymuş, "Asur Kaynaklarına Göre Demirçığı'nda Tabal Krallığı", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 3, 2011, s. 34-46.

⁵² Hildegard Lewy, "Anatolian in the old Assyrian Period", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. I-Part II, s. 723-724.

⁵³ Herodotos, 3. 94.

⁵⁴ Kutsal Kitap, 905-906. (*Hezekiel 38*).

⁵⁵ Herodotos, 1. 96.

⁵⁶ D. D. Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Bablyonia (ARAB I)*, Chicago, 1926, s. 201, (no. 553).

⁵⁷ A. K. Grayson, "Assyria: Tiglath-Pileser III. to Sargon II. (744-705 B. C.)", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. III-Part II, s. 259.

⁵⁸ A. K. Grayson, *a.g.m.*, s. 259.

⁵⁹ A. K. Grayson, "Assyria: Sennacherib and Esarhaddon (704-669 B. C.)", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. III-Part II, s. 103-142.

⁶⁰ A. K. Grayson, *a.g.m.*, s. 103.

⁶¹ J. D. Hawkins, "The Neo-Hittite States in Syria and Anatolia", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. III-Part I, s. 379-380.

⁶² M. Ö. 9. yüzyıla ait kaynaklar Asur kralı III. Salmanassar dönemine aittir. Amelia Kuhrt, *Eskiçağda Yakındoğu*, İstanbul, 2009, s. 139.

III. Salmanassar (M. Ö. 858-824), Nimrud'da bulunan *Siyah Obelisk*'te yirmi ikinci ve otuz ikinci saltanat yıllarında Tabal üzerine yaptığı seferleri şöyle anlatmaktadır;

*Saltanatımın 22. yılında Euphrates Irmağı'nı 22. kez geçtim. Tabal topraklarına kadar ilerledim. O zaman 24 Tabal kralının hediyelerini aldım. Muli Dağı (Mermer Dağı) ve Tunni Dağı (Gümüş Dağı)'na kadar ilerledim*⁶³.

*Saltanatımın 32. yılında Tabal topraklarına indim; onun komşularıyla birlikte 22 şehri yaktım ve yıktım*⁶⁴.

Bu yazıttan anlaşılacağı üzere krala haraç sunan yirmi dört Tabal ülkesi kralı bulunmaktadır. III. Salmanassar'ın saltanatının yirmi ikinci yılında Euphrates Irmağı'nı geçerek seferlerde bulunduğunu, kralın Tabal'a yöneldiğini ve bu kez de Tabal ülkesi krallarının ona hediyeler sunduğu yine bu yazıtın içeriğinden anlaşılmaktadır. Burada özellikle "Tabal ülkesi kralları" ifadesi dikkat çekmektedir. Çünkü Asur'a karşı savaşmayı göze alamayan Tabal kralları hediyelerle Asur kralını karşılamışlardır. Bütün bunlar Tabal krallığının birleşik krallıklardan oluştuğuna şüphe bırakmamaktadır. Yani Tabal, küçük krallıklardan oluşan ve siyasi birlikten yoksun bir konfederasyon görünümündedir.

Tabal ile ilgili bir diğer kaynak ise Asur kralı III. Tiglatpileser (M. Ö. 744-727) Dönemi'ne aittir. III. Tiglatpileser zamanında daha önceki dönemlerden farklı olarak tek bir Tabal kralından bahsedilmekte ve bu kralın Geç Hitit Kent Devletleri'nin hiçbirisinin kullanmaya cüret edemediği "Büyük Kral" unvanını kullandığı ifade edilmektedir. Ayrıca III. Tiglatpileser'in anallerinde Tabal, kralın haraca bağladığı yerler arasında sayılmış ve Tabal kralı *Uassurme (Wassusarma)*, Tiglatpileser'in çağdaşı olarak kabul edilmiştir⁶⁵. Asur kralı II. Sargon (M. Ö. 721-705)⁶⁶ Dönemi'ne gelindiğinde ise, Tabal-Asur ilişkileri farklı bir boyut kazanmış ve Tabal krallığı Asur'a karşı kurulan koalisyonlarda yer almaya başlamıştır⁶⁷. Nitekim bu durum Anadolu üzerinde Asur baskısının arttığını ve Anadolu'daki irili ufaklı

⁶³ D. D. Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Baylonia*, s. 207, (no. 579); M. Kurt, "Tabal Ülkesi'nin Politik ve İdari Yapısı", s. 129; T. Yiğit, "Tabal", s. 178.

⁶⁴ D. D. Luckenbill, *a.g.e.*, s. 211, (no. 588); H. Hande Duymuş, "Asur Kaynaklarına Göre Demirçağı'nda Tabal Krallığı", s. 39; M. Kurt, "Tabal Ülkesi'nin Politik ve İdari Yapısı", s. 130.

⁶⁵ H. Hande Duymuş, "Tabal Ülkesi'nin Metal Kaynakları Açısından Önemi", s. 39.

⁶⁶ A. K. Grayson, "Assyria: Tiglath-Pileser III. to Sargon II. (744-705 B. C.)", s. 259.

⁶⁷ H. Hande Duymuş, *a.g.m.*, s. 40.

devletlerin bu tehlikeye karşı birleşmek zorunda kaldığını göstermektedir. Ayrıca bu dönemde özellikle Batı ve Orta Anadolu’da Phrygia, Doğu Anadolu’da ise Urartu devleti güçlü konuma gelmişlerdir.

Diğer taraftan sosyal ve siyasal yaşamı iç içe olan Tabal Memleketi, ifade edildiği üzere çok sayıda krallıktan oluşan bir konfederasyon şeklinde örgütlenmiş; ancak bölge itibariyle geniş bir alanı kapsadığından homojen toplumsal bir yapıya ulaşamamıştır. Bu nedenle Tabal, içte ve dışta yaşanan siyasal çekişmeler, zengin yer altı kaynakları ve stratejik konumu nedeniyle tam bir bütünlük sağlayamamıştır. Ayrıca Tabal’ın siyasal birlik oluşturamamasının bir başka sebebi ise, sürekli Asur, Phrygia ve Urartular ile yaptığı mücadeleler olmuştur⁶⁸. Çünkü zengin maden yataklarına sahip bir konumda olması ve bu madenleri işleyerek ticari kazanç haline getirmesi çağdaşlarının dikkatini buraya çekmekteydi. Böylesine değerli kaynaklara sahip Tabal halkı, Bolkar Dağı’nın,⁶⁹ zengin gümüş, kurşun, çinko, demir, bakır yataklarını kullanmış ve çağdaşlarına göre endüstride ulaşmış olduğu başarı sebebiyle başta Yakınoğu, Doğu ve Batı’da kurulan pazarlarda, metal eserleri sayesinde önemli bir yere sahip olmuştur⁷⁰. Yani dağlarında bol miktarda maden bulunduran Tabal, çağdaşı memleketler arasında iç ve dış ticaretin en büyük sermayecisi olmuştur. Öyle ki, Tevrat’ta; Tubal’da günlük yaşamda kullanılan pek çok kap yapıldığından ve bu kapların genelde gümüş ve altın olduğundan bahsedilmektedir⁷¹. Yani zengin maden kaynaklarından faydalanılarak günlük kullanım araç gereci yapılmaktadır. Bununla birlikte Tabal, maden ve tarımın yanı sıra at yetiştiriciliği⁷² bakımından da önemli bir yere sahipti. Dursin’e göre, Tabal sakinleri bölgede at yetiştiriciliğiyle ciddi bir şekilde ilgilenen ilk topluluktur⁷³.

⁶⁸ M. Kurt, “Tabal Ülkesi’nin Politik ve İdari Yapısı”, s. 128-129.

⁶⁹ V. Diakov-S. Kovalev’e göre, Anadolu topraklarından çıkan gümüş madenlerinden bir kısmı, Tabal toprakları içerisinde olduğundan, Asur krallarının yıllıklarında Tunni Dağı (Gümüş Dağları-Günümüzde Toros Dağları) olarak geçen bu bölgeler, Asur Devleti’nin ilgi alanıydı. Ayrıca Asur ordusunun demir ve at ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda bu bölge ile yakından ilgilenmesinin cevabı ortaya çıkar. Kapadokya, maden (özellikle gümüş) bakımından zengindi ve madencilerin üstün sanat yetenekleriyle ünlüydü; dağlarda bol miktarda ağaç ve taş vardı. V. Diakov-S. Kovalev, *İlkçağ Tarihi I*, İstanbul, 2010, s. 153; Thomson ise bol miktarda kurşun ve gümüş bulunan Kapadokya Bölgesi’nin iç-dış ticarete önemli bir konuma sahip olduğunu söylemiştir. G. Thomson, *Tarih Öncesi Ege*, İstanbul, 2007, s. 19.

⁷⁰ S. Dönmez, *a.g.m.*, s. 179.

⁷¹ Kutsal Kitap, 27; S. Pulu, *Tabal Bölgesi Tarihi*, s. 22.

⁷² Kılıç’a göre, atın evcilleştirilerek çeşitli alanlarda kullanılması insanlık tarihindeki en büyük aşamalardan biridir. Y. Kılıç, “Eskiçağda Kapadokya’da At Yetiştiriciliği”, s. 2.

⁷³ A. G. Dursin, “Görsel İletişim Tasarımında Kimlik Tanıtımı”, s. 252.

Ayrıca bu dönemde Tabal metal eserlerinin biçimsel özelliklerinin diğer bölgelerle yapılan ticari alım satımda farklı kültürler tarafından benimsenerek kullanılması önemli bir durumdur. Dinçol'a göre, Geç Hitit Kent Devletleri'nin en batısında bulunan Tabal Krallığı halkının, giydikleri elbiseler ve takmış oldukları başlıklar ile Phrygialılardan, ölçü birimlerinin ise Luwi hiyeroglifleri ile yazılmış olması sebebiyle Luwilerden etkilendiğinin bir göstergesidir⁷⁴. Bu etkileşim daha öncede bahsedildiği üzere Tabal Krallığı'nın, Anadolu'nun doğu ve batısı arasında önemli ticaret yolları ve farklı kültürlerin geçiş güzergahı üzerinde olduğunun da bir göstergesiydi. Tabal, bu özelliğinin yanı sıra bir çeşit doğu-batı ve kuzey-güney kültürlerinin buluşma noktasıydı. Yani Akdeniz ve doğu kültürleri ile iletişimini çeşitli yollar ve geçitler sayesinde gerçekleştirmekteydi; ayrıca doğu ile olan ilişkilerini ise günümüzdeki Kayseri, Sivas-Gürün ve Malatya yolu ile sağlamaktaydı⁷⁵. Bu durum, zengin maden kaynaklarının yanı sıra, coğrafi konumu itibariyle dönemin büyük güçleri Asur, Phrygia ve Urartu tarafından sürekli olarak rahatsız edilen Tabal Krallığı'nın, siyasi birlik kuramamasına ve böylece dönemin istilacı güçleri tarafından kontrol edilmesine neden olmuştur. Nitekim Asur ve Phrygia etkileri taşıyan Geç Hitit Kent Devletleri bölgeye uzunca bir süre, yani M. Ö. 6. yüzyıldaki Pers egemenliğine kadar egemen olmuşlardır.

1.1.4. Kapadokya'da Pers Egemenliği ve Katpatuka Satraplığı

Kapadokya, siyasi bütünlük ve millet anlayışından uzak bir şekilde varlığını sürdürürken, onun çağdaşı olan toplumlar ve devletler arasındaki mücadeleler de devam etmekteydi. Nitekim Kafkaslar üzerinden gelen Kimmerler'in⁷⁶ Anadolu'da estirdiği fırtına sırasında ayakta kalmayı başaran Lidya Devleti, Kimmer fırtınasından sonra M. Ö. 6. yüzyıldan itibaren Phrygia Devleti'nin önemli bir kısmını işgal ederek Kapadokya'ya kadar hakimiyet alanını genişletmiştir. Bu tarihten itibaren Kapadokya'da Lidya Krallığı egemenliği (M. Ö. 575-546) başlamış ve bu egemenlik Persler ile mücadele yapana kadar devam etmiştir⁷⁷. Anadolu'nun bir diğer önemli gücü Medialılar M. Ö. 7. yüzyılın sonunda güçlerini artırarak saldırı konumuna geçebilecek donanımına sahip bir toplum oluşturmuşlardır. Öyle ki,

⁷⁴ Ali M. Dinçol, "Geç Hititler", *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 1987, c. 1, s. 131.

⁷⁵ S. Dönmez, "Tabal Ülkesi'nin Metal Kaynakları Açısından Önemi", s. 177.

⁷⁶ Taner Tarhan, "Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler", *Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Anadolu Medeniyetleri Sempozyumu- I. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 23-26, İstanbul, 1983, s. 109-120.

⁷⁷ V. Sevin, "Lydialılar", *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 1982, c. 2, s. 253-254.

Medialılar çok geçmeden *Tigris (Dicle)* kıyılarına yönelmişlerdir. Orada İskitler ve Babilliler ile ittifak kurarak, M. Ö. 612 yılında Ninova'yı işgal ederek Asur'a son vermişlerdir. Asur ortadan kaldırıldıktan sonra bu kezde İskit egemenliği başlamış. Medialılar, bundan sonraki dönemde imparatorluklarını, Lidyalıların zararına batıya doğru genişletmişlerdir. Bu nedenle Media imparatoru Kyakseres ile Lidya kralı Alyattes arasında *Kızılırmak Savaşı* meydana gelmiştir⁷⁸. Bu savaş sırasında eski çağlardan beri olağanüstü ve tanrısal anlamlar yüklenen güneş tutulmasının meydana gelmesi, Medialılar ve Lidyalılar arasında yıllarca süren savaşı bir anda bitirmiştir. Böylece Lidyalılar ile Medlerin ortak sınırı M. Ö. 585 yılından itibaren Orta Anadolu'daki Halys olmuştur⁷⁹. Diğer taraftan Kambyses ve Mandane'nin oğlu II. Kyros⁸⁰ M. Ö. 559 yılına kadar almış olduğu gerek askeri gerek siyasi kararlar neticesinde Media İmparatorluğu'nun bir bölgesi olan *Anşan*'nin⁸¹ yöneticisi olmuş ve M. Ö. 550 yılında kral Astyages'i bozguna uğratarak, onun başkenti Ekbatana'yı ele geçirmiştir. Daha sonra ganimetleri alarak Media'yı Pers İmparatorluğu'nun merkezi yapmıştır⁸². Böylelikle hem Perslerin hem de Medialıların gelenek ve göreneklerini iyi bilen II. Kyros bundan sonraki zamanda Media krallarının ardılı ve mirasçısı olarak, imparatorluğunun sınırlarını batıya doğru genişletmeyi hedeflemiştir⁸³. Perslerde bu gelişmeler yaşanırken Lidya Kralı Kroisos, kendisini Kyros tarafından yıkılan Media Krallığı'nın varisi olarak görmüş, ona göre savaş politikasını belirlemiştir. Yurttaşlarının savaş karşıtı sözlerine kulak vermeyen Kroisos, çok geçmeden M. Ö. 547 yılına doğru harekete geçmiş ve Perslerin nüfus bölgesi olan Kapadokya'ya girmiştir⁸⁴. Kısa zamanda genç ve dinç Pers askerlerinden meydana gelen ordusuyla II. Kyros, Lidyalıları Kapadokya'dan çıkarmayı başarmıştır. Böylece Media krallarının ardılı olarak bilinen Kyros, imparatorluğunu batıya doğru genişletmeye başlamış,⁸⁵ ancak bu olay bölgede kaçınılması güç bir durum haline gelen Lidya-Pers çatışmalarının ön plana çıkmasına

⁷⁸ V. Sevin, "Lydialılar", s. 268-269.

⁷⁹ V. Sevin, *a.g.m.*, 252-253; J. Wiesehöfer, *Antik Pers Tarihi*, İstanbul, 2003, s. 19.

⁸⁰ Ksenophon, "Kyrou Paideia", 1. 2.

⁸¹ Güney İran dağlık bölgesindeki Elam imparatorluğunun doğu bölümünün merkezinin eski şark adıdır ve Persler daha sonra Parsa diye adlandırmışlardır. J. Wiesehöfer, *a.g.e.*, s. 20.

⁸² Herodotos, 1. 130; J. Wiesehöfer, *a.g.e.*, s. 20.

⁸³ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, İzmir, 2012, s. 19; J. Wiesehöfer, *a.g.e.*, s. 20.

⁸⁴ Herodotos, 1. 71.

⁸⁵ J. Wiesehöfer, *a.g.e.*, s. 20.

da neden olmuştur⁸⁶. Pers Kralı Kyros ile Lidya Kralı Kroisos arasında yapılan savaşı Pers Kralı kazanmış ve sonunda Kyros Lidya'nın başkenti Sardes'i alarak bütün Anadolu ile birlikte arzu ettiği Kapadokya'yı da Pers egemenliğine dahil etmiştir⁸⁷.

Herodotos, Perslerin egemenliklerine dahil ettikleri Kapadokyalılar ve toplumlar arasında siyasi sınır olarak belirtilen Halys Irmağı ile ilgili olarak şunları söylemektedir; *Kapadokyalılar, Pers egemenliği altına düşmeden önce Medlere bağlıydılar. Medlerin toprakları ile Lydialılar arasında sınır, aslında Halys Irmağıydı ki, bu ırmak Ermenistan dağlarından çıkar. Kilikia'dan geçer, Matienleri sağına, Phrygialıları soluna alıp, bu iki ülke arasında akar; bu ülkeleri geçtikten sonra kuzeye doğrularak Kapadokya Suriyelileri ile sol kıyıdaki Paphlagonia arasında sınır çizer. Bir yanda Kıbrıs adasının karşısına rastlayan kıyı, öbür yanda Karadeniz kıyıları bulunur. Burası bir çeşit boyun noktasıdır ve ayağına çabuk bir adam bu yolu beş günde alabilir*⁸⁸. Bu nedenle Halys Irmağı hemen hemen bütün Küçük Asya'yı bir kıydan öbürüne kesmiş olduğundan bu bölge konum itibariyle önemlidir.

Diğer taraftan Herodotos'a göre, Kapadokya adını ilk kullanan Persler'dir. Ayrıca Herodotos, Kapadokya halkını tanımlarken; Kapadokya Bölgesi sakinleri Suriyelilerdir ve Perslerin burada oturan Suriyelilere, Kapadokyalılar adını verdiğinden söz etmektedir⁸⁹. Bununla birlikte Plinius ise, Beyaz Suriyelilerin *Kappadox Nehri*⁹⁰ yakınlarında bulduklarından ötürü onları Kapadokyalılar olarak

⁸⁶ H. Erkiletlioğlu, *Kayseri Tarihi*, s. 15. Herodotos'un anlatımına göre, Lydialıların Perslere boyun eğmesinden sonra İonlarla, Aioller, Sardes'e elçiler gönderip, Kroisos'a bağlı oldukları gibi aynı şartlarda Kyros'un egemenliğini tanımaya hazır olduklarını bildirmişler. Fakat Kyros, Kroisos'tan ayrılınsınlar diye daha önce kendisi tarafından gönderilen elçileri kabul etmedikleri için bu elçilerin isteğini kabul etmemiştir. Sadece Miletos ile Lydialılara uygulanan şartlar altında anlaşma yapmış, diğer kentler de Sparta'dan yardım istemeye karar vermişlerdir. Herodotos, 1. 141.

⁸⁷ G. Kenneth Sams, "Anatolia: The First Millenium B. C. in Historical Context", *Ancient Anatolia*, 25, s. 604-622; M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 22; Droysen, Kyros'un Anadolu'ya egemen olma sürecini şöyle anlatmaktadır; Uzak Doğu'da Kyros Perslerin başına geçerek ayaklanmış. Akabinde Media Krallığı'nı ele geçirmiş ve Med-Pers devletini kurmuştur. Kyros'un orduları Halys'te bir zafer kazanarak oradan Sardes'e kadar ilerleyip Lidya devletini zapt etmiştir. J. G. Droysen, *Büyük İskender I*, İstanbul, 1964, s. 65. Pers kralı Kyros'un, Lidya kralı Kroisos'u yenmesiyle birlikte başlayan Persler'in Anadolu egemenliğini gösteren harita için bkz. Ek-4.

⁸⁸ Herodotos, 1. 72.

⁸⁹ Herodotos, 7. 72.

⁹⁰ Plinius, "Naturalis Historia", 6. 3. 2.'den aktaran N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 114.

tanımlamıştır. Pullu ise, Pers kaynaklarında Kapadokya'ya *Katpatuka* isminin verildiğini ifade etmiştir⁹¹.

Özsait, Perslerin, tabiat bakımından kendi ülkelerine benzeyen Kapadokya'ya özellikle de kendi ateş kültlerine uygun buldukları için volkanik dağ olan *Argaios* (*Erciyes*) yöresine yerleştiklerinden bahsetmektedir. Çünkü Persler için ateş, yani *Mithra* olarak bilinen dini inançları gereği burası kutsal sayılmaktaydı⁹². Ayrıca Kapadokya'da verimli tarım alanlarının yer alması ve *Argaios*'u kendileri için uygun yer olarak görmeleri Perslerin buraya göç etmesi için makul bir sebep olarak gözükmüştür⁹³. Bununla birlikte daha öncede bahsedildiği üzere Kapadokya, zengin gümüş, kurşun, çinko, demir ve bakır yataklarını kullanarak endüstri alanında çağdaşlarına göre ileri bir seviyededir. Dolayısıyla bu durum ekonomik bir kaynağa ihtiyacı olan Perslerin, burada egemenlik kurmasına yol açan bir diğer önemli sebep olmuştur. Ancak muhtemelen onların asıl amaçları göç yolları üzerinde bulunan Kapadokya aracılığıyla batıya doğru hareket ederek Anadolu'nun tamamına hükmetmek ve ekonomik gücünü yükseltmek için ganimet elde etmektir. Bu nedenle tüm bu etkenleri göz önünde bulunduran Persli yetkililer, kendi politikalarına uygun bir iskan gerçekleştirmeleri için Kapadokya topraklarının büyük kısımlarını yanlarında getirdikleri soylulara ve rahibelere dağıtmışlardır. Bunu gerçekleştirirken öncelikle Kapadokya'nın soylu ailelerinden başlayarak alt sınıflara kadar ulaşacak hegemonya politikasını uygulamaya çalışmışlardır. Böylece Persler şiddete yol açacak ve kendi egemenliğini tehlikeye düşürecek acemice politikalardan uzak durmuşlardır. Bunun içindir ki, Kapadokya halkıyla kaynaşsın diye ülkelerinden sıradan insanları değil de soylu insanların bu bölgede iskan etmesini sağlamışlardır. Persler, bu şekilde iskan etmenin daha yararlı olabileceğini düşünmüşlerdir⁹⁴.

Tüm bunlarla birlikte Pers egemenliği sırasında Anadolu, II. Kyros'un kurduğu ve daha sonra da I. Dareios'un yeniden organize ettiği satraplık sistemiyle yönetilmeye başlamıştır. Yani Persler, Anadolu'yu Herodotos'un *nomos* olarak

⁹¹ S. Pullu, *Tabal Bölgesi Tarihi*, s. 15.

⁹² Mehmet Özsait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, İstanbul, 1982, c. 2, s. 330. Casabonne'ye göre Persler, Kapadokya'ya Zerdüşt dinini ve ateşe tapma inancını getirdiler. Bu inanış için bir sembol teşkil eden *Argaios* Dağı civarı ateş perestliğinin en çok yayıldığı yer olmuştur. O. Casabonne, "Akhamenid İmparatorluğu (Büyük Kral ve Persler)", *Anadolu'nun Arkeoloji Atlası*, İstanbul, 2012, c. 1, s. 187. *Argaios* ve orada bulunan ateş kültü için bkz. Ek-5.

⁹³ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 89.

⁹⁴ N. Baydur, *a.g.e.*, s. 117.

tanımladığı 20 vergi bölgesine ve satraplık yönetimine ayırmışlardır. Perslerin kurmuş olduğu en önemli satraplık bölgeleri *Lydia*, *Kilikia* ve satraplık merkezi *Daskyleion* olan *Phrygia*'nın yanı sıra Halys Irmağı çevresinde bulunan *Kapadokya*'di⁹⁵. Böylece Anadolu'daki satraplıklardan üçüncüsüne dahil olan Katpatuka, merkezi otoritesinin olmayışı ve siyasi birliğini sağlayamamış olması nedeni ile Persler tarafından uygulanan satraplık sistemine en uygun yer olmuştur⁹⁶. Persler özellikle Katpatuka'da düzenlemiş oldukları satraplık sistemi ile bir yandan kültürel yaşamlarını Anadolu'da hızlı bir şekilde yayarken diğer taraftan da askeri ihtiyaçlarını karşılamış ve vergi reformlarını gerçekleştirmenin planlarını yapmışlardır⁹⁷.

M. Ö. 518 yılında I. Dareios, gerek iradeye zarar vermeden idari bütünlüğü yönetmek gerekse imparatorluktaki halkları bölgelere ayırmak için oluşturduğu satraplık sisteminin en önemli amacı; Pers İmparatorluğu'nun askeri ihtiyacını ve vergi gelirlerini karşılamaktı. Bununla birlikte I. Dareios, yazıtlarında kendi idaresi altındaki yirmi üç ülke arasında Katpatuka'yı da saydıktan sonra şöyle devam etmektedir; *benim olan bu ülkeler bana vergi öderlerdi, benim tarafımdan kendilerine söyleneni gece olsun gündüz olsun yaparlardı, bu ülkelerde dikkatli olana iyi davrandım, düşman olanı cezalandırdım, benim kanunlarımı hüküm sürdürdüm*. Kendisinden sonra tahta geçen Kserkses'in (M. Ö. 486-465) Persepolis'deki yazıtında ise, *Pers ülkesi dışında kralı olduğum, üzerlerinde hüküm sürdüğüm, bana vergi getiren, benim tarafımdan emredileni yapan, kanunuma uyulan ülkeler bunlar*, dedikten sonra ülkeler arasında Katpatuka'yı da saymaktadır⁹⁸.

⁹⁵ Veli Sevin, "Anadolu'da Pers Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, İstanbul, 1982, c. 2, s. 270.

⁹⁶ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 89.

⁹⁷ Hakman'a göre, Persler ele geçirdikleri ülkeleri ya da bölgeleri yönetmek için başlarına satrap adı verilen valiler atarlardı. Satrapın idaresi altında bulunan topraklara ise, satraplık denirdi. Satraplar buldukları bölgelerdeki otokton halkın, kralın hakimiyetine boyun eğmesi, vergilerin toplanması, yönetimi altındaki kentlerde ve sınır karakollarında konumlanmış askerlerin idaresinden sorumluydular. Satraplar işlev olarak ya kralın ya da bağlı oldukları yöneticilerin misyonerlik faaliyetlerini yaymakla mükellef olan kişilerdir. Bununla birlikte, bir yandan hakimiyetleri altındaki toprakların güvenliğini sağlarken diğer yandan da arazilerini genişletmek ya da vergi gelirlerini çoğaltmak amacıyla, merkezden emir alarak veya almaksızın, savaş ya da barış yapma yetkileri vardır. M. Hakman, "Antik Dönem'de Nevşehir'de Mithra Kültünün Varlığına Dair Bir Değerlendirme", s. 167.

⁹⁸ N. Baydur, *a.g.e.*, s. 90.

Bu yazıtlara dayanarak Katpatuka'nın tam bir Pers egemenliğini kabul ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Katpatuka halkı, satraplık sistemiyle bir yandan Pers kültürünün geleneklerine ilgi duyarken diğer yandan da ödediği vergilerden dolayı sömürge haline getirilmiştir.

Ayrıca Herodotos'tan Katpatuka Satraplığı'nın, Perslere yıllık 360 *talent*⁹⁹ vergi ödediğini;¹⁰⁰ Strabon'dan ise gümüş vergi dışında her yıl 1500 at, 2000 katır ve 50.000 koyun ödedikleri öğrenilmektedir¹⁰¹.

Diğer taraftan M. Ö. 512-511 yıllarında I. Dareios'un yaptığı İskit seferi sırasında Katpatuka'nın başında Ariaramnes adlı bir satrap bulunmaktaydı¹⁰². Bu satraplığın merkezi Mazaka idi. M. Ö. 4. yüzyılda başkent bir süre *Gaziura* (*Turhal*)'ya taşınmış olsa da Mazaka kültürel ve ekonomik yönden her zaman merkez olma konumunu korumuştur¹⁰³. Konumu itibariyle farklı kültürlerin uğrak yeri olması sebebiyle Mazaka bu açıdan önemlidir. Bu durumu değerlendiren Persler, merkezi otoriteye sahip olmayan Katpatuka'yı satraplığa dönüştürürken kendi idari sistemlerini uygulayabilecek satrapları seçmenin yanı sıra bölgesel ihtiyaçları ve gelenekleri de dikkate almışlardır. Çünkü Kapadokya, ticari ve askeri açıdan stratejik bir konumda bulunmaktaydı. Bununla birlikte Perslerin atayacakları satrapların bu unsurları pragmatik olarak değerlendirmesi gerekmektedir. Bu nedenle satraplar seçilirken genellikle Pers ailesinden ya da Perslerle samimi olan ve sadakatinden şüphe etmeyecekleri kişiler olmasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte Perslerin atayacakları satrapların kendi menfaatlerine kapılarak herhangi bir isyana kalkışmaması ve farklı amaçlara hizmet etmemesi için de gerekli önlemler alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca Persler'in Katpatuka'ya girdiği dönemde burada siyasi birlikte bulunmuyordu. Bu durum Perslerin işini daha da kolaylaştırmıştır.

Daha öncede bahsedildiği üzere maden ve tarım yönünden gelişmiş olan Kapadokya, stratejik açıdan istilaya açık bir konumda yer almaktadır¹⁰⁴. Bu nedenle aynı anda birçok defa çağdaşı toplumların sömürgesi haline gelmekteydi. Dolayısıyla

⁹⁹ Talent, 25. 86 kg. ağırlığındaki ağırlık ölçüsüdür. Antikçağ'da genellikle para tartmak için kullanılırdı. Ayrıca bir talenton yaklaşık olarak 60 mina, 6000 gümüş drakhmai ya da 36.000 oboloi'a eşittir.

¹⁰⁰ Herodotos, 1. 90.

¹⁰¹ Strabon, 11. 18. 8'den aktaran S. Pullu, *Tabal Bölgesi Tarihi*, s. 16.

¹⁰² John Hind, "The Bosphoran Kingdom", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. VI, s. 487.

¹⁰³ Strabon, 12. 2. 6; N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 89.

¹⁰⁴ S. Dönmez, "Tabal Ülkesi'nin Metal Kaynakları Açısından Önemi", s. 178.

bu durum dışta olduğu gibi içte de sürekli olarak huzursuzluğa neden olmuştur. Diğer taraftan yerli halk arasındaki ölçsüz tartışmalar siyasi bir birliğin ve toplu hareketin oluşmasını engelleyen bir başka önemli sebeptir. Tüm bu koşullar siyasi bütünlükten yoksun Katpatuka'da Persli yöneticilerin satraplık sistemini daha rahat uygulamalarını sağlamıştır. Katpatuka halkının çoğunluğu bu sisteme ayak uydurmada güçlük çekmemiştir. Çünkü Kapadokya, konum itibariyle geçmişten bu yana pek çok uygarlığın-topluluğun geçiş noktası üzerinde bulunduğundan birden fazla kültürle etkileşim içinde olması bu durumu etkin kılmıştır. Üstelik bu etkileşimler Katpatuka sakinlerini kapalı toplum olmaktan çıkararak, onların değişmez geleneksel öğeler oluşturmasını engellemiştir. Bu sebeple satraplık sistemi Katpatuka'daki kültürel ve siyasi yaşamın temellerini oluşturmada da önemli bir etken olmuştur. Ayrıca Pers soylu satraplar, çoğu kez kral ailesiyle akrabalık kurarak güçlerini artırmanın yanı sıra yöneticilik vasıflarını da meşrulaştırmak istemişlerdir. Bu nedenle satrapların keyfi uygulamalarını kontrol etmek için ordu güçleri ve resmi kuruluşlar doğrudan krala bağlı olarak düzenlenmiştir. Diğer taraftan Katpatuka yerel halkının bir kısmı satraplık sistemini desteklerken, diğer yarısı da özellikle yerel beyler bu idare sistemine karşı memnuniyetsizliklerini çeşitli politikalarla göstermişlerdir¹⁰⁵.

Katpatuka halkı, ilk başlarda yabancı gördüğü bu kültüre tam olarak ısınmamış, fırsat buldukça da isyan etmiştir. Bununla birlikte Katpatuka satraplığına karşı olanların eylemlerinin belirginleşmeye başladığı dönemde, Katpatuka satraplığının başına M. Ö. 401 yılında ilk olarak Kamirames ve daha sonra Pers Kralı II. Artakserkses (M. Ö. 404-359) döneminde yöneticilik yapan Datames geçmiştir. Nepos'un ifadesiyle, renkli bir karaktere sahip olan Katpatuka satrapı Datames şöyle tanımlanmaktadır; *Datames, Paphlagonia ve Katonia'yı Katpatuka satraplığına katarak gücünü artırmayı başaran, kusursuz bir komutandı*¹⁰⁶. M. Ö. 372 yılında Datames, Katpatuka satrapı olunca¹⁰⁷ Perslerin, hakim gücünü kırmak için yerli halk ile yakından ilgilenmeye başlamıştır¹⁰⁸. Bu durumdan yararlanmak isteyen Datames, M. Ö. 370 yılında yeni bir Kapadokya kurmak amacıyla Pers satrap yönetiminden

¹⁰⁵ S. Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi*, s. 121-122.

¹⁰⁶ Nepos, "Datames", 14. 1.

¹⁰⁷ Nicholas Victor Secunda, "Some Notes on the life Datames", *British Institute of Persian Studies*, 26, London, 1988, s. 35-53.

¹⁰⁸ Simon Harnblower, "Persia", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. VI, s. 79.

memnun olmayan yerel beyler ile satrap ayaklanmasına katılmış;¹⁰⁹ fakat başarı sağlayamadan M. Ö. 362 yılında ölmüş ve yerine ise oğlu Sisinis geçmiştir¹¹⁰. Satrap Sisinis döneminde, *Satrap İsyanı*'nın ardından M. Ö. 359-358 yıllarında Pers imparatorluğu tahtına III. Artakserkses (Okhos) geçmiş ve kral ilk iş olarak yaşanan isyan sonrası ortaya çıkan olumsuzlukları düzenlemiştir. Bu nedenle Kapadokya iki eyalet bölgesine bölünmüştür¹¹¹.

Strabon, Katpatuka Satraplığı'nın ikiye bölünmesini şöyle anlatmaktadır; *Makedonyalılar Kapadokya'yı ele geçirdikleri zaman, burası Persler tarafından iki satraplığa ayrılmış bulunuyordu. Bu satraplıklardan birine Asıl Kapadokya-Tauros yakınındaki Kapadokya hatta Büyük Kapadokya ve diğerine Kappadokya-Pontika adını vermişlerdir*¹¹². Ayrıca kuzey ve güney diye ayrılan Kapadokya'nın yöneticilerine gelince; kuzeydeki satraplık yönetimi yerel bey I. Ariarthes'in elindeyken, güneydeki satraplık ise, Mithrobuzanes'in idaresinde bulunuyordu¹¹³.

Bu bölünme, geçmişten bu yana farklı etnik grupları bünyesinde barındıran Katpatuka'da, homojen bir yapı ya da siyasi birliğini tamamlamış kent oluşturma fikrini zayıflatırken uygulanan satraplık sistemi sayesinde, Katpatukalılar azda olsa kent toplumu oluşum sürecine girmeye başlamıştır. Bu süreçte Katpatukalılar arasında köylerde oturan ve köle olarak çalışan bir sınıfın yanı sıra Tabal Krallığı'nın geleneğini sürdüren büyük toprak sahibi olan soylular sınıfı da yer alıyordu. Böylece sosyal tabakanın kaçınılmaz bir ögesi olarak bilinen alt ve üst sınıf kimliği, Kapadokya'da da kendini göstermişti. Bu nedenle sınıfsal farklılıklar, güçlü olanları zayıf olanlara karşı her zaman üstün kılmaktaydı. Bu üstünlük Perslerin satraplık

¹⁰⁹ Elmar Schwertheim, *Antikçağ'da Anadolu*, İstanbul, 2009, s. 44; Nicholas'a göre Artakserkses döneminde satraplık yapan Datames M. Ö. 367 yılında büyük bir Satrap İsyanı başlatmıştır. N. V. Secunda, "Some Notes on the life Datames", s. 35. Moysey'e göre satrap ayaklanmasının nedeni; Kralın gelirlere el koyması, gelirlerin büyük bir kısmının askeri harcamalara ayrılması ve deniz askeri birliğine büyük mebla ayrılması isyanın tahmini nedenlerindedir. Detalı bilgi için bkz. Robert A. Moysey, "Plutarch, Nepos and the Satrapal Revolt of 362/1 B. C.", *Historia: Zeitschrift für Alte Geshichte*, 41, 1992, s. 158-168.

¹¹⁰ Diodoros, 30. 19'dan aktaran, N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 90.

¹¹¹ Sevgi Sarıkaya, "Küçük Asya'da Diadokhoi Savaşları: Kardia'lı Eumenes'in Savaş Stratejisi", *Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Merkezi*, (Yayımlanmamış Makale), Antalya, 2014, s. 1-18.

¹¹² Strabon, 12. 1. 4.

¹¹³ S. Sarıkaya, *a.g.m.*, s. 4.

sistemiyle Katpatuka'ya göç ettirdiği soyluların uygulamış olduğu iskan politikaları sayesinde azaltılmaya çalışılmıştır¹¹⁴.

Tüm bunlarla birlikte Katpatuka'nın, satraplığa dönüştürülmesinde siyasi gelişmelerin yanında hiç şüphesiz benzerlik gösteren dini ritüeller ve kültürel öğelerinin de önemli bir etkisi olmuştur¹¹⁵. Siyasi gelişmelerden ayrı olarak değerlendirilmesi gereken bu iki öğeye değinmenin faydalı olacağını düşünüyorum. Katpatuka Satraplığı döneminde Pers Tanrıları ve ateş kültlerinin buraya yerleştirilmiş olmasının yanı sıra takvimin Persler'den alınarak kullanılması ortak bir kültürün oluşmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca, bu dönemdeki kabartmalarda bunu görmek mümkündür. Perslerin çağdaşı Katpatuka ile sosyo-kültürel ve siyasal açıdan etkileşim halinde olduklarını gösteren *Apadana Kabartması*'nda yapılan incelemeler sonucunda Kapadokyalıların giysilerinin Perslerin giysilerine benzediği görülmektedir¹¹⁶. Bu olay etkileşimin sanata yansımaları olarak kabul edilmektedir.

Diğer taraftan coğrafi, ticari ve stratejik önemi nedeniyle Pers İmparatorluğu'nun batıya açılan kapısı durumunda olan Katpatuka Satraplığı'nda Pers kültür ve dininin yerleşmesine de özen gösterilmiştir¹¹⁷. Katpatuka'da yaygınlaşan Pers inancı ile ilgili olarak Strabon, şunları söylemektedir; *Kuzeydoğu Anadolu boyunca, Kappadokia ve Armenia'da Pers tanrılarına tapınılır. Kappadokia'da Pers tanrılarına adanmış Pyraethoi denen tapınaklar ve büyük bir Magus (Magi) varlığı vardı. Persler heykel ya da altar yapmazlar; ama cenneti Zeus olarak düşündüklerinden, adaklarını yüksek bir yerde gerçekleştirirler. Bunun sebebi muhtemelen tanrıları insan formunda düşünmedikleridir. Ayrıca güneşe taparlar ve ona Mithras adını verirler. Temiz bir yerde dualarla birlikte kurban verirler ve kurbanı taçlı sunarlar. Kurban verme törenini gerçekleştiren Magus eti böldükten sonra, her biri kendi payıyla uzaklaşır; tanrıya herhangi bir parça ayrılmaz. Çünkü tanrı, sadece kurbanın ruhuna ihtiyaç duyar*¹¹⁸.

Neticede Perslerin oluşturduğu Katpatuka Satraplığı, iki farklı kültürün benimsemiş olduğu aynı öğeler doğrultusunda şekillenmiştir. Asimilasyon süresince

¹¹⁴ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 117.

¹¹⁵ G. Labarre, "A Roman Will in Cappadocia", s. 99

¹¹⁶ N. Baydur, *a.g.e.*, s. 91. Pers Kralı Kserkses'e tribut getiren Kapadokyalılar için bkz. Ek-6 ve Ek-7.

¹¹⁷ Herodotos, I. 131. Pers kültürüyle ilgili detaylı bilgiler mevcuttur.

¹¹⁸ Strabon, 15. 16'dan aktaran, M. Hakman, "Antik Dönemde Nevşehir'de Mitra Kültünün Varlığına Dair Bir Değerlendirme", s. 167; Herodotos, I. 132.

Persler'in halkı göçe zorlamadıkları, yerel kültür ile Pers kültürünün sorunsuz kaynaştığı söylene de bu durum tam manasıyla gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü Kapadokya halkı kendine yabancı gördüğü Pers hakimiyetine ilk başlarda ısınmamış, fırsat buldukça da isyan etmiştir. Bu nedenle bu durumu göz önünde bulundurarak iskan stratejisini geliştiren Persli yöneticiler, uygulamış oldukları kültürel politika gereğince soylu insanları buraya göç ettirerek satraplık adını verdikleri yönetim sistemi sayesinde Kapadokya'da iskan sürecini başlatmıştır. Pers soylu aileleri öncelikle Katpatuka Satraplığı'nın üst soylu sınıfıyla ilişkiler kurarak kültürel alış veriş sürecini başlatmışlardır. Bu süreç şiddetin ya da baskının ötesinde Kapadokya'ya yerleşen ve burada toprak sahibi olan Persli soyluların yaratmış oldukları kültür değişiminin bir ürünü olmuştur. Buraya yerleştirilen insanlar iskan politikasının gereklerini profesyonel bir şekilde yerine getirmişlerdir. Aksi takdirde kültürel asimilasyon politikası yapmak kolay bir olay değildir. Perslerin bu politikası, bir sonraki bölümde bahsedileceği üzere Kapadokyalıların Hellenistik Dönem'i anlama ve benimseme sürecini de etkilemiştir. Hatta satraplık sistemi sonucunda oluşan Pers geleneği, Katpatukalıların Hellenleşmesini büyük bir oranda engellemiştir. Sonuç olarak hiç şüphesiz Kapadokya sakinleri, satraplık sistemiyle kendilerinden üstün olan Perslerden çok şey öğrenmişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

SATRAPLIK'TAN KRALLIĞA HELLENİSTİK DÖNEM'DE KAPADOKYA

2.1. Hellen ve Pers Kültürleri Arasında Kapadokya

Hellenistik Dönem'de¹¹⁹ kurulduğunu bildiğimiz, kökleri daha önceye dayanan, yerli krallıkların Hellen kültürünü aynı seviyede benimsediklerini söylemek oldukça güçtür. Çünkü bu dönemdeki krallıkların kültür seviyesi, toplumsal-siyasal yapısı ve ekonomik modeli birbirinden farklıdır. Bu nedenle Hellen kültürünü benimseyecek krallıkların kendi öz kültürü ve varsa beslendiği kültürün etkileşime açık olması gerekir. Öyle ki, Hellen kültürünü sanat, edebiyat, mimari ve kültürel alanda bağımsız olarak tam manası ile benimseyen ve konum olarak Mysia Bölgesi'nde bulunan Pergamon Krallığı'nın yanı sıra Pers kültürünün etkisinde kalarak Hellen kültürünü bütünüyle benimseyemeyen ve konum itibari ile doğuda, Euphrates Irmağı'nın batısında, yer alan Kapadokya Krallığı bulunmaktadır. Buradan hareketle toplumların buldukları coğrafyanın, yaşam biçiminde ve öz kültüründe bıraktığı etkiyi görmek mümkündür. Hellenistik Dönem'i genel hatları ile anlatmak gerekirse, Büyük İskender'in Asya Seferi'ne başladığı M. Ö. 334 yılı (*Granikos Savaşı*)¹²⁰ veya Pers İmparatorluğu'na son verdiği M. Ö. 331 yılı (*Gaugamela Savaşı*)¹²¹ ile son Hellenistik krallık olan Ptolemaioslar'ın Actium Savaşı¹²² sonrası tarih sahnesinden silindikleri M. Ö. 31 yılının 1 Eylül'ü arasındaki yaklaşık üç yüz yıl, Hellenistik Dönem olarak adlandırılmaktadır¹²³. Hellenistik Dönem, Hellen ve Ön Asya kültürlerinin kaynaşmasıyla oluşmaktadır. Bu dönemin ilk on yılı içerisinde ölen İskender'in ardından generalleri arasında çetin bir mücadele başlamıştır. Çünkü İskender kendinden sonra ardıl bırakmadan ölmüştür¹²⁴. Bu nedenle İskender'in generalleri arasında M. Ö. 301 yılında Ipsos Savaşı yapılmış ve bu savaşın neticesinde en fazla payı ise Seleukos Krallığı almıştır. Bu krallığın toprakları üzerinde ise Bithynia, Pontos, Bergama, Kapadokya ve Armenia krallıkları kurulmuştur. Küçük Asya'da Seleukos Krallığı'nın

¹¹⁹ Bülent İplikçioğlu, *Eski Batı Tarihi I*, Ankara, 1997, s. 119; John F. Chery, "Greek World (The Personel and the Political)", *Classical Archaeology*, Australia, 2008, s. 294.

¹²⁰ M. Ö. 334 yılında Büyük İskender, Hellespontus'u geçerek Asya'da Perslerle yaptığı ilk büyük savaştır. John Maxwell O'brien, *Alexander the Great the invisible Enemy*, New York, 1994, s. 62.

¹²¹ M. Ö. 331 de İskender'in Asya serüveninde Pers İmparatorluğu ile yaptığı üçüncü büyük savaştır. J. M. O'brien, *a.g.e.*, s. 91.

¹²² Lucilla Burn, *Hellenistic Art (From Alexander the Great to Augustus)*, New York, 2004, s. 67.

¹²³ L. Burn, *a.g.e.*, s. 13.

¹²⁴ V. Diakov-S. Kovalev, *İlkçağ Tarihi I*, s. 382.

egemenliğinin yanı sıra kurulan yerli krallıklar ile birlikte başlayan bu dönem siyasi tarih bakımından en karışık dönemlerden biri olmuş ve bu krallıklar ilk başlarda yetiştirilmiş memur kadroları tarafından yönetilmiştir¹²⁵. Daha sonra bu krallıklar birbirine rakip olarak üstünlük kurmak yerine genelde aynı aile soyundan gelen breyler tarafından himaye edildiği için büyük problemler yaşanmamıştır. Diğer taraftan Hellenistik Dönem'in siyasi yapısına bakıldığında, toplumsal ve siyasal birlikten yoksun olarak varlığını sürdüren krallıklardan birinin Kapadokya olduğunu görmek mümkündür. Kapadokya, coğrafi konum itibariyle yerli krallıklar arasında uygulanan denge siyasetinin önemli bir parçası konumundaydı. Bu nedenle çevre krallıklar ile ilişkileri her zaman aktif olmuştur. Hatta bu durum kimi zaman karşılıklı içişlerine karışacak seviyeye ulaşmıştır. Kapadokya'da bu gelişmeler yaşanırken, İskender fethettiği bölgelere Hellen dili ve kültürünü yaymaya devam ediyordu. Ancak İskender'in hayata geçirmiş olduğu politikanın siyasi ve sosyal etkileri öyle bahsedildiği gibi tüm Anadolu'ya neşredilmemiştir. Çünkü bu döneme kadar Anadolu'nun orta ve doğu bölümlerine yoğun bir şekilde Pers etkisi hakimdir. İşte Kapadokya'da tam bu etkiye maruz kalan bir konumda bulunmaktadır. Bununla birlikte Hellenistik Dönem Kapadokyası'na gelince, hellenleşmenin ilk etkileri öncelikle III. Arirathes'in (M. Ö. 255-220) krallığı döneminde görülmüştür. Hellen kültürünün önemli bir etkisinin sonucu ortaya çıkan kent kurma ve isimlendirme geleneği, Kapadokya kralı III. Ariarathes ile başlamış ve hellen eğitimi alan V. Ariarathes (M. Ö. 163-130) ile devam etmiştir. Bu kentlerden III. Ariarathes tarafından kurulmuş olanına *Ariaratheia* (*Pınarbaşı*) ismi verilmiş; diğerleri ise V. Ariarathes tarafından isimleri değiştirilen başkent *Mazaka*'ya ve Kapadokya'daki on valilikten biri olan *Tyana*'ya¹²⁶ kendi unvanını yani *Eusebes* (*dindar*) ismini vermesi ile kurulmuştur. Ayrıca V. Ariarathes, *Nysa* (*Harmandalı*) ve *Anisa* (*Karahöyük*) isimli iki kent daha kurmuş ve bu kentler hellen kent mimarisine uygun olarak yapılmıştır¹²⁷. Kapadokya'da yapılan hellen kent mimari çalışmaları bu iki kral ile sınırlı kalmıştır. Baydur'un ifadesiyle, hellen kültürünün hayranı ve Atina vatandaşlığına hak kazanan V. Ariarathes, hellen kültürünü Kapadokya halkı ile

¹²⁵ M. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, İstanbul, c. 2, s. 295-300.

¹²⁶ W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, s. 281.

¹²⁷ W. M. Tarn, "The New Hellenistic Kingdom" *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. VIII, s. 149; M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 244.

tanıştıran ikinci önemli kral olmuştur¹²⁸. V. Ariarathes, hellen kültürünün önemli bir aşaması olarak bilinen hukuk alanında yaptırmış olduğu çalışma ile önemli bir adım atmıştır. Strabon, bu konuyu şöyle açıklamaktadır; *Kral, halkının Kharondas'ın kanunlarını benimsemesini sağlamış; ayrıca bir nomodon seçerek ona Romalıların kanun bilginleri gibi Kharondas kanunlarını yorumlamasını teklif etmişti*¹²⁹. Diodoros'un ifadesiyle, bu kanunlar, Kapadokyalı çocukların eğitimini, öksüzlerin bakımını ve ailelerin korunmasını içeren yaptırımlara sahiptir¹³⁰. Muhtemelen V. Ariarathes'in böyle bir reform yapmasının nedeni sosyal devlet anlayışının yaygınlaşmasını sağlayarak halkının refah seviyesini yükseltmekti.

Hellen kültürünün temsilcisi V. Ariarathes Hellen dilini Kapadokya'da ana dil yapmak için çalışmalarda bulunmuş; ancak kral bu girişiminde başarılı olamamıştır¹³¹. Bir başka deyişle, Kapadokya'da özellikle yüksek tabaka arasında Hellen eğitimi görmüş kişiler hellen dilini benimserken yerel beyleri yani köylü kesimi bu yeniliği Pers etkisi nedeniyle tam olarak benimseyememiştir. Bu nedenle kendisini Pers etkisinden kurtaramayan Kapadokya'da Hellen dili yerel bir dil olarak tam manasıyla kullanılamamıştır. Daha sonra V. Ariarathes, hellen kültürünün bir başka önemli etkisi olan mimari alanda ülkesini kalkındırmak için *Melas (Karasu)* üzerinde bir baraj yaptırmıştır. Kral, muhtemelen yaptırmış olduğu bu baraj ile verimli toprakları kullanıma açarak su ihtiyacını gidermeyi amaçlamıştır. Strabon, bu olayı şöyle anlatmaktadır; *V. Ariarathes, birde baraj inşa ettirmişti. Melas'ı Halys'e bağlayan dar geçit üzerinde inşa edilmiş olan baraj, Mazaka'ya 40 stadia*¹³² *mesafedeydi.* Strabon'un tabiriyle kralın çocukça vakit geçirdiği bu baraj, birden bire çökmüş, çevresindeki birçok iskan ve tarla sular altında kalarak zarar görmüştür. Barajın çökmesi sonucunda zarar görenler arasında *Galatlar*¹³³ da bulunmaktadır.

¹²⁸ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 94; D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 442.

¹²⁹ Strabon, 12. 2. 9.

¹³⁰ Diodoros, 12. 12-19'dan aktaran, N. Baydur, *a.g.e.*, s. 94.

¹³¹ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 243.

¹³² Hellen mitolojisine göre, *I stadio*'un mesafesi Herakles'in art arda 600 adım atmasıyla ya da bir solukta bu mesafeyi koşmuş olmasıyla saptanmıştır. Antikçağ'da bütün *stadio*'lar yaklaşık 600 ayak uzunluğundaydı. Ancak söz konusu mesafenin ölçümü Hellenler arasında belirli bir standarda bağlanmadığından, *I stadio*'un uzunluğu 177, 6-192. 28 metre arasında değişmekteydi. M. Arslan, *Mithridates VI. Euopator ve Roma*, s. 21.

¹³³ Makedon, Grek ve Küçük Asya bölgelerine M. Ö. 281-279 yıllarında yerleşerek Klasik Dünya'nın sınırlarına ulaşmışlardır. Galatlar, savaş düşkünü, yağmacı ve barbar bir toplum olarak tanımlanmaktadır. Gareth Darbyshire, Stephen Mitchell, Levent Vardar, "The Galatian settlement in Asia Minor", *Anatolian Studies*, 50, Ankara, 2000, s. 75-99; detaylı bilgi için Melih Arslan, *Galatya Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri*, Ankara, 2004

Galatlar ve bu olaydan zarar gören diğer toplumlar, V. Ariarathes'i Roma'ya şikayet ederek Roma senatörlerini, kralı 300 talanton (97, 441, 08 TL) tazminat ödeme konusunda ikna etmişlerdir. Strabon, V. Ariarathes'in bir başka imar faaliyetini ise şöyle anlatmaktadır; *kral, Herpa'da, Karmalas Irmağı'nın bir koluna baraj yapmış ve ağzın açılmasıyla su, Mallos civarında Kilikia'da çeşitli bölgeleri harap etmiş, o da zarar görenlere tazminat vermişti*¹³⁴. Muhtemelen bu olay sonucunda V. Ariarathes, imar konusunda daha dikkatli davranmıştır. Sonraki bölümde ayrıntılı olarak bahsedileceği üzere bu dönemin önemli sayılabilecek politik olayı ise V. Ariarathes ve Orophernes arasında meydana gelen egemenlik mücadelesi olmuştur. V. Ariarathes'in hüküm sürdüğü yıllar içerisinde kısa bir süre, sözde kardeşi Orophernes (M. Ö. 161-159), kendisini krallıktan uzaklaştırarak yerine geçmiştir; ancak Orophernes, V. Ariarathes ile başlayan Hellenleşme etkisini devam ettirememiştir. Öyle ki, Orophernes, bu dönemin felsefi akımlarından ve hukuk kurallarından yararlanmak yerine hayasız eğlencelere, zevk ve sefa alemlerine kendisini kaptırmıştır. Bu nedenle Kapadokya toplumu hızla yozlaşma sürecine girmiştir¹³⁵. Kapadokya'da Hellenleşmenin etkilerini bu bilgiler ile sınırlandırmamızın nedeni ise yoğun bir şekilde Pers kültürü etkisinin yaşanmış olması etkili olmuştur. Çünkü siyasi birlikten yoksun Kapadokyalılar, Perslerin satraplık sistemi ile gelenek ve kültür sahibi olmuşlardır. Bu iki öge Kapadokyalılar tarafından öyle benimsenmiştir ki, bu durum Hellenleşme sürecinin Kapadokyalılar için çok zayıf geçmesine neden olmuştur. Ayrıca Kapadokyalıların dini ritüellerinde Pers ateş kültlerini görmek mümkündür. Bu nedenle volkanik Argaios Dağı'nın Pers ateş kültleri için uygun olması nedeniyle başlayan etkileşim Kapadokyalıların Pers inancını benimsemeleri ile devam etmiştir¹³⁶. Günümüzde olduğu gibi bu dönemde de dini inanç sistemi toplumların etki altına alınmasında güçlü bir etken olarak kullanılmıştır.

O. Casabonne, Oryantalistlerin Persler ve onların ataları hakkındaki düşüncelerinden şöyle bahsetmektedir; *Anadolu'nun, hellen kültürel yaşamına ayak uyduramamasının en büyük sebebi o dönemde varlık gösteren ve Barbar olarak*

¹³⁴ Strabon, 12. 2. 8.

¹³⁵ H. Erkiletlioğlu, *Kayseri Tarihi*, s. 18; Orophernes'in politikasıyla ilgili detaylı bilgi için, N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar* s. 96; M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 242.

¹³⁶ Veli Sevin, "Anadolu'da Pers Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 1982, c. 2, s. 268-277.

bilinen topluluklardır. Bu topluluklardan biri olan Ahamenişler ise, barbarlıkları yüzünden doğunun Hellenizm vasıtasıyla uygarlaşmasına engel olmuştur. Ayrıca Oryantalistler tarafından Persler dahil ataları yeni bir *Nuh tufanı* olarak nitelendirilmiştir¹³⁷. Neticede Kapadokyalılar, Pers kültürünü o kadar benimsemişler ya da Perslerin o kadar yoğun asimile politikaları ile karşılaşmışlar ki Hellen kültürünü tam olarak benimseyememişlerdir. Oryantalistler'in düşüncesi de çok ağır olmakla birlikte bu doğrultudadır. Diğer taraftan Kapadokya'nın geleneksel köy yaşantısı ve değişmeyen köy ekonomisinin bu duruma engel teşkil ettiğini düşünürsek muhtemelen Kapadokya, bir nevi feodal karakterini muhafaza etmiştir.

2.1.1. Makedonyalı İskender, Perdikkas ve Kardialı Eumenes

Antikçağ yazarı Arrianus'un ifadesiyle, M. Ö. 334 yılında çıktığı Asya seferinin ilk yıllarında Pers İmparatorluğu'nu ortadan kaldıran ve cesaretli yönü ile Herakles'e, Perseus'a ve Akhilleus'a benzetilen İskender'in,¹³⁸ Küçük Asya politikasını Mitchell şöyle açıklamaktadır; onun amacı Persleri tamamen ortadan kaldırmak değil, daha çok onların yerine geçerek tanrısal bir statü kazanmaktır. Bu nedenle, İskender ve halefleri, Hellenlerden ziyade Persliler gibi davranacaklardı. Ayrıca o, ilk olarak Doğu monarşisinin adetlerini benimseyerek, Pers Hanedanı'nın kurucusu olarak bilinen Büyük Kyros'un mezarını korumuştur¹³⁹.

Büyük İskender, Perslere karşı yaptığı sefer sırasında Anadolu içlerinde ilerleyişini devam ettirirken, Granikos Savaşı'nda güney Kapadokya satrapı Mithrobuzanes'in öldüğünü öğrenmesinin ardından buranın yönetimini Sabitas'a bırakarak, Kilikia'ya doğru devam etmiştir¹⁴⁰. Arrianus, bu olayı şöyle anlatmaktadır; *İskender, Halys Irmağı'nın güneyinde kalan Kapadokya topraklarından geçerken Sabitas adlı bir Persliyi bölgeye idareci olarak bırakması İskender'in Kapadokya'daki egemenliğini artırmıştır*¹⁴¹. Ayrıca İskender, Anadolu'ya geldiği zaman Kapadokya'da Pers satraplık sistemi devam ediyordu. Diğer yandan konumu Gaziura'da yer alan ve Pontos Kapadokyası olarak bilinen

¹³⁷ O. Casabonne, "Akhamenid İmparatorluğu (Büyük Kral ve Persler)", *Anadolu'nun Arkeoloji Atlası*, c. 1, İstanbul, s. 187-188.

¹³⁸ Arrianus, 4. 1. (*Appendix*).

¹³⁹ Stephen Mitchell, "Doğu ve Batı Arasında Anadolu Hellenistik Çağ'da Attalos ve Mithridates Krallıklarının Paralel Yaşamları", *Anadolu Araştırmaları*, İstanbul, 2004, 17/1, s. 141-149.

¹⁴⁰ A. B. Bosworth, "Alexander The Great: The Events of the Reign", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. VI, s. 805; A. B. Bosworth, *Alexander and the East*, Oxford, 2004, s. 156.

¹⁴¹ Arrianus, 2. 4. 1-6.

Kuzey Kapadokya’da eski Pers soylularından satrap Ariaramnes’in oğlu I. Ariarathes (M. Ö. 350-322) hakimiyetini sürdürmekteydi. Genç kral, İskender’in Perslere karşı yaptığı sefer sırasındaki karışıklıktan faydalanarak (bu sırada yerel beyleride isyan hazırlığındaydı), halkın desteğini almış; daha sonra kırk beş bine yakın ordusuyla M. Ö. 332 yılında merkezi Mazaka olan Kapadokya’da birliğini sağlayarak, kendisini bağımsız Kapadokya satrapı ilan etmiş ve ardından kendi adına drahmi bastırmıştır¹⁴². Çalışkan bir yönetici olan I. Ariarathes, bu sırada Kapadokya’nın sınırlarını Halys’e kadar genişletmiştir. Böylece I. Ariarathes’ten itibaren Kapadokya’da, İskender’in ölümüne kadar barış hakim olmuştur¹⁴³. Kapadokya’da satraplık sistemi sayesinde ilk kez oluşturulan toplumsal birlik uzun bir aradan sonra I. Ariarathes tarafından tekrar sağlanmış ve genç kral, halkını işgalci güçlere karşı iyi bir şekilde örgütlemiştir.

İskender’in 10 Haziran M. Ö. 323 yılında ölümü, Anadolu’daki siyasi ortamın şiddetini ortaya çıkarmıştır. Mansel bu durumu şöyle açıklamaktadır; *genç yaşta ardında hiçbir halef bırakmaksızın ölümü, kurmuş olduğu dünya imparatorluğunun, onu bir bütün olarak yaşatmak yerine parçalara bölerek yönetmeyi yeğleyen generalleri tarafından paylaşılmıştır*¹⁴⁴. Ayrıca bu paylaşım generallerin kendi içlerinde meydana gelecek mücadelelerin de habercisi olmuştur. İskender’in ölümünden sonra bir çok kent özgürlüğünü yeniden kazanma fırsatı yakalarken Makedonyalı komutanlar ise hakimiyet kurmak için bir dizi savaşa girişmiştir. Zira yerli krallıklar Makedonya’nın hakimiyetinde değil; yerel kralların egemenliğindeydi. M. Ö. 323 yılında Babil’de yapılan kongrede¹⁴⁵ Perdikkas, Kapadokya’nın yönetimini İskender’in komutanı ve sekreteri olan Kardialı Eumenes’e¹⁴⁶ bırakmıştır¹⁴⁷. Esasen Eumenes’e verilen Kapadokya,¹⁴⁸ daha önce de

¹⁴² A. B. Bosworth, *Alexander and the East*, s. 156-157. Kapadokya satrapı I. Ariarathes’in kendi adına bastırıldığı drahmi için bkz. Ek-8.

¹⁴³ M. Arslan, *Antikçağ Anadolu’sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, İstanbul, 2000, s. 31.

¹⁴⁴ Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 458.

¹⁴⁵ İskender’in ölümüyle ortaya çıkan ‘Kral’ boşluğuyla ilgili sorun hakkında neler yapılacağını tartışmak için yapılan toplantıdır. M. A. Kaya, *Türkiye’nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 168.

¹⁴⁶ Eumenes, açıkgozlu, zeki ve aynı zamanda becerikli biridir. Nepos, “Eumenes”, 18. 1. Ayrıca Hardley’e göre; Eumenes, yedi yıl Philippos, on üç yıl İskender’in yanında *arkhigrammeteus* (yazmanlık) yapan ve askeri deneyimi olmayan kişidir. Robert A. Hardley, “A Possible Last Source for Career of Eumenes of Kardial”, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 50, New York, 2001, s. 3-33.

¹⁴⁷ Waldemar Heckel-J. C. Yardly, *Alexander The Great*, New York, 2004, s. 287; Nepos, “Eumenes”, 18. 1.

¹⁴⁸ Makedonyalı Yunanlılar arasında tek Yunanlı olan Kardialı Eumenes, Trapezus’a kadar olan bölgeyi savundu ve Ariarathes ile savaşını sürdürdü. Curtius, VI-X, 10. 10. 3.

belirtildiği üzere, İskender Ankyra'dan sonra III. Dareios ile karşılaşmak üzere hemen güneye hareket etmek zorunda olduğundan bu bölgede Kapadokya'nın sadece güneyde kalan bölümünü savaşmadan alarak, buraya Persli bir satrap olan Sabitas'ı atamıştır. Öyle ki, İskender'in esas kuzey Kapadokya'ya girmesi için zamanı kalmamıştı¹⁴⁹. Burası İskender'in imparatorluğuna ilhak edilmemişti; satrap I. Ariarathes'in idaresindeydi. Böylece Eumenes, Anadolu'daki Makedonya egemenliği sırasında zengin ve güçlü bir ordusu bulunan Kapadokya'nın varlığını, imparatorluğu için tehlikeli görmekteydi. Bunun üzerine daha önce Eumenes'e eşlik etmeleri hususunda Perdikkas'tan direktif alan Antigonos'a ve akabinde Hellepontos Phrygia satrapı Leonnatos'a haber göndermiş; ancak Antigonos bu yardım isteğini reddetmiştir. Bu nedenle Eumenes, hakimiyeti altında yeterince askerin bulunmaması, askeri deneyimsizliği ve teçhizat eksikliği nedeniyle I. Ariarathes'e karşı savaşmayı göze alamamıştır¹⁵⁰. Dolayısıyla Eumenes tekrar Babil'e Perdikkas'ın yanına giderek, onun kendisine bu savaşta yardım etmesini istemiştir. Çok geçmeden Perdikkas, M. Ö. 322 yılında Makedonya kralları III. Arrhidaios ve IV. İskender eşliğinde güçlü bir orduyla Kapadokya'ya doğru ilerlemiştir. Kapadokya satrapı daha öncesinde bölgenin yeraltı kaynakları ile insan nüfusunu birleştirerek oluşturduğu kırk beş bine yakın ordusuyla Perdikkas ve Eumenes ikilisinin ordusuna karşı saldırıya geçmiş; ancak birkaç ciddi çarpışmadan sonra I. Ariarathes ağır bir yenilgi alarak ölmüştür. Nitekim cesareti onun ve ailesinin Perdikkas tarafından öldürülmesine neden olmuştur¹⁵¹. Böylece Kapadokya ele geçirildikten sonra Eumenes'e bırakılmıştır. Bu olay sırasında yeğenlerinden II. Ariarathes (M. Ö. 301-280) ise Armenia'ya kaçmış. Ayrıca II. Ariarathes, I. Ariarathes'in yeğeni ve aynı zamanda veliahtıydı. (Genç Ariarathes yirmi yıl sonra krallığı kurtaracak ve tahta oturacaktır). I. Ariarathes'in ölümünden sonra Kapadokya yirmi yıl Makedonyalı satraplarca yönetilmiştir¹⁵². Bununla birlikte Perdikkas, Eumenes'in hakimiyetinde bulunan Kapadokya'da satraplık sisteminin devam etmesini sağlamıştır¹⁵³. Üstlendiği askeri görevler ile tecrübe kazanan Eumenes,

¹⁴⁹ Curtius, I-V, 3. 4. 1; Nepos, 15. 3.

¹⁵⁰ S. Sarıkaya, "Küçük Asya'da Diadokhoi Savaşları: Kardialı Eumenes'in Savaş Stratejisi", s. 4-5.

¹⁵¹ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 170; N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 92; S. Sarıkaya, *a.g.m.*, s. 5; Trusdell S. Brown, "Hieronymus of Cardia", *Oxford University Press*, 52, Washington, s. 684-696.

¹⁵² A. B. Bosworth, *Alexander and the East*, s. 157.

¹⁵³ W. Pütz, *Manual Ancient Geography and History*, s. 181.

çeşitli yargıçlar ve kendi garnizon komutanlarını atayarak Kapadokya'yı düzenli bir şekilde organize etmiştir¹⁵⁴.

Makedonyalıların bir eyaleti olan Kapadokya'nın sınırları neredeyse Ahamenişler devrindeki Kapadokya satraplığı sınırları ile aynı olmasına rağmen Ahameniş egemenliğindeki huzura bile sahip olamamıştır. Makedonyalıların egemenliğinin yanı sıra Büyük İskender'in komutanları arasındaki mücadelelerde eklenince bu dönem Kapadokyalılar için zulüm ve sefillik içinde geçmiştir¹⁵⁵. Bu savaşlar sırasında yerli halk telef olduğu gibi, mahsullerde mahvolmuştur. Ayrıca köyler ve şehirler yağma edilerek pek çok masum insan da idam edilmiştir. Ahamenişler döneminde huzur içinde yaşamaya alışmış olan Kapadokyalılara, Makedonyalıların egemenliğindeki bu olumsuz koşullar onlara çok ağır gelmiştir. Bu nedenle Kapadokyalılar, Makedonya boyunduruğunun bir an önce parçalanmasını arzu etmişlerdir.

Diğer taraftan Kardialı Eumenes'in satraplık görevi, Perdikkas'ın M. Ö. 321 yılında Mısır'da öldürülmesi üzere son bulmuştur. Bununla birlikte bu duruma Perdikkas ve Ptolemaios arasındaki anlaşmazlıklar sebebiyle yıpranan yönetimin, idaresini güçlendirme planında eklenince M. Ö. 321 yılında Triparadeisos'ta kongre¹⁵⁶ yapılmış ve bu idare Tek Gözlü Antigonos'a (Monophthalmos) verilmiştir. Ayrıca bu kongrede Eumenes ölüm cezasına çarptırılmış ve infazını ise gerçekleştirmesi için bu görev Antigonos'a verilmiştir. Böylece Eumenes M. Ö. 316 yılına kadar Kapadokya'yı ve kendi canını kurtarmak için mücadele etmiş;¹⁵⁷ ancak çok geçmeden Eumenes'i öldüren Antigonos, krallığını ilan ettiği M. Ö. 306 yılına kadar bir satrap olarak Kapadokya'da görev yapmıştır. Bu görev sırasında Antigonos, Kapadokya'daki satraplar ile sürekli olarak mücadele etmiştir¹⁵⁸. Daha sonra Antigonos, önceden hazırlamış olduğu plan gereğince M. Ö. 301 yılında Kapadokya satraplığını son generali Amyntas'a emanet etmiştir¹⁵⁹. Amyntas'da II. Ariarathes'in yokluğunu fırsat bilerek Kapadokya'yı tam manası ile himaye etmek için savaş hazırlığına başlamıştır. Ancak Antigonos'u beklenmedik gelişmeler beklemekteydi.

¹⁵⁴ S. Sarıkaya, "Küçük Asya'da Diadokhoi Savaşları: Kardialı Eumenes'in Savaş Stratejisi", s. 5.

¹⁵⁵ Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 261.

¹⁵⁶ M. Ö. 323 yılında Babylon'da alınan kararların geçerliliğini yitirmesi, idari düzenlemeleri ve satraplık işleriyle ilgili kararların tekrar düzenlenmesi için yapılan toplantıdır. M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 174.

¹⁵⁷ M. A. Kaya, *a.g.e.*, s. 239.

¹⁵⁸ W. Pütz, "Manual Ancient Geography and History", s. 182.

¹⁵⁹ M. A. Kaya, *a.g.e.*, s. 238; O. Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, s. 163.

Bu sırada diğerkomutanlar arasında kurulan büyük ittifak, Antigonos'u kızdırırken Kapadokyalıların da yüzünü güldürmüştür. Çünkü Kapadokya halkı kurullan bu ittifakın Antigonos'un sonunu getireceğini kendilerinin ise özgürlüğe kavuşacaklarını düşünmüşlerdir. Öyle ki, sulhu seven Kapadokya halkının arzuladığı yönetim anlayışına kavuşması, artık fazla uzun sürmemiştir. M. Ö. 301 yılında İskender'in komutanları (*Diodokhlar*) arasında Phrygia'da yapılan *Ipsos Savaşı*'nda¹⁶⁰ Antigonos yenilince Küçük Asya'daki toprakları Lysimakhos'un eline geçmiştir. Ipsos Savaşı'nın muzaffer tarafları Antigonos'a ait olan tüm Asya satraplıklarını kendi aralarında paylaşmışlardır. Paylaşılan bu topraklar arasında Kapadokya Satraplığı'da bulunuyordu. Ayrıca bu paylaşımın en büyük payı ve Kapadokya'yı Seleukoslar almıştır. Neticede Kapadokya'daki Makedonya egemenliği, Büyük İskender'in Persli bir satrapı Kapadokya'ya yönetici olarak bırakması ile başlamış ve ardılı Perdikkas'ın yürüttüğü politika, Kardialı Eumenes'in siyaseti ve Diodokhların kendi aralarındaki mücadeleler ile devam etmiştir.

2.1.2. Seleukosların Kapadokya Satrapı II. Ariarathes ile Başlayan İlişkileri

M. Ö. 301 yılında Ipsos Savaşı sonrası yapılan paylaşımlar, komutanların tutkularını ve benliklerini ortaya koymuştur. Paylaşımdan toprak büyüklüğü bakımından en fazla nasiplenen Seleukos Krallığı'nın kurucusu Seleukos I. Nikator olmuştur. Bu dönemde Anadolu'nun Kapadokya Bölgesi dahil Toros dağlarının güneyinde kalan kesim onun krallığına eklenmiştir. Ancak Seleukos I. Nikator Kapadokya Satraplığı'nı topraklarına dahil etmesine karşın, Kapadokya'yı fiilen kontrolü altına henüz almıştır. Diğer taraftan Kapadokyalılar, satrap I. Ariarathes'in ölümünden sonra esaretten kurtulma umutlarını kaybetmede bazı gruplar isyan ruhunu kaybetmemiştir. Bu nedenle Kapadokyalılar kurtarıcı olarak bir dönem İskender'in baş yöneticisi olan Perdikkas ve Kardialı Eumens'in uygulamış olduğu şiddet politikasından Armenia'ya kaçan II. Ariarathes'i bekliyorlardı. M. Ö. 301 yılında İskender'in komutanları arasında meydana gelen Ipsos Savaşı'nın gergin ortamı bu sırada Armenia'da bulunan II. Ariarathes'in işine yaramıştır¹⁶¹. Bunu fırsat bilen

¹⁶⁰ Ipsos savaşı *Diodokhlar (komutanlar)* arasındaki mücadeleyi artırarak, İmparatorluğun parçalanmasına yol açmıştır. Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 261.

¹⁶¹ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 239.

II. Ariarathes¹⁶² saklandığı yerden çıkararak, Armenia Kralı Ardoates'in yardımı ile Kapadokya'ya dönmüş ve egemenlik mücadelesine ortak olmuştur. İsyanı hazır olan Kapadokyalılar genç yöneticinin yanında yer alarak bağımsızlık mücadelesini başlatmışlardır¹⁶³.

II. Ariarathes ilk iş olarak M. Ö. 301 yılında Antigonos tarafından Kapadokya'ya satrap olarak atanan Amyntas'ı Halys'in güneyinde yenmiş ve Kapadokya'nın bir bölümünü ele geçirmiştir. Antigonos'un ardından Kapadokya satraplığını, tamamen himaye ederek, burayı topraklarına katmak isteyen Seleukoslar, II. Ariarathes ile yapmış oldukları mücadele neticesinde Kapadokya'nın güneyinde büyük bir yenilgi almışlardır¹⁶⁴. Ancak satrap II. Ariarathes'in bu başarısı tam olarak bağımsızlığı getirmemiştir. Buna karşın Seleukoslar, M. Ö. 281 yılında yapılan Korupedion Savaşı'nda gösterdikleri başarı neticesinde Kapadokya Satraplığı'ndaki hakimiyetlerini iyice güçlendirmişlerdir. Bu dönemde II. Ariarathes, Seleukos'a bağımlı yerel bir hükümdar olarak Kapadokya'da ölünceye kadar yöneticilik yapmış; ancak onun döneminde Seleukoslar ile ilişkiler siyasi karışıklıklardan dolayı hep sönük geçmiştir. II. Ariarathes'in ölümünden sonra, yerini büyük oğlu II. Ariaramnes (M. Ö. 280-255) almıştır¹⁶⁵. II. Ariaramnes bronz sikke bastıran ilk Kapadokya satrapı olmuştur¹⁶⁶. II. Ariaramnes¹⁶⁷ ile birlikte Kapadokya satraplığı derin bir nefes alarak, pahalıya mal olan bağımsızlıklarını huzur içinde korumak için politikalar geliştirmeye başlamıştır. Ayrıca Seleukoslara bağlı bir hükümdar olarak görev yapan II. Ariarathes döneminde, Seleukoslar ile durgun geçen ilişkiler II. Ariaramnes'in girişimciliği sayesinde canlandırılmıştır. Ariaramnes, bu ilişkileri daha da güçlü kılmak için yaşamının son yıllarına doğru oğlu III. Ariarathes'i (M. Ö. 255-220) yönetime alarak, ortama alışmasını

¹⁶² N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Antlaşmalar*, s. 92. İskender'in halefleri arasındaki karışıklığı fırsat bilen I. Ariarathes, Armenia Kralı Ardoates'in yardımıyla dağlara kaçırılmıştır. Muhtemelen Armenia Kralı, kendi ülkesinin çıkarları doğrultusunda ve özellikle Kapadokya'nın yok olmasından sonra kendisinin işgale hazır bir ülke olduğunu düşündüğü için yardım etmiştir.

¹⁶³ O. Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 163.

¹⁶⁴ N. Baydur, *a.g.e.*, s. 92.

¹⁶⁵ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 239-240.

¹⁶⁶ Otto Morkholm, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*, İstanbul, 2000, s. 144. Ariaramnes'in kendi adına bastırdığı bronz sikke için bkz. Ek-9.

¹⁶⁷ II. Ariaramnes döneminde, Seleukos'un ölümüyle Suriye'deki imparatorlukta baş gösteren kargaşa; Galatların Anadolu'yu istilalarıyla beliren parçalanma ve Suriye Seleukosları ile Mısır arasında şiddetlenen çarpışmalar sırasında Kapadokya'yı egemenliği altına almaya kalkışan olmadı. Ayrıca II. Ariaramnes'den Kapadokya Krallığı'nın gerçek kurucusu olarak da bahsedilmektedir. Çünkü kendi adına bronz sikke bastırmıştır. H. Erkiletlioğlu, *Kayseri Tarihi*, s. 16.

sağlamıştır. Nitekim II. Ariaramnes'in temel siyaseti Seleukoslar ile dost geçinmek esasına dayandığından ılımlı bir politika takip ederek, III. Ariarathes vasıtasıyla Seleukoslar ile akrabalık bağı kurmuştur. Böylece Kapadokya Satraplığı, Seleukos Krallığı tarafından resmen tanınmıştır. Neticede Hellen döneminin ilk evresinde İskender'in generalleri arasında yapılan savaşlar Kapadokya satraplığının yönünü tayin etmiştir. Seleukoslar ile Kapadokya satrapı II. Ariarathes arasındaki ilişkilerin durgun geçmesinin sebebi o dönemde Kapadokya'nın yaşadığı siyasi problemlerdir. Çünkü bu dönemde Kapadokya satraplığı sürekli baskı altına alınmıştır. II. Ariarathes'in Seleukoslar ile olan ilişkilerinden önce halkının bağımsızlığını ön planda tutması da çok olağan bir durumdur. II. Ariarathes kurmuş olduğu bağımsız ordusu ile Kapadokya'yı kendi içinde bağımsız yapmış ve II. Ariaramnes'in yönetime geldiği esnada geriye sadece Seleukoslar ile olan ilişkileri sağlam zemine oturtmak kalmıştır. Siyaseti iyi bilen Ariaramnes, bunu da en iyi şekilde gerçekleştirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU VE BATI ARASINDA KAPADOKYA: BAĞIMSIZ KRALLIĞIN DOĞUŞU, İÇ ÇATIŞMA VE SİYASİ İLİŞKİLER

3.1. III. Ariarathes ve Bağımsız Kapadokya Krallığı'nın Kuruluşu

Eskiçağ'da siyasi birlikten yoksun toplumların kendinden güçlü ve sosyal yönden daha üstün olanlarının egemenliğine kolayca girdiğini kaynaklarda görmek mümkündür. Himaye edilen toplumlar, tabii oldukları asimilasyon politikasıyla geride belirli belirsiz kalıntılar bırakarak dönüşüme uğramışlardır. Bu dönüşüm genelde dönüştüren-dönüşen ya da himaye eden-himaye edilen şeklinde gerçekleştiğinden toplumların bu politikalarından kurtulmaları oldukça güçtür. Ayrıca bu toplumlar siyasi birlikten yoksun, kent beylikleri, konfederasyon ya da küçük, bağımsız gruplar şeklinde örgütlenmişler ise yukarıda bahsettiğimiz dönüşümün önemli bir bölümünü tamamlamış durumdadırlar. Kapadokya, genel yapısı itibari ile böyle bir politikaya girmek zorunda kalmıştır. Ancak Kapadokya, asimilasyon politikası süresince bağımsızlık ideolojisinden ödün vermesine rağmen yine de bu isteğinden vazgeçmemiştir.

II. Ariaramnes öldükten sonra Kapadokya'da tek başına hüküm sürmeye başlayan III. Ariarathes M. Ö. 255 yılında kral unvanını alarak Kapadokya'yı bağımsız bir krallık haline getirmiş ve aynı yılda kendi adına bronz sikkeler bastırarak kral olduğunu resmileştirmiştir¹⁶⁸. Böylece Kapadokya Krallığı'nda Hellenistik Dönem'in bağımsız krallıkları arasındaki yerini almış ve Küçük Asya'da önemli bir coğrafi konuma sahip olan Kapadokya, III. Ariarathes ile sorunsuz bir döneme girmiştir.

III. Ariarathes, babası II. Ariaramnes gibi diplomasiye önem vermiştir. Ayrıca tedbiri elden bırakmayarak, önce Galatlardan temin ettiği ücretli ordu daha sonra Seleukoslar ile yaptığı ittifaklar neticesinde krallığının emniyetini sağlamak için önlemler almıştır¹⁶⁹. Kapadokya'da bu gelişmeler yaşanırken M. Ö. 246 yılından sonra Mısır'da söz sahibi olan III. Ptolemaios'un saldırılarına uğrayan II. Seleukos, Küçük Asya'da durumunu sağlamlaştırmak amacıyla Kapadokya Kralı

¹⁶⁸ Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 264. III. Ariarathes'in kendi adına bastırıldığı bronz sikke için bkz. Ek-10.

¹⁶⁹ Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s. 265.

III. Ariarathes ve Pontos Kralı II. Mithridates ile siyasi bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşma gereğince; II. Seleukos, bu iki kralın hakimiyetine sınırı belirsiz bir miktar toprak bırakma şartıyla anlaşarak onların kendisine müttefik olmalarını sağlamıştır. Bunu fırsat bilen III. Ariarathes ise hakimiyetini toprak bütünlüğü ile orantılı olarak genişletmek adına bu teklifi kabul etmiştir¹⁷⁰. Bu ve benzeri politik hamleler ile güçlenmeye başlayan III. Ariarathes, çağdaşı krallıklar tarafından hem güvenli bir dost hem de gittikçe büyüyen potansiyel bir tehlike olarak görülmüştür.

Diğer taraftan özellikle hellen kültürünün yakın takipçisi olarak bilinen III. Ariarathes (M. Ö. 255-220)¹⁷¹ bu kültürün önemli bir ögesi olan kendi adına kent kurma geleneğini *Ariaratheia* adında bir kent inşa ettirerek devam ettirmiş ve burayı krallığının başkenti yapmıştır¹⁷². Ayrıca bu dönemde *Kataonia*'yı¹⁷³ ve *Melitene* (Malatya)'yi egemenliği altına almıştır. Strabon, bu iki kent ile ilgili olarak şunları söylemektedir; *Kataonia, Kapadokya kralı olarak bilinen Ariarathes tarafından Kapadokya'ya ilhak edildi,*¹⁷⁴ *Melitene ise, Kommegene'ye benzer; çünkü etrafında güzel meyve ağaçları bulunur ve bütün Kappadokia'da böyle bulunan tek yerdir*¹⁷⁵. Böylece III. Ariarathes, Kataonia'yı alarak krallığının sınırlarını güney yönünde Kilikia ile sınır olacak şekilde genişletmiştir.

III. Ariarathes ile birlikte Seleukosların boyunduruğundan kurtarılan Kapadokya, Hellenistik Krallıklar içindeki yerini çok geçmeden almış; ayrıca bu dönemde Kapadokya sakinleri, dil ve kültür nedeniyle hellen kültürüne adaptasyon sorunu yaşamaya başlamıştır. Ancak tüm bu sorunlara rağmen Kapadokya'nın ilk kralı olarak zikredilen III. Ariarathes tarafından *Ariarathes Hanedanı* kurulmuştur. Bununla birlikte Pers kültürünü benimseyerek dönüşüme uğrayan Kapadokya, çağdaş olarak nitelendirebileceğimiz III. Ariarathes zamanında tam olarak Hellen kültüründen nasiplenememiştir. Neticede Kapadokya'nın bağımsızlık sürecini göz önünde bulundurmamak gerekirse hiç şüphesiz en önemli katkıyı yönetiminin son yıllarına doğru Seleukoslar ile ilişkilerini geliştirip, sağlam temel üzerine oturtmak

¹⁷⁰ M. Özşait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 297.

¹⁷¹ Arslan'a göre, ilk olarak Kapadokya'nın bağımsız olduğunu ileri süren yönetici III. Ariarathes ile krallık dönemi başlamıştır. M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 541.

¹⁷² N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Antlaşmalar*, s. 93.

¹⁷³ Strabon, (Dizin). Kapadokya'nın güneyinde Amanos ve Anti-Tauros Dağları ile çevrilmiş geniş bir yayla, ayrıca Kapadokya'nın on valiliğinden biri.

¹⁷⁴ Strabon, 12. 1. 2. Strabon'dan öğrendiğimiz bu bilgi III. Ariarathes'i doğrulamaktadır; çünkü elde edilen sikkelerde kendisini kral unvanı ile gösteren tek kralın III. Ariarathes olduğu görülmektedir.

¹⁷⁵ Strabon, 12. 2. 1.

için oğlu III. Ariarathes'i, I. Seleukos'un kızı ile evlendirerek Kapadokya'nın Seleukos Krallığı tarafından resmen tanınmasını sağlayan II. Ariaramnes olmuştur¹⁷⁶. Böylelikle Ariaramnes'in kurmuş olduğu diploması bağı Kapadokya Krallığı'nın siyasi ilişkilerini geliştirme bakımından önemli bir rol oynamıştır.

3.1.1. Diplomasinin Tanıdık Bir Aracı: Siyasi Evlilikler ve Kapadokya Krallığı

Günümüzde olduğu gibi Eskiçağ toplumları da diploması ilişkilerini geliştirmede evliliği bir araç olarak kullanmışlardır. Bu evlilikler toplumların soyluluklarını koruma amacı dışında kendi topraklarını korumak, vasal krallıkları himaye etmek, hakimiyet alanını genişletmek ve siyasi ilişkiler doğrultusunda ittifak kurmaya yöneliktir. Anadolu'da kurulan krallıklar arasında ittifak kurmanın en kolay yolu hanedanlar arasında evliliklerin yapılması olmuştur. Hellenistik Dönem'de de yaygın olan bu gelenek, krallıkların siyasi ilişkilerini geliştirmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu evliliklerin bahsettiğimiz avantajlarının yanında düşman kazanma ihtimali de yüksektir¹⁷⁷. Özellikle Hellenistik Dönem'de Kapadokya Satraplığı'nın idarecisi II. Ariaramnes'in, kendinden sonra gelen aynı zamanda bağımsız Kapadokya Krallığı'nın kurucusu olarak bilinen III. Ariarathes'i, Seleukos Kralı II. Antiokhos Theos'un¹⁷⁸ kızı ve II. Seleukos'un kız kardeşi Stratonikeia¹⁷⁹ ile evlendirmesi, Kapadokya'nın siyasi ilişkilerini geliştirmek adına hellen döneminde yapmış olduğu ilk ve önemli evliliğidir. II. Ariaramnes'in böyle bir evlilikle ulaşmak istediği temel siyaset, bu dönemde güçlü bir konumda olan Seleukoslar ile dostça geçinmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için evliliği siyasi ilişkilerini geliştirmede bir araç olarak kullanarak Seleukosların Kapadokya'yı resmen tanınmasını sağlamıştır¹⁸⁰.

Kapadokya'nın ilk kralı III. Ariarathes'in M. Ö. 220 yılında ölümü ile yerine *Eusebeios (dindar)* unvanı ile IV. Ariarathes (M. Ö. 220-162) geçmiştir. IV. Ariarathes, ilk iş olarak kraliyet yıllarını kapsayan sikkeler (*drahme*) bastırmıştır¹⁸¹. Kral, Seleukoslar ile olan ilişkilerini güçlü tutmak için babasının

¹⁷⁶ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Antlaşmalar*, s. 93.

¹⁷⁷ Ercüment Yıldırım, "Antikçağ'da Evliliklerle Kurulan Müttefikler: I. Antiokhos", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, Ankara, 2013, s. 247-268.

¹⁷⁸ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 59.

¹⁷⁹ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 201.

¹⁸⁰ O. Tekin, "Eski Anadolu ve Trakya", s. 158.

¹⁸¹ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 240. Drahmi, Grekçe avuç dolusu anlamına gelen Draks kelimesinden gelir. 1 Drahmi 6 obol, 6 obol avuç dolusu olduğundan bu isim verilmiştir. Drahmi, 6 obol değerindeki gümüş sikkeye ve birimine verilen isimdir. IV. Ariarathes'in kendi adına bastırmış olduğu bronz sikke için bkz. Ek-11.

evlilikle kurduğu siyasi ilişki geleneğini devam ettirerek, Seleukos Kralı III. Antiokhos'un kızı Antiokhis ile M. Ö. 192 yılında evlenmiştir. Bu evlilikle Antiokhis, IV. Ariarathes'in ikinci eşi olmuştur. Ayrıca IV. Ariarathes, karısı Antiokhis'in isteği üzerine Orophernes ve Ariarathes'i evlatlık (ilk başlarda çocukları olmuyordu) olarak almıştır. Ancak sonrasında Antiokhis'ten bir oğlu iki de kızı dünyaya gelmiş ve oğluna Mithridates adını vermiştir. Daha sonra IV. Ariarathes, önceki evlatlıklarından Orophernes'i İonia'ya, Ariarathes'i de Roma'ya eğitim amacıyla göndermiştir¹⁸². Bu esnada Roma ile III. Antiokhos arasında devam eden gerginlik iyice belirgin hale gelmiştir. Bu evlilik nedeni ile IV. Ariarathes, kayınpederi III. Antiokhos'un Roma'ya karşı vereceği mücadelede, en büyük destekçisi olmuştur¹⁸³. III. Antiokhos, Roma ile bir savaşın kaçınılmaz olduğunu gördüğünden, çarpışmadan önce arkasında düşman kuvvet bırakmamak amacıyla, Kapadokya Kralı IV. Ariarathes ve Mısır Kralı V. Ptolemaios ile antlaşmalar yapmıştır¹⁸⁴. Daha sonra Seleukos Kralı III. Antiokhos ile Roma arasında M. Ö. 190 yılında *Magnesia Savaşı* yapılmış ve bu savaş Roma'nın zaferi ile sonuçlanmıştır¹⁸⁵.

Magnesia Savaşı'nın sonunda III. Antiokhos, Torosların kuzeyinde bulunan topraklarını kaybederken, IV. Ariarathes'de Romalı *consül Manlius Vulso* tarafından para cezasına çarptırılmıştır. Bu ceza IV. Ariarathes'i, Roma'nın dostu olan Pergamon Kralı II. Eumenes'i dost ve müttefik olarak kazanması için harekete geçirmiştir. IV. Ariarathes, ilk karısından olan kızı Stratonikeia'yı M. Ö. 188 yılında Eumenes ile evlendirmiştir. Bu evlilik sayesinde IV. Ariarathes, Roma'ya olan para cezasının yarısını ödemiş ve Roma ile ilk ilişkilerinin temelini atmaya başlamıştır¹⁸⁶.

Diğer taraftan Stratonikeia, çocuk yaşta evlendirildiğinden ani bir kararla Eumenes'ten ayrılarak onun kardeşi II. Attalos ile evlenmiştir. İki kardeş arasında yaşanan bu olay tahmin edilenin aksine, siyasi menfaatler söz konusu olduğundan bu yolda yapılan her şey koşulsuz olarak kabul edilmekteydi. Yani bu dönemde yaşayan toplumların en büyük ahlak anlayışı bağımsız yaşamak arzusu olduğu için böyle bir

¹⁸² O. Tekin, "Eski Anadolu ve Trakya", s. 158-159.

¹⁸³ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 202.

¹⁸⁴ Appianus, 11. 1. 5.

¹⁸⁵ Yıldırım'a göre, M. Ö. 190 yılında Seleukos hükümdarı ile Roma ve müttefiki Bergama Kralı II. Eumenes arasında Magnesia yakınlarında yapılan meydan muharebesidir. Roma Cumhuriyeti'nin Anadolu üzerinde siyasal ve askeri olarak hakimiyet kurduğu savaştır. Ercüment Yıldırım, "Roma-Parth Mücadelesi'nde Fırat Nehri'nin Jeopolitik Önemi", *Tarihin Peşinde Dergisi*, 7, İstanbul, 2012, s. 45-64.

¹⁸⁶ D. Magie, *a.g.e.*, s. 202.

olayın olağan karşılanması da normal gözükmekteydi. Ayrıca diplomasi aracılığıyla yapılan evliliğin önemli bir yararı da taraflar arasında ortak saldırı hattının oluşmasıydı. Öyle ki, IV. Ariarathes M. Ö. 183 yılında Kapadokya'ya saldıran Pontos Kralı I. Pharnekes'i, Pergamon Kralı II. Eumenes'in askeri yardımı ile geri çekilmek zorunda bırakmıştır. Fakat bu savaş yaklaşık olarak M. Ö. 179 yılına kadar sürmüştür. Bunun üzerine IV. Ariarathes, II. Eumenes ve Paphlagonia beyi Morzios, aralarında ittifak yaparak I. Pharnekes büyük bir yenilgiye uğratılmıştır. Pharnekes'in yenilgisi ve savaş tazminatı şartı ile son bulan bu savaş, IV. Ariarathes'e kaybetmiş olduğu tüm topraklarını geri kazandırmıştır¹⁸⁷. Böylece IV. Ariarathes döneminde yapılan evlilikler doğrultusunda geliştirilen siyasi ilişkiler kendi aralarında güçlü ittifak kurmalarını sağlamış ve bu ittifaka da gerektiği gibi sadık kalınmıştır. Tüm bunlar ile birlikte Arslan'ın ifadesiyle, IV. Ariarathes son nefesini verinceye kadar Seleukoslar ve Galatlar ile olan ittifakını nasıl sadakat ile korumuşsa, Romalılara boyun eğen Bergamalılar ile yaptıkları ittifaka da o derece sahip çıkmıştır. Ancak IV. Ariarathes'in Roma yanlısı politika izlemesine sinirlenen Galatlar, Kapadokya'ya saldırmışlardır. Bunun üzerine Galatlar, çok geçmeden IV. Ariarathes tarafından bozguna uğrayarak geri dönmüşlerdir¹⁸⁸.

Ayrıca M. Ö. 129 yılında meydana gelen *Aristonikos İsyanı*'nda,¹⁸⁹ Roma'ya hizmet ettiği sırada ölen V. Ariarathes, şimdiye kadar görev yapan krallar içerisinde en güçlüsü olarak bilinmektedir. Onun döneminde Kapadokya'nın etkisi doğuda Euphrates'e batıda ise *Propontis (Marmara)*'e kadar yayılmıştır. Diğer taraftan kral, coğrafi konumu itibarıyla siyasi ilişkilerini sürdürdüğü Armenia, Kommegene, Syria ve Bergama bölgelerinde yaşanan olaylara müdahalede bulunmayı ihmal etmemiştir¹⁹⁰. Krallığının sonlarına doğru V. Ariarathes, ardında eşi ile birlikte altı erkek çocuk bırakmıştır; ancak çocuklarından hiçbiri yönetimi elinde bulunduracak yaşta değildir. Bu nedenle kısa bir süre de olsa anneleri Nysa, yönetime hakim

¹⁸⁷ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 241-242; John G. F. Hind, "Mithridates", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. IX, s. 129-164.

¹⁸⁸ M. Arslan, *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, İstanbul, 2000 s. 80. Demircioğlu, bu durumu şöyle açıklar; Roma ordusunun, komşu bir kavmi (Galatları) ortadan kaldırmak emeli ile Anadolu'nun bu kadar içlerine girmesini, kendi devletleri içinde fena bir alamet sayan aynı zamanda dostlarının sadakatine önem veren Kapadokya Kralı Arkhelaos, Antiokhos'un damadı Ariarathes ile Paphlagonia Kralı Morzios, Galatlara bu müşkül durumlarında yardıma koşular. Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi Cumhuriyeti*, Ankara, 2011, c. 1, s. 340.

¹⁸⁹ Hasan Malay, "Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, 3, İzmir, 1987, s. 13-48; Strabon, 14. 1. 38.

¹⁹⁰ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Antlaşmalar*, s. 94.

olmuştur. Nysa, hükümdarlık döneminde taht mücadelesine ve karşıt propagandalara maruz kalmıştır. Bu sıkıntılar nedeniyle Nysa Kapadokya'yı yönetemeyeceğini anlamış ve bunun üzerine ileride iktidar hırsıyla büyümesinler diye çocuklarından beşini zehirlemiştir. Kalan son çocuk ise bakıcıları tarafından kaçırılarak annesinin gazabından kurtarılmış ve gizlice büyütülmüştür¹⁹¹. Kaçırılan bu çocuk uzun zaman sonra yaşanan isyanların ve Pontos Kralı V. Mithridates'in desteğiyle birlikte V. Ariarathes'in en küçük oğlu VI. Ariarathes olarak Kapadokya'ya gelmiş ve *Epiphanes Philopator* (M. Ö. 130-116)¹⁹² unvanını alarak tahta geçmiştir¹⁹³. Kral, başlangıçta annesi Nysa'nın yöneticilik döneminin son yıllarını birlikte geçirmiştir. Annesinin ölümünün ardından tek başına iktidar olmuş¹⁹⁴ ve krallığını meşrulaştırmak için kendi adına drahmi bastırmıştır¹⁹⁵. Daha sonra V. Mithridates, genç kralla arasındaki siyasi ilişkileri geliştirmek için kızı Laodike'yi (VI. Mithridates'in kız kardeşi) onunla tanıştıtararak Kapadokya'yı kendi krallığına dönüştürmenin planlarını yapmıştır¹⁹⁶. Böylece V. Mithridates'ten sonra Pontos kralı olan oğlu VI. Mithridates, geleneksel hanedan evliliğini gerçekleştirip siyasi güç elde etmek amacıyla kız kardeşi Laodike'yi VI. Ariarathes ile evlendirmiştir¹⁹⁷. Genç kral, Laodike'den Nysa adlı biri kız ve ikisi erkek olmak üzere üç çocuk sahibi olmuştur. Dolayısıyla VI. Mithridates, çok istediği Kapadokya Krallığı ile hanedan akrabalığını tesis etmiştir. VI. Mithridates'in, bu evlilikle amacı: Laodike sayesinde Kapadokya'nın genç kralı VI. Ariarathes'i etkisi altına almak ve nihayetinde Kapadokya'yı kendisine bağımlı olan bir krallık haline getirmektir. VI. Mithridates,

¹⁹¹ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 245; O. Tekin, "Eski Anadolu ve Trakya", s. 160. Tekin'e göre, bakıcıları ya da akrabaları tarafından öldürülmesine engel olunan ve büyütülen taht varisi VI. Ariarathes, Kapadokya halkından olumlu bir destek almıştır. Ayrıca annesi Nysa, Kapadokya sakinleri tarafından öldürülmüştür. O. Tekin, *a.g.e.*, s. 160.

¹⁹² M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 541.

¹⁹³ Arslan'a göre, Nysa'ya sınırlanan halk ayaklanmış ve V. Mithridates Kapadokya Bölgesi'ni istila ederek VI. Ariarathes'i Kapadokya tahtına çıkartmıştır. Murat Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlanması*, İstanbul, 2007, s. 140.

¹⁹⁴ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 202.

¹⁹⁵ Arslan'a göre, Kral'ın, özellikle M. Ö. 120 yılından önceki hükümdarlık dönemine ait literatürde herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ayrıca bu tarihten 22 yıl sonra Kapadokya, çağının en büyük askeri ve siyasi gücü olan Roma Cumhuriyeti'ne meydan okuyacak olan Mithridates'in mücadelelerine ev sahipliği yapmıştır. VI. Ariarathes, krallığının 1., 2., 3., 4., 6., 10., 11., 12., 13., 14., ve 15. yıllarında krallığını meşrulaştırmak için drahmi bastırmıştır. Melih Arslan, "Kapadokya Krallığı'nın Kaman Drahmi Definesi 1997", s. 6-7. VI. Ariarathes'in kraliyet dönemine ait sikkelerde bulunan portresinin çizimi için bkz. Ek-12.

¹⁹⁶ M. A. Kaya, *a.g.e.*, s. 245.

¹⁹⁷ Pontos Kralı aile dışı evliliklerle Küçük Asya'da yeni bir egemenlik politikası gerçekleştirmek istiyordu. Adrienne Mayor, *The Poison King*, 2009, Oxford, s. 44-45.

amacına ulaşmak için vesilesi olduğu bu evlilikten beklediği sonucu tam olarak alamamıştır¹⁹⁸.

Bu dönemde Kapadokya ile ilgilenen dönemin tek kralı VI. Mithridates değildiR. Bithynia'nın *Euergetes* (*hayırsever-iyilikçi*) takma adlı kralı III. Nikomedes de uzak komşusu Kapadokya'da olup bitenleri yakından takip ediyordu¹⁹⁹. Kapadokya ve Bithynia krallıkları arasında da evlilik yolu ile kurulmuş bir hanedan akrabalığı vardı. VI. Ariarathes'in karısı Laodike, kocası gibi oğlununda öldürülmesini istemediğinden, III. Nikomedes'i Kapadokya'ya davet ederek onunla sözde bir evlilik yapmıştır. Zira Laodike'nin Nysa isimli kızı III. Nikomedes'in oğlu, *Philopator* lakaplı Nikomedes ile evliydi²⁰⁰. Kapadokya'nın dul kraliçesi Laodike'nin oğlunun henüz çok genç ve tecrübesiz olduğunun farkında olan III. Nikomedes, M. Ö. 102 yılında beklenmedik bir şekilde Kapadokya'yı istila ederek, orada kayın validesi Laodike ile evlenmiş ve bu sayede hanedan evliliğini gerçekleştirmiştir²⁰¹. Daha sonra III. Nikomedes Kapadokya'yı orada görev yapmak üzere bıraktığı ordusuna emanet ederek yeni eşi Laodike ile birlikte Bithynia'ya dönmüştür. Laodike'nin böyle bir davranış sergilemesinin nedeni ise, kardeşi VI. Mithridates ile iyi ilişkiler içinde olmadığını göstermektir. Aksi takdirde III. Nikomedes, Mithridates'in haberi olmadan büyük bir orduyla Anadolu'dan geçerek bu kadar kısa süre içinde Kapadokya'yı istila edemez ve kendi kız kardeşiyle evlenemezdi. Bu vesileyle Pontos ve Bithynia güçleri arasında büyük düşmanlıklar başlamıştır.

Diğer taraftan siyasi ilişkileri geliştirmek amacıyla yapılan bir diğer önemli evlilik ise Pontos ve Kapadokya arasında yapılmıştır. Roma ve Pontos güçleri arasında M. Ö. 84 yılından M. Ö. 81 yılına kadar üç yıl boyunca devam etmiş olan II. Mithridates-Roma Savaşı meydana gelmiştir. Sulla, bu savaşı sona erdirip kalıcı barışı sağlamak için *Aulus Gabinius*'u²⁰² Küçük Asya'ya göndermiştir. Gabinius, ilk olarak VI. Mithridates'le görüşerek, Pontos Kralı ile Roma'nın vasal kralı

¹⁹⁸ A. Mayor, *The Poison King*, s. 44-45. Esasen Yunan dünyasına yabancı olan, fakat İskender'in halefler (diadokhoi) olarak tarihe geçmiş bulunan Makedonya kökenli generalleri döneminden itibaren çok sık olarak başvurulan kadına siyasette rol verme kadının dışılığından faydalanma yöntemi her zaman işe yaramıyordu. Bu olay sakıncalı olmasıyla birlikte iç kavga ve entrika boyutuyla tehlikeli bir dönemde beraberinde getiriyordu.

¹⁹⁹ C. Texier, *Küçük Asya III*, s. 14.

²⁰⁰ Lust. 38, 1. 2-4'den aktaran M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 97.

²⁰¹ John G. F. Hind, "Mithridates", s. 141.

²⁰² Sulla'nın askeri tribunlarından birisidir. Plutarkhos, "Sulla", 16.

I. Ariobarzanes'i barıştırmak için girişimlerde bulunmuştur. Bu görüşmeler sırasında VI. Mithridates, Pontos ile Kapadokya arasındaki siyasi ilişkileri güçlendirmek için dört yaşındaki kızıyla I. Ariobarzanes'i nişanlamıştır²⁰³. Appianus, siyasi ilişkileri geliştirmek için yapılan bu olaydan şöyle bahsetmektedir; *Sulla, komutanlarından Aulus Gabinius'u Küçük Asya'ya Mithridates ve Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'in aralarını yapmak için gönderdi. Gabinius, Mithridates'le görüşerek, hem ikinci Mithridates-Roma Savaşı'na son verdi hem de Pontos kralıyla I. Ariobarzanes'i barıştırdı. Bu görüşmeler sırasında Mithridates, Pontos ile Kapadokya arasındaki ilişkileri güçlendirmek için dört yaşındaki kızıyla I. Ariobarzanes'in oğlunu nişanladı*²⁰⁴. Bu sayede VI. Mithridates, Halys Irmağı'nın her iki tarafında toprak elde etmenin yanı sıra Kapadokya Bölgesi'nin bazı bölümlerinin yönetiminde ele geçirmiştir.

Kapadokya Krallığı'nda, siyasi ilişkileri geliştirme amacı ile yapılan son evlilik Kapadokya Kralı Arkhelaos (M. Ö. 36-M. S. 17) ile Pontos kralı I. Polemon'un dul eşi Trallesli Pythodoros'un kızı Pythodoris arasında M. Ö. 8 yılında yapılmıştır²⁰⁵. Strabon, Pythodoris ile ilgili olarak şunları bildirmektedir; *Tibareni ve Khadaei, Kolkhis'e kadar ve Pharnakia ve Trapezos akıllı ve olaylara hakim olan Pythodoris tarafından yönetilmektedir. O, Tralleisli Pythodoros'un kızıdır. Polemon'un eşi olmuş ve bir süre onunla birlikte yönetmiştir. Kendisi Arkhelaos ile evlendi ve sonuna kadar onun yanında kaldı*²⁰⁶. Arkhelaos, Kilikia Trakheia ve Küçük Armenia'da konumunu sağladığı dönemde, sahip olduğu topraklarını çoğaltmak ve nüfuzunu Roma İmparatorluğu'nun doğu uçları boyunca genişletmek için bir plan yapmaya başlamıştır. Bu siyasi evlilik sayesinde, Doğu Anadolu boyunca Akdeniz'den Küçük Armenia'nın dağlarına ve Karadeniz'e kadar bir kara sahası Arkhelaos ve Pythodoros'un egemenliğini kabul etmiştir²⁰⁷. Böylelikle her ikisi de Anadolu'da, Roma'nın önemli bir temsilcisi olmuştur. Diğer taraftan Arkhelaos bunu yaparken Roma İmparatoru Augustus'un güvenini kazanmaya ve onun rızası ile işlerini halletmeye çalıştığını göstermiştir. Ayrıca Arkhelaos'un bu evliliği sayesinde Roma'nın, Kapadokya'ya olan güveni bir kez daha artmıştır.

²⁰³ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 284.

²⁰⁴ Appianus, 12. 9. 66.

²⁰⁵ M. Demir, "Kappadokia Kralı Arkhelaos", s. 347-348.

²⁰⁶ Strabon, 12. 3. 29.

²⁰⁷ M. Demir, *a.g.m.*, s. 357.

Neticede, Kapadokya Krallığı'nın yaptığı siyasi evlilikler, politik gelişmeler ile paraleldir. Bu evlilikler, krallığın politik arenada tanınmasına yardımcı olduğu kadar düşman kazanmasına da neden olmuştur. Genel olarak Kapadokya Kralları, evlilik yolu ile topraklarını genişletmiş ve komşu krallıklar ile güçlü ittifaklar yapmıştır. Kapadokya Krallığı'nın diplomasi evliliklerini hatırlamak gerekirse, bu evliliklerin sadece ittifak kurma amacı taşımadığını, ayrıca ülke sınırlarını genişletmek, krallığa karşı yapılan saldırıları engellemek, bağlı krallıkları kontrol altında tutmak, askeri güçle alınamayan bölgeler üzerinde nüfuz oluşturmak amacıyla da yapıldığı görülmektedir.

3.1.2. V. Ariarathes ve Orophernes Arasındaki İktidar Mücadelesi

Kapadokya Kralı IV. Ariarathes'in, M. Ö. 162 yılında ölümü üzerine henüz çocuk yaşta olan oğlu Mithridates, V. Ariarathes (M. Ö. 163-130) adını alarak Kapadokya Krallığı'nın yeni sahibi olmuştur. Kapadokya'yı, kendi döneminde güçlü kılan ve Hellen kültüründen faydalanarak kalkınmasını sağlayan V. Ariarathes, *Eusebes (dindar)* ve *Philopator (babasını seven)* unvanlarını alarak tahta çıkmıştır²⁰⁸. Ayrıca V. Ariarathes vakit kaybetmeden kendi adına sikke bastırarak krallığını meşrulaştırmıştır²⁰⁹. Kral, kendi döneminde Roma ile dostça ilişkiler kurmuş daha sonra Hellen eğitimi alarak uyguladığı politikalarla Hellen kültürünün yayılmasına özen göstermiştir²¹⁰.

Diğer taraftan bu dönemde V. Ariarathes'e sıkıntılar yaşatan I. Demetrios, babası, IV. Seleukos'un dostları ve Roma tarih yazarı Polybios'un yardımı ile sürgünde bulunduğu Roma'dan kaçıp Syria'ya gelerek, halk tarafından sevilmeyen kral naibi Lysias'ı yenmiş; çok geçmeden kendisini kral ilan etmiştir. Bununla birlikte Demetrios, daha önce Babil'de isyan ederek bağımsızlığını Roma'ya onaylatmış bulunan Timarkhos'a da saldırarak Babil'i ondan geri almış ve Kapadokya ile ilgilenmeye başlamıştır. Demetrios, öncelikle Hellen kültüründe yaygın olan evlilik yolu ile siyasi ilişkileri geliştirme geleneğini devam ettirmek istemiş, bu amaçla

²⁰⁸ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Antlaşmalar*, s. 94.

²⁰⁹ O. Güler, *Antik Çağ İkonografisinde Erciyes*, s. 11. Arslan'a göre, V. Ariarathes, hükümdarlığının 1.ve 2. yılında çok güzel drahmiler bastırmıştır. Fakat bu kralın 3. yılında barbarik drahmiler ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda 3. yılda ortaya çıkan tetradrahmiler bir önceki ve sonraki yıldaki tetradrahmiler ile karşılaştırıldığı zaman önceki ve sonraki basılanlardan oldukça kaba olduğu görülür. Melih Arslan, "Kapadokya Krallığı'nın Kaman Drahmi Definesi 1997", s. 5. V. Ariarathes'in kendi adına bastırıldığı sikke için bkz. Ek-13.

²¹⁰ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 442.

Kapadokya Kralı V. Ariarathes ile kendi kızı Laodike'yi evlendirerek akrabalık bağı kurmaya çalışmıştır²¹¹. Fakat V. Ariarathes'in Laodike ile evlenmek istemediğini bildirmesi, Demetrios ile aralarının açılmasına yol açmıştır. Bu duruma sinirlenen Demetrios, bir dönem IV. Ariarathes'in evlatlık aldığı ve eğitim amacı ile İonia'ya gönderdiği Orophernes'i, V. Ariarathes'e karşı kışkırtmanın yollarını aramaya başlamıştır. Çünkü Demetrios, ancak bu şekilde isteğinin gerçekleşeceğini düşünüyordu²¹². Dolayısıyla Demetrios, Kapadokya Krallığı üzerinde hakkı olduğunu ileri sürerek Orophernes'in saldırmasını sağlamıştır. Bunu fırsat bilen Orophernes, aldığı askeri yardım ile V. Ariarathes'i tahtından kovarak kısa süreliğine de olsa Kapadokya tahtına geçmiş ve bu dönemde kendi adına sikke bastırmıştır²¹³.

Appianus, bu durumla ilgili şöyle bir açıklama yapmaktadır; *Demetrios, Ariarathes'i Kapadokya'dan kovdu ve burayı Orophernes'e verdi. Orophernes, Ariarathes'in kardeşi olarak biliniyordu, bu yüzden ondan bin talent aldı*²¹⁴. Bu durumla ilgili Appianus'un bir başka ifadesi de şöyledir; I. Demetrius'un bu davranışına karşılık olarak V. Ariarathes'te, Antiokhos'a askeri yardımında bulunmuştur²¹⁵.

Günaltay, I. Demetrios'un çıkarları doğrultusunda kullandığı Orophernes ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır; gariptir ki, Orophernes, Seleukoslar kralına karşı minnettarlık göstereceğine, onun aleyhine işler yapan Antiokhos ile birleşmiş, kendisine bir taht vermiş olan I. Demetrios'un tahtını almak isteyenlere yardım etmiştir. Bu entrikalardan haberdar olan I. Demetrius, V. Ariarathes'e karşı yanında tehlikeli bir rakip oluşturmak düşüncesiyle Orophernes'in hayatına dokunmamış, şimdilik kendisini nezaret altına almakla yetinmiştir²¹⁶.

Bununla birlikte V. Ariarathes, I. Demetrios'un desteği ile kendisine savaş açan Orophernes'e yenilince Kapadokya'dan kaçarak, kuzeni ve aynı zamanda arkadaşı olan Pergamon Kralı II. Attalos'a sığınmıştır. Kral bir süre orada kaldıktan

²¹¹ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 242.

²¹² Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 266.

²¹³ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Antlaşmalar*, s. 95. Kısa bir sürede olsa görev yaparak kendi adına sikke bastırmayı ihmal etmeyen Orophernes'in bastırması olduğu sikke için bkz. Ek-14.

²¹⁴ Appianus, 11. 7. 42.

²¹⁵ Appianus, 11. 8. 47.

²¹⁶ Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s. 266.

sonra II. Attalos'un önerisi üzerine Roma'ya gitmiş,²¹⁷ senatonun huzuruna çıkarak tahtını alanlardan şikayetçi olmuş ve tahtının iade edilmesi konusunda senatodan yardım istemiştir. Bu arada durumdan haberdar olan I. Demetrios ve Orophernes'in temsilcileri de Roma'ya gelerek senatonun huzuruna çıkmışlar. Ancak *III. Makedonya Savaşı*²¹⁸ sırasında sadakatinden şüphelendikleri²¹⁹ Pergamon Kralı II. Eumenes'e sinirli olan ve bu nedenle onun krallığını bölmek isteyen senato üyeleri II. Attalos'un koruması altında bulunan V. Ariarathes'in haklı davasına gerektiği kadar sahip çıkmamışlardır. Ayrıca Appianus, Romalı senatörlerin V. Ariarathes'e, Orophernes ile beraber Kapadokya'yı yönetmesini tavsiye ettiğinden bahsetmektedir²²⁰.

Appianus ile aynı fikirde olan Magie ise²²¹ Roma senatosunun iki kral arasındaki tartışmaya son vermek için ortak bir yönetim önerdiğinden bahsetmektedir. Ancak V. Ariarathes, bu tavsiyeyi hiç düşünmeden reddetmiştir. Öyle ki, haklı mücadelesinde haksız konuma getirilen kral egemenliğine kimseyi ortak etmek istememiştir²²². Buna rağmen V. Ariarathes, kendi başına hareket edecek bir orduya henüz sahip değildir; bu nedenle bir müddet çaresizce beklemek zorunda kalmıştır. V. Ariarathes, sıkıntılar içindeyken yaklaşık olarak iki yıl (M. Ö. 161-159) Kapadokya'da hüküm süren Orophernes, ağır vergiler ve kanunsuz mala el koyma uygulamaları ile miktarı dört yüz talanton (129, 921, 44 TL) olan bir para elde etmiştir. Fakat şiddet ve zorbalıkla gelen bu başarı, doğal olarak Kapadokya halkının kendisinden hoşnutsuz olmasına ve nefret etmesine yol açmıştır. Ancak Orophernes, durumun farkında olmasına rağmen zulmüne devam etmiştir. Ayrıca Polybios, Orophernes'in, krallığı sırasında Kapadokyalıların geleneksel adetlerini hor görerek,

²¹⁷ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 202.

²¹⁸ Kaya'ya göre, bu savaş Roma'nın Anadolu'da toprak kazanmak amacıyla yapmış olduğu bir mücadeledir. Mehmet Ali Kaya, "III. Makedonya Savaşı'na Kadar Roma'nın Anadolu Politikası", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 9, Ankara, 1996, s. 211-232.

²¹⁹ Kaya'ya göre, Açıkçası Roma'nın şüphesinin aksine, M. Ö. 196 yılındaki Lysimakheia konferansından itibaren üç yıl boyunca Pergamon Kralı II. Eumenes ile Roma arasında nasıl bir ilişki olduğunu bilmiyoruz. Muhtemelen II. Eumenes, III. Antiokhos karşısında yalnız bırakılmıştır. Ancak Suriye kralı Pergamon kralına karşı saldırgan bir tutum içine girmemiş, tersine dostluğu geliştirmek için onu kızıyla evlendirmek istemiştir. Ek olarak isyan etmiş olan şehirleri zaptetmesine yardım edeceğine ve krallığın genişletilmesine izin vereceğine söz vermiştir. Yalnız II. Eumenes, Suriye kralını reddederek Roma ile dostluğuna sadakatle bağlı kalmıştır. M. A. Kaya, "III. Makedonya Savaşı'na Kadar Roma'nın Anadolu Politikası", s. 213.

²²⁰ Appianus, 11. 8. 47.

²²¹ D. Magie, *a.g.e.*, s. 202

²²² M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 242.

İonia'nın eğlence ve keyfi hayatını Kapadokya'ya soktuğundan bahsetmektedir²²³. Dolayısıyla o, egemenliğinin sağlam olmadığını bilincinde olmalıdır ki, zorbalıkla elde ettiği parayı *Priene (Güllübahçe)*'ye gidip, bu kentin Athena Polias Tapınağı'na geri almak üzere emanet etmiştir²²⁴.

Kapadokya'da bu usulsüzlük devam ederken, II. Attalos tarafından Pergamon'a geri çağrılan ve yeterince güçlü oluncaya kadar Pergamon'da kalan V. Ariarathes, Attalos'un yardımı ile Orophernes'in himayesinde bulunan kendi topraklarına saldırarak Orophernes'i Kapadokya'dan kovmuş ve tahtını yeniden ele geçirmiştir²²⁵. Daha sonra Orophernes'in *Athena Polias Tapınağı*'na emanet etmiş olduğu parayı, Prienelilerden geri istemiştir. Çünkü bu para Kapadokya halkına aitti. Fakat Prieneliler, parayı kim emanet ettiyse ona vereceklerini söyleyerek V. Ariarathes'in talebini geri çevirmişlerdir. V. Ariarathes, ordunun bir bölümüne Priene'yi talan etmesi için talimat vermiştir. Ancak Priene sakinleri ülkesini yağmalayan V. Ariarathes'i hem Rhodos'a hem de Roma'ya şikayet etmişler. Bunun üzerine Romalı yetkililer Prienelileri haklı görerek parayı Orophernes'e vermişlerdir. Böylesine bir durumda bile V. Ariarathes, Roma ile olan ilişkilerini tehlikeye sokmamak için koşulsuz riayet etmiştir.

Diğer taraftan Kapadokya Kralı V. Ariarathes'in hakimiyet yıllarıyla ilgili olarak yapılan açıklamalar şöyledir; Magie'ye göre, Kapadokya kralı olarak otuz yıldan daha uzun bir süre krallık yapan V. Ariarathes, Hellen kültürüyle yetişmiş; Hellen kültürünün ve kurumlarının kendi ülkesinde yaygınlaşması için mücadele vermiştir²²⁶. Günaltay'ın ifadesiyle, menfaat düşkünlüğünden irak, mert ve cesur bir kral olan V. Ariarathes,²²⁷ krallığı sırasında tüm çabasını Kapadokya halkına harcamıştır. Çünkü her defasında girişilen egemenlik mücadelesinde en büyük zarara ve şiddete Kapadokya halkı, maruz kalmaktaydı. Neticede Kapadokya'da kısa süreliğine de olsa yönetimi ele geçiren Orophernes, V. Ariarathes'in yönetim anlayışının tersi bir idare anlayışına sahiptir. Bu anlayışla devam eden bir yönetimin akıbeti ise, geleneksel olarak kaçınılmaz bir yok oluşun habercisi olmuştur.

²²³ Polybios, 32. 11. 3.'den aktaran N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Antlaşmalar*, s. 95.

²²⁴ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 202; O. Tekin, "Eski Anadolu ve Trakya", s. 160.

²²⁵ O. Tekin, *a.g.e.*, s. 160; D. Magie, *a.g.e.*, s. 202.

²²⁶ D. Magie, *a.g.e.*, s. 202.

²²⁷ Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 266.

3.1.3. Kapadokya Krallığı'nın Roma ile İlk İlişkileri

Küçük Asya'da bulunan Helenistik krallıkların, kendi aralarında yaşadıkları problemler, kıskançlıklar ve zamanla değişen stratejileri bu sırada Akdeniz'de hakimiyetini genişleten ve bu doğrultuda politikasını geliştiren Roma'nın işine yaramaktaydı. Bununla birlikte Roma, haberi olmaksızın Akdeniz Dünyası'nda herhangi bir olayın çıkmasını istemiyordu²²⁸. Yani Roma, bu dönemde yer alan Helenistik krallıkların hiçbirini büyütüyor ve onların kendi aralarında koalisyon kurmalarına da izin vermiyordu. Roma, bu şekilde Helenistik Krallıklar arasında denge politikasını rahatlıkla uygulayabiliyordu. Bu sırada bağımsız bir yerel krallık olarak Küçük Asya'da varlığını devam ettiren Kapadokya Krallığı'nın Roma ile ilişkileri ilk olarak fiili olmamakla birlikte genelde pragmatik çerçevede içerisinde olmuştur. Kapadokya Krallığı'nın özellikle Küçük Asya'da önemli bir güç olan Roma ile çıkarları çatıştığı durumlarda bile asla tepki vermemiş olması, kendi varlığını Roma yanlısı bir politika izleyerek devam ettirmesinden kaynaklanmıştır. Böylece kendine özgü siyasi politikası olmayan krallıkların bu dönemde Roma emperyalizminden kurtulmaları da imkansız olmuştur.

Kapadokya Krallığı'nın, Roma ile ilk kez karşılaşması Kapadokya Kralı IV. Ariarathes'in, Seleukos Kralı III. Antiokhos'un kızı ile evlenmesiyle başlamıştır. Daha öncede ayrıntılı olarak belirtildiği üzere, bu evlilik sayesinde III. Antiokhos M. Ö. 190 yılında Roma ile yapılan *Magnesia Savaşı*'nda²²⁹ Kapadokya Kralı IV. Ariarathes'i müttefiki olarak savaşa sokmuştur²³⁰. Neticede Roma'nın zaferi ile sonuçlanan bu savaş, Küçük Asya'yı Romalıların etkisi altına sokarak Roma ile Kapadokya arasındaki ilk münasebetin yaşanmasına da neden olmuştur²³¹. III. Antiokhos, tüm topraklarını kaybederken, müttefiki IV. Ariarathes ise Romalı consul Manlius Vulso tarafından altı yüz *talenta* 3, 600, 000 *drahmai*

²²⁸ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 115.

²²⁹ H. Malay, "Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması", s. 17.

²³⁰ Özsait'e göre, IV. Ariarathes'in bu cezayı almasında, Manlius'un Galatlar'a karşı yaptığı seferde Kapadokya Kralı'nın, Galatlar ile işbirliği yapmasının etkisi vardır. M. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 300.

²³¹ Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 265. Kaya ise, bu yakınlaşmadan itibaren Kapadokya Krallığı da Roma'nın dost ve müttefiki olan krallıklar arasına girdi. M. Ö. 190 yılında yapılan *Magnesia Savaşı*, M. Ö. 188 yılında yapılan *Apameia Barışı*'ndan sonra Pergamon Krallığı, Seleukos krallığından boşalan toprakları sahiplenmesi ile Küçük Asya'da önemli bir konuma gelmişti. Bu durum Asya'daki küçük krallıkları endişelendirmesinin yanı sıra Roma'yı da tedirgin etmişti. Bu açıdan Küçük Asya politikasında izlediği status quo'yu uygulamak için Galatları doğrudan bu krallığa karşı kıskırtmıştır. M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 241.

(32, 480, 36 TL) para cezasına çarptırılmıştır. Bu ceza, IV. Ariarathes'in akrabası ve aynı zamanda Roma'nın müttefiki II. Eumenes'in ricası üzerine yarıya indirilerek ödenmesi şartıyla kabul edilmiştir. Böylece bu olay sayesinde IV. Ariarathes'in, Roma ile dostluk bağı güçlendirilmeye çalışılmıştır²³².

Polybios, Kapadokya Krallığı'nın Roma ile olan ilişkilerini devam ettiren ve aynı zamanda Roma'nın müttefiki krallarından V. Ariarathes'in, Roma ile ilişkilerini güçlendirmek için Roma'ya altın bir taç gönderdiğini, Roma senatosu'nun da buna karşılık kılıç ve fildişi koltuk hediye ettiğinden bahsetmektedir²³³. Bu olay Kapadokya ve Roma arasında gelişen sözde dostluğun bir göstergesi olmuştur.

Kapadokya ile Roma arasındaki müttefikliği güçlendiren ikinci önemli gelişme ise *Aristonikos İsyanı*'di. Pergamon kralı III. Attalos'un, başta krallık merkezi Pergamon ve dışında kalan kendine ait yerleri Roma'ya vasiyeti sonrası yaşanan Anadolu'nun en direnişçi isyanı ve Roma'nın engellemekte güçlük çektiği bir isyan olan²³⁴ Aristonikos İsyanı'nın²³⁵ bastırılmasında Roma'nın yanında yer alan Kral V. Ariarathes M. Ö. 129 yılında vermiş olduğu mücadele sırasında ölmüştür. Roma senatosu, isyan bastırıldıktan sonra bu savaşta Roma'ya sadakatini isyancıya karşı savaşılarak göstermiş olan müttefiklerini tek tek ödüllendirmiştir. Bu nedenle *Dağlık Kilikia* Kapadokya'ya verilmiş; ancak Aristonikos'a karşı savaşırken yaşamını yitiren Kapadokya Kralı V. Ariarathes'in ödülünü oğulları almıştır²³⁶.

Strabon, Roma ile V. Ariarathes'in ilişkilerinin gelişmesini sağlayan Aristonikos İsyanı'nı şöyle anlatmaktadır; *Smyrna'dan sonra Leukia denilen küçük bir kente gelinir. Attalos Philometor'un ölümünden sonra, kral ailesinden olduğu için saygı duyulan krallığı ele geçirmeyi tasavvur eden Aristonikos burada ayaklanmıştı. Aristonikos içerilere doğru gitti ve kısa zamanda çaresiz, desteksiz*

²³² M. Özait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 300.

²³³ Polybios, 33. 1.'den aktaran N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 95.

²³⁴ G. Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, İstanbul, 2013, s. 59.

²³⁵ A. Mayor, *The Poison King*, s. 59. Kaya'ya göre, Pergamon Kralı III. Attalos'un ölümüyle başlayan Asia Eyaleti'ni kurma sürecinde Roma, II. Eumenes'in oğlu olduğu iddiasıyla Pergamon Krallığı'na sahip olmak isteyen Aristonikos'un direnişiyle karşılaştı. Tarihe Aristonikos isyanı olarak mal olan bu direniş, Roma'yı birkaç yıl uğraştırdı. İsyan Aristonikos'un yakalanıp, III. Attalos'un hazineleriyle birlikte Roma'ya gönderilmesiyle sona erdi. Teferruatlı bilgi için bkz. M. A. Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 15; David Magie, *Anadolu'da Romalılar I*, İstanbul, 2001, s. 66; H. Malay, "Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması", s. 24.

²³⁶ H. Malay, *a.g.m.*, s. 25; Mehmet Kurt, "Roma Cumhuriyeti Yönetiminde Kilikia Yönetimi ve Yerel Güçler", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 1, Karaman, 2009, s. 116-139.

kalmış olan halktan çok sayıda insan ve hatta bağımsızlık vaadiyle heliopolitai adını verdiği tutsakları dahi topladı. Önce beklenmedik bir anda Thyateira'ya saldırdı, sonra Apollonis'i ele geçirdi ve sonrada kuvvetlerini diğer kalelere karşı yöneltti; fakat uzun zaman bu başarısını sürdüremedi. Kentler hemen kendisine karşı Bithynia Kralı Nikomedes'in ve Kappadokia krallarının yardımıyla çok sayıda birlikler gönderdiler. Sonra Romalı beş elçi ve bundan sonra da consul Publis Grassus yönetiminde bir ordu ve sonunda, Aristonikos'u canlı olarak ele geçirip Roma'ya gönderen ve savaşı sona erdiren Marcus Perperna geldi. Aristonikos hapiste yaşamına son verdi²³⁷. Neticede müttefiki olacak Roma ile başlarda uzaktan dostluk kurmakla yetinen Kapadokya, III. Antiokhos ile kurmuş olduğu akrabalık ve daha sonra ilk başlarda Magnesia Savaşı ile talihsiz olarak devam eden; ama sonunda II. Eumenes'in araya girmesi ile kurulan dostluk bağı ve ardından V. Ariarathes'in Roma'nın isteğine uyarak Aristonikos'un başlattığı isyanı durdurmaya gönüllü olarak katılması Kapadokya Krallığı'nın Roma ile ilk ilişkilerinin başlamasına vesile olmuştur. Bu gelişmeler sözde dostluğun temelini atılmasını sağlamıştır.

3.1.4. Kapadokya'da Kriz ve Ariaratheslerin Sonu

Aynı topraklar içerisinde yer alan Pontos ve Kapadokya'nın kuzeyi arasındaki dil, din, ırk ve kültürün aynı olması nedeni ile tek bir kralın yönetiminde birleşmesi düşüncesi, ayrıca Pontos Kralı'nın Kapadokya'yı kendi mülküne dahil etme arzusu, V. Mithridates'in kendi kızı Laodike'yi VI. Ariarathes ile evlendirme hazırlığı döneminde hızla güçlenmekteydi²³⁸. Gabba'nın ifadesiyle, güçlü ve kudretli kral VI. Mithridates Eupator (M. Ö. 120-63)²³⁹ zamanında Pontos Krallığı'nın günden güne güçlenmesi; çocuk yaşta ki VI. Ariarathes ve annesi Nysa'nın elinde kalan Kapadokya'nın ise siyasi arenada gerilemesi, bu fikri güçlendiriyor ve Pontus kralını eyleme geçmeye teşvik ediyordu. Küçük Asya'yı içine alacak bir krallık kurarak, Anadolu'nun batısındaki Roma egemenliğine son vermek ve aynı zamanda Kapadokya'yı kendisine bağlamak isteyen VI. Mithridates, Pontos'daki krallığını

²³⁷ Strabon, 14. 1. 38.

²³⁸ C. Texier, *Küçük Asya III*, s. 14; Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 269.

²³⁹ Gabba'ya göre, Romalılar, Aristonikos İsyanı'nda kendisine yardım eden Pontos Kralı V. Mithridates'e Phrygia bölgesini hediye olarak vermişti. Kralın ölümünden sonra yerine küçük yaşta olmasına rağmen VI. Mithridates geçti. Bu durumu fırsat bilen Roma, Phrygia'yı Pontos Krallığı'na ait olmaktan çıkarıp Asia Eyaleti'ne eklediler. Bu bölgenin hiçbir haklı gerekçe göstermeksizin geri alınması, VI. Mithridates'in Roma düşmanı olmasına neden olmuştur. E. Gabba, "Mithridates Rome and Italy: the Soscial Wars", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. 9, s. 104-129.

garantilediği (M. Ö. 113) sırada, kral olmanın vermiş olduğu zorlukları erken yaşlarda taht kavgaları ile yaşayan Kapadokya Kralı VI. Ariarathes'in mevcut egemenliğini korumakta güçlük çektiğini öğrenince, egemenliğine almak için girişimlerde bulunmaya başlamıştır²⁴⁰. Diğer taraftan M. Ö. 108-107 yıllarında Batı Anadolu'daki halkın Roma emperyalizmine maruz kaldığına yakından şahit olan VI. Mithridates, vakit kaybetmeden egemenliğini yaymak için harekete geçmiştir. Genç kral, doğuda *Kholkis (Batum)*²⁴¹ ve batıda *Herakleia (Karadeniz Ereğlisi)*'ya kadar tüm Karadeniz Bölgesi'ne egemen olmuştur. Daha sonra Bithynia kralı III. Nikomedes ile anlaşarak Paphlagonia'yı işgal etmiş ve bu bölgeyi Nikomedes ile paylaşmıştır²⁴². Tüm bunlar ile birlikte VI. Mithridates, Kapadokya'daki iç siyasi gelişmelere kayıtsız kalmayarak, ilk bulduğu fırsatta Kapadokya'daki taht kavgalarına müdahil olmuş ve VI. Ariarathes'in tahtını korumasına yardım etmiştir²⁴³.

Bunun üzerine VI. Mithridates geleneksel hanedan evliliğini gerçekleştirip siyasi güç elde etmek için kız kardeşi Laodike'yi VI. Ariarathes ile evlendirmiştir. Mayor'a göre Pontos Kralı, aile dışı evliliklerle Küçük Asya'da yeni bir egemenlik politikası gerçekleştirmek istiyordu²⁴⁴. Ancak VI. Ariarathes'in, VI. Mithridates'e teslim olması o kadar da kolay görünmüyordu. Bu gerçeği anlayan VI. Mithridates, bir an önce kız kardeşi Laodike'yi Kapadokya'nın hükümdarı yapmak için VI. Ariarathes'i ortadan kaldırmayı amaçlayan planlarını uygulamaya koyulmuştur²⁴⁵. Çok geçmeden VI. Ariarathes, kayın pederinin adamı Gordios isimli bir soylu tarafından öldürülmüş²⁴⁶ ve daha sonra Gordios, VI. Mithridates'in yanına Pontos'a kaçmıştır²⁴⁷. Bu sırada Kapadokya'da büyük bir otorite boşluğu meydana gelmiştir. Bu karışıklıktan faydalanmak isteyen muhalif gruplar ise Pontos yanlısı

²⁴⁰ M. Özait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 306.

²⁴¹ Antikçağ'da Kolkhis olarak adlandırılan bölge, Anadolu'nun Kuzey doğusunda, kuzeyinde Kafkas Dağları ve Skythia, güneyinde Armenia, doğusunda İberia ve Albania ve batısı Karadeniz ile sınırlanmış bir ülkedir.

²⁴² John G. F. Hind, "Mithridates", s. 141; M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 541.

²⁴³ Texier'e göre, Mithridates kendi çıkarları doğrultusunda Roma kadar olmasa da aşamayacağı engel yoktur. C. Texier, *Küçük Asya III*, s. 14.

²⁴⁴ A. Mayor, *The Poison King*, s. 44-45.

²⁴⁵ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 203. VI. Mithridates ve kız kardeşi Laodike'nin portrelerinin basıldığı sikke için bkz. Ek-15.

²⁴⁶ Eric Elder, "Who's Anti-Roman? Sallust and Pompeius Trogus on Mithridates", *The Classical Association of the Middle West and South*, New York, 2006, s. 383-407; John G. F. Hind, *a.g.m.*, s. 141.

²⁴⁷ A. Mayor, *a.g.e.*, s. 76.

egemenlik söylemlerini artırmaya başlamış; hatta daha da ileri giderek soylu sınıfa baskı yaparak Pontos'a teslimiyetin yegane unsur olduğunu belirtmişlerdir.

Kapadokya'da bu olaylar devam ederken krallığın soylu kesimi çok geçmeden bir karar alarak VII. Ariarathes'i tahta çıkarmışlardır. Ancak *Philometor* (M. Ö. 116-101/100) unvanı ile tahta çıkan VII. Ariarathes'in yaşı oldukça küçüktü²⁴⁸. Bu nedenle Kapadokya Krallığı'nın yönetimi VI. Mithridates'in istediği şekilde kız kardeşi Laodike'ye kalmıştır. Laodike, Kapadokya Krallığı'nı bir süre büyük oğlu ile birlikte yönetmek zorunda kalmıştır²⁴⁹. Kapadokya'yı egemenliği altına aldığı düşünün VI. Mithridates, M. Ö. 107 yılında güvenilir birkaç arkadaşı ile birlikte kılık değiştirerek, Küçük Asya'yı gezmeye başlamıştır. Amacı, Roma egemenliğinde bulunan kentlerin politik ve ekonomik yapısını incelemektir; ancak VI. Mithridates, Küçük Asya halklarının Roma yönetiminden ziyade İtalyan tüccarları (*negotiatores*) ve vergi mültezimlerinin (*publicani*) uygulamış oldukları ticari politika nedeni ile rahatsız olduklarını gördükten sonra, tekrar Kapadokya'ya dönmüştür²⁵⁰.

VI. Mithridates bu dönüşüyle, VI. Ariarathes'i öldürerek Kapadokya'ya sahip olunamayacağını anlamamış olmalı ki, bu kez de VII. Ariarathes'i ortadan kaldırmanın yollarını aramıştır. Bu arada Kapadokya ile ilgilenen dönemin tek kralı VI. Mithridates değildi. Bithynia kralı III. Nikomedes de komşusu Kapadokya'da olup bitenleri yakından takip etmekteydi²⁵¹. Diğer taraftan Kapadokya ve Bithynia krallıkları arasında da evlilik yoluyla kurulmuş bir hanedan akrabalığı

²⁴⁸ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 541. Melih Arslan'a göre, VII. Ariarathes, krallığının 1.,2.,7.,10.,11.,12., ve 16. yıllarında krallığını meşrulaştırmak için drahmi bastırmıştır. Ancak yapılan arkeolojik kazılarda ve araştırmalarda henüz böyle bir bilgiye rastlanmamıştır. Melih Arslan, "Kapadokya Krallığı'nın Kaman Drahmi Definesi 1997", s. 6-7.

²⁴⁹ Luis Ballesteros-Pastor, "The Meeting between Marius and Mithridates and the Pontic Policy in Cappadocia", *Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, 2, Antalya, 2014, s. 225-239. Kaya'ya göre, VI. Mithridates, Batı Anadolu gezisinin dönüşünde korkunç bir tablo ile karşılaşmıştı. Kız kardeşi ve aynı zamanda karısı olan Laodike, abisinin öldüğünü düşünerek başka erkeklerle birlikte olmuştur. Abisinin sağ salım geldiğini duyunca onu öldürtmeye karar vermiş; ancak yaşanan vakalardan haberdar olan Pontos Kralı, hemen kraliçe Laodike'yi öldürtmüştür. M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 387.

²⁵⁰ G. Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, s. 76. Kaya'ya göre, VI. Mithridates'in gezisi sırasındaki manzaranın böyle olduğunun izleri, kendi adıyla tarihe mal olan Mithridates Savaşı'nı başlatmadan önce Romalı proconsüller ile Publicani denilen vergi mültezimlerinin aç gözlülüğüne yaptığı vurgularda görülmektedir. Ayrıca Mithridates, Parth kralı Arsakes'e yazdığı mektubunda da Romalıların açgözlü olduğuna dair ifadeler yer vermiştir. M. Ö. 90-89 yılında elçisi olarak Romalılarla konuşan generali Pelopidas da Romalıların aynı özelliğine dair ifadeler kullanmıştır. M. A. Kaya, *a.g.e.*, s. 387.

²⁵¹ C. Texier, *Küçük Asya III*, s. 14.

bulunmaktaydı. Daha öncede belirtildiği üzere Kapadokya'nın dul kraliçesi Laodike'nin oğlunun henüz çok genç olduğunun farkında olan III. Nikomedes, M. Ö. 102 yılında beklenmedik bir şekilde Kapadokya'yı istila etmiştir. III. Nikomedes, kayın validesi Laodike (ölen eşi Nysa'nın annesi) ile evlenmiştir (stratejik evlilik, hanedan evliliği gibi)²⁵². Daha sonra III. Nikomedes, Kapadokya'yı askerlerine bırakarak eşi Laodike ile birlikte Bithynia'ya dönmüştür²⁵³. Hind'e göre, III. Nikomedes'in Laodike ile evlenmesi onun Kapadokya ve Küçük Asya üzerine kurduğu planların uygulanmasını kolaylaştırırken, bu durum VI. Mithridates'i de çileden çıkarmıştır²⁵⁴. Günaltay ise, bu olayın Kapadokya'da Pontos'u destekleyen bir grubun tepkisine yol açtığını ve devamında gelişen süreci şöyle anlatmaktadır; *Pontos ve Kapadokya arasındaki dil ve din bu iki bölgenin evvelce olduğu gibi tek bir idare altında birleşmesini iltizam eden bir parti teşekkülüne yol açmıştır. Pontos'un çok kudretli bir kral idaresinde yükselmesi, kadın elinde kalan Kapadokya monarşisinin ise gerilemesi, bu parti taraftarlarını faaliyete geçmeye sürüklüyordu*²⁵⁵.

Diğer taraftan halen yeğenini öldürme planları ile meşguliyetini sürdüren Pontos kralı VI. Mithridates, kardeşi Laodike'nin Bithynia kralı ile evlenmesine çok kızmıştır. Bunun üzerine M. Ö. yaklaşık 101-100 yıllarında güçlü bir orduyla Kapadokya'ya giren kral, Bithynia kralının Kapadokya'daki askerlerini kovarak yeğeni VII. Ariarathes'i çıkarları doğrultusunda kral ilan etmiş ve onu Mazaka'da babasının tahtına oturtmuştur²⁵⁶. Günaltay'a göre, VI. Mithridates'in gerçek amacı: Kapadokya'da *Ariarathes Hanedanı* mevcudiyetini korumak değil; Kapadokya'nın Pontos Krallığı'na ilhakını isteyen partiyi (Pontos'u destekleyen grup) kuvvetlendirerek kolayca bu bölgeye sahip olma²⁵⁷. Dolayısıyla VI. Mithridates'in, Kapadokya yönetimine müdahale etmesi içten bile değildir. Ayrıca, Kapadokya III. Nikomedes'in hamlesiyle, kısa süreliğine de olsa Pontos nüfuzuna değil de Bithynia nüfuzuna girmiştir.

Bu sırada olayları yakından takip eden Bithynia Kralı III. Nikomedes, Pontos Kralı VI. Mithridates'in Kapadokya'yı istilasına misilleme yapmak yerine, bu

²⁵² John G. F. Hind, "Mithridates", s. 141.

²⁵³ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 203.

²⁵⁴ John G. F. Hind, *a.g.m.*, s. 141.

²⁵⁵ Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 269.

²⁵⁶ D. Magie, *a.g.e.*, s. 203; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s. 270; John G. F. Hind, *a.g.m.*, s. 141.

²⁵⁷ Günaltay, *a.g.e.*, s. 270.

zorbalığı Roma senatosuna şikayet etmekle yetinmiştir. Ancak Romalı senatörler, bu sırada Kuzey İtalya'ya gelen Germen kabileleri *Kimberiler* ve *Teutonlar*²⁵⁸ ile mücadele halinde olduklarından Bithynia kralının şikayetine kayıtsız kalmışlardır²⁵⁹.

VII. Ariarathes'in, tahtta oturması üzerinden bir kaç ay geçtikten sonra VI. Mithridates, ilhak cereyanının temsilcisi olan ve o sırada mülteci olarak Pontos'da yaşayan Gordios'un memleketi Kapadokya'ya dönmesine izin verilmesini istemiştir. Fakat VII. Ariarathes, babasının katili olan bu kişiyi ve bu talebin yerine getirilmesini isteyen VI. Mithridates'i şiddetli bir şekilde reddetmiştir²⁶⁰.

Günaltay'a göre, VI. Mithridates, VII. Ariarathes'e bu teklifi yaparken muhtemelen iki ihtimali göz önünde bulundurmuştur. Genç yeğenini bu teklife ya muhalefet edecek ya da onu kabul etmek zorunda bırakacaktı. Muhalefet ettiği takdirde bunu bir savaş sebebi sayacaktı. Muvafakat ederse, babasını yok eden el ile oğlunun da yani yeğeninin de hayatına son vermiş olacaktı²⁶¹.

Tüm bunlara rağmen VII. Ariarathes, pusu kurularak öldürülen babasının akıbetinden ders almıştır. Genç Kral, dayısı olan VI. Mithridates'in tehdidi altında Kapadokya'yı yönetmeye çalışmaktaydı. Tehlikenin yaklaştığını hisseden Kapadokya kralı ilk iş olarak bir zamanlar ülkesinden sürgüne gönderilen herkesi geri çağırmıştır. Bununla birlikte etrafında bulunan komşu krallıklardan yardım talebinde bulunmuştur²⁶². VI. Mithridates ise, Kapadokya'da meydana gelen gelişmeleri yakından takip ediyor; ancak şimdilik herhangi bir müdahalede bulunmuyordu. Pontos kralı daha sonra bu hazırlıkların büyük bir savaşa sebebiyet vereceğini anlayınca tedbir almaya başlamıştır. Bu gelişmeler nedeniyle çok geçmeden Pontos Kralı VI. Mithridates ile yeğeni VII. Ariarathes'in arası tekrar açılmıştır. VI. Mithridates, bir kez daha yeğenini ortadan kaldırmaya yönelik planlarını yapmaya başlamıştır. Öyle ki, VII. Ariarathes'i öldürecek kişi bir zamanlar

²⁵⁸ W. Pütz, *Manual of Ancient Geography and History*, s. 270.

²⁵⁹ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 94. Kaya'ya göre, çağdaş bir dönemde Mithridates'in askerleri Galatya'dan Pessinus (Ballıhisar-Eskişehir) tapınak devletinin kutsal topraklarına saldırmaya başladılar. Pessinus'un başrahibi Battakes bu saldırılar nedeniyle Roma'ya gitti ve orada Germen boyu olan Teutonlara karşı savaşan Romalı consül Gaius Marius'a zafer müjdesi verdi. M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 388. Roma senatosunun bu kadar kayıtsız kalmasının sebebi muhtemelen VI. Mithridates'in komşu krallıklara saldırılarının nedenini krallar arasındaki anlaşmazlıklara dayandırmış olmasıdır.

²⁶⁰ John G. F. Hind, "Mithridates", s. 141.

²⁶¹ Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 270.

²⁶² M. Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorulanması*, s. 140-141.

babasını öldürerek en ağır acılar yaşatan Gordios'tan başkası değildir. VI. Mithridates, bu dönemde tabiri caizse bütün karanlık işlerini Gordios'a yaptırmaktaydı²⁶³. Onun vermiş olduğu güçlü bir orduyla Kapadokya'ya giren Gordios, daha önce kendisine ait olduğunu iddia ettiği Kapadokya'nın bir bölümünün kendisine iade edilmesini VII. Ariarathes'ten istemiştir. Gordios'un talebini reddeden ve VI. Mithridates'e öfkelenen VII. Ariarathes, daha önce istemiş olduğu yardıma olumlu yanıt veren komşu krallıkların gönderdikleri askeri birliklerle büyük bir ordu oluşturmuştur. Ayrıca Gordios'u reddeden bu ordu, Kapadokya'yı istila etmek için harekete geçen Pontos Kralı VI. Mithridates'in büyük ordusundan çok da küçük değildir²⁶⁴.

Bunun üzerine VI. Mithridates, vakit kaybetmeden savaş hazırlıklarına başlamıştır. Bu arada Sulla'nın ilk consulü olarak bilinen aynı zamanda Roma'nın ünlü devlet adamı ve generali olan Gaius Marius'da M. Ö. 99-98 yıllarında ya Roma'daki iç siyasi kavgalardan kaynaklanan bir nedenden dolayı ya da VI. Mithridates'e yapılacak olası bir savaşta Roma ordularının komutanlığını üstlenebileceği arzusu ile Anadolu'ya gelip, buraları ziyaret etmekteydi²⁶⁵. Bu ziyaret aslında Roma'da bazı şeylerin değiştiğini de göstermekteydi. Yani Roma, eskisi gibi Küçük Asya'yı uzaktan kontrol etmeyecek gibi görünüyordu. Ayrıca Marius'un esas amacı: kendisinin dördüncü consüllüğünde rolü büyük olan *Tribun Saturnius*'un²⁶⁶ öldürülmesi ile sonuçlanan halk ihtilaline katılmış olmasının kendi çevresinde uyandırmış olduğu kötü etkiyi unutturmak ve VI. Mithridates aleyhine bir koalisyon kurmaya çalışmaktır. Marius, VI. Mithridates'in savaş çıkaracağını biliyor ve bu sayede kendi saygınlığını geri almak istiyordu. Bu nedenle VI. Mithridates ile görüşme olanağı bulmuş ve Plutarkhos'un ifadesiyle Marius, kralın gözünün içine bakarak, *Ya Roma'dan güçlü ol ya da Roma'nın isteklerine sessizce boyun eğ*, demiştir. Bunun üzerine VI. Mithridates ise şimdilik boyun eğmeyi tercih etmiştir²⁶⁷.

²⁶³ A. Mayor, *The Poison King*, s. 76.

²⁶⁴ Hind'e göre, VII. Ariarathes, birliğe katılan Bithynia Kralı II. Nikomedes ile bunun Piremenes adıyla Paphlagonia prensliğine geçirdiği tabii oğlu Artames'in yardımı ile dayısı VI. Mithridates'e karşı ordu hazırlamıştır. John G. F. Hind, "Mithridates", s. 141-142.

²⁶⁵ John G. F. Hind, *a.g.m.*, s. 141-142; Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 270.

²⁶⁶ G. Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, s. 74. Saturnius (Lucinus) Roma'nın ateşli demagoglarındandı. Tribunlüğü zamanında (M. Ö. 102) Marius'un dördüncü defa consul olmasına çok yardım etmişti. Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s. 270.

²⁶⁷ Plutarkhos, *Marius*'dan aktaran G. Ergin, *a.g.e.*, s. 74; L. B. Pastor, "The Meeting between Marius and Mithridates and the Pontic Policy in Cappadocia", s. 229.

Muhtemelen bu söz, yaklaşık on yıl sonra yapılacak olan Mithridates-Roma Savaşı'nın habercisi olmuştur.

Diğer taraftan Kapadokya kuşatmasından vazgeçmeyen VI. Mithridates, VII. Ariarathes'e karşı büyük bir ordu hazırlamış ve bu ordu seksen bin yaya, on bin atlı ve tırpanlı savaş arabalarıyla orduda yerlerini alan altı yüz İskit savaşçısından oluşturulmuştur. Ancak iki ordu karşı karşıya geldiğinde savaşın sonucundan emin olamayan VI. Mithridates, yeğenini savaş meydanında alt etmek yerine onu tuzağa düşürerek öldürmeyi planlayarak, elbisesinin altına küçük bir bıçak yerleştirmiş ve VII. Ariarathes'i barış için baş başa görüşmeye davet etmiştir. Dolayısıyla böyle bir daveti kabul eden VII. Ariarathes, kararlaştırıldığı gibi savaş için hazır durumda bulunan iki ordunun tam ortasına kendisi gibi silahsız olan arkadaşlarıyla birlikte gelmiştir²⁶⁸.

Yalnız VII. Ariarathes'in, VI. Mithridates'in buluşma noktasına silahsız olarak gittiğinden emin olması için gönderdiği elçisi, görevini layıkıyla yapamamıştır. Strabon, bu durumu şöyle anlatmaktadır; üzeri aranan Pontos Kralı, kabaca yaptığı şaka ve ölçüsüz espirileriyle üzerini arayan elçiyi oyalayarak iranvari geniş elbisesinin kıvrımları arasına sakladığı küçük hançeri, elçinin nazarından kaçırmıştır²⁶⁹. VI. Mithridates'in kendisini arayan elçiye bakarak, Iustianus'un ifadesiyle, *böyle devam edersen bulacağın silah başka olacak*, diyerek gülümsemesi ya da şakası o an işe yaramıştır. Zira elçinin şakayı gülererek sonlandırması ile VI. Mithridates'in yeğenini bıçaklayarak öldürme planını gerçekleştirebilmesine artık bir engel kalmamıştır. Bunun üzerine VI. Mithridates, yeğeni VII. Ariarathes'i, onunla gizli bir şey konuşacakmış gibi yaparak kendileri ile gelen korumalarından ayırmış ve baş başa samimi bir şekilde konuşarak yürümeye başlamışlardır. VI. Mithridates, samimi bir sohbetle devam eden bu yürüyüş esnasında elbisesinin altına gizlediği hançerini çıkarıp, VII. Ariarathes'e saldırarak savaş alanında onu öldürmüştür²⁷⁰.

²⁶⁸ Ayrıca Hind, ordu sayılarının abartılı olduğunu ileri sürmektedir. Iust, 38. 1.'den aktaran John G. F. Hind, "Mithridates", s. 141.

²⁶⁹ Strabon, 11. 2. 7.'den aktaran Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 271.

²⁷⁰ Iust, 1. 9.'dan aktaran M. Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlanması*, s. 141; L. B. Pastor, "The Meeting between Marius and Mithridates and the Pontic Policy in Cappadocia", s. 227.

Strabon'un ifadesiyle, iki ordunun karşısında, her iki tarafın gözleri önünde cereyan eden bu olay Kapadokyalılar ile müttefikleri üzerinde bir yıldırım etkisi yaratmış ve askerlerin her biri bir tarafa dağılmıştır. Öyle ki, Mazaka savaşılmadan alınmıştır²⁷¹.

Memnon, Ponttos Kralı VI. Mithridates tarafından acımasızca öldürülen Kapadokya Kralı VII. Ariarathes'in akıbetini şöyle anlatmaktadır; *Mithridates ile Romalılar arasında şiddetli bir savaş patlak verdi, savaşın bilinen nedeni Kapadokya'nın ele geçirilmesiydi. Mithridates, hile ve yeminlerle varılan antlaşmalarla yeğeni Arathes'i yakalayıp, onu kendi eliyle öldürdükten sonra, Kapadokya'nın kontrolünü ele geçirdi. Genç Arathes, Mithridates'in kız kardeşiyle (Laodike) Ariarathes'in oğluydu*²⁷².

Esasen VII. Ariarathes'in de amcasının tiranlığına dayanacak gücü kalmamıştır. Çünkü Kral ne Kapadokya halkını koruyabilmiş ne de kendi tahtını muhafaza edebilmiştir. Ayrıca VI. Mithridates'in böylesine kurnazca bir eyleme başvurmasının sebebi ise muhtemelen VII. Ariarathes ile yapılacak olan savaşın kendi prestijine ve ordusuna zarar verebileceğinden kuşkulananmış olması etkili olmuştur.

M. Ö. 99-98 yıllarında başlamadan bitmiş olan savaşın muzaffer tarafı olarak VI. Mithridates, henüz dokuz yaşında bir çocuk olan Mithridates isimli oğlunu, IX. Ariarathes *Eusebes Philopator* (M. Ö. yak.100-88)²⁷³ adıyla Kapadokya kralı ilan etmiş ve kral kendi adına drahmi bastırarak krallığını meşrulaştırmıştır²⁷⁴. Diğer

²⁷¹ Strabon, 11. 2. 7.'den aktaran Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 272.

²⁷² Memnon, "Peri Herakleia", 30. 1-2.

²⁷³ Iustinus'a göre, Mithridates'in Kapadokya tahtına geçirdiği oğlu, kendisinin kılık değiştirip Anadolu'da gezerken kardeşi Laodike'den olma çocuğu olsa gerekir. Iust, 1. 10.'dan aktaran M. Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlanması*, s. 141; Dmitriev'e göre, VI. Mithridates, oğlunun adını IX. Ariarathes diye değiştirerek Kapadokya'ya Ariarathesler sülalesinden olmayan birini tahta geçirmiştir. Ayrıca bu esinlenme ise, Bithynia Kralı III. Nikomedes'in kendi oğlunu Pylaimenes adıyla Paphlagonia kralı ilan etmesinden gelmektedir. S. Dmitriev, "Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War", s. 285-297.

²⁷⁴ S. Dmitriev, *a.g.m.*, s. 286; L. B. Pastor, "The Meeting Between Marius and Mithridates and the Pontic Policy in Cappadocia", s. 228. Arslan'a göre, IX. Ariarathes, Mithridates VI. Eupator'un oğluydu. Bu da bize Kapadokya Krallığı'nın M. Ö. 100-88 yılına kadar Mithridates tarafından yönetildiğini göstermektedir. Bu kral tetradrahmilerini, tarihsiz fakat muhtemelen hayatının son yıllarında Makedonya'da Amphipolis'te bastırmıştır. Drahmelerini ise saltanatının 2., 4., 5., 12., 13., ve 15. yıllarında bastırmıştır. Ariarathes IX'in M. Ö. 87'de öldüğüne inanılırsa 15 yıl sürmüş saltanatının başlangıç tarihi kimi tarihçilere göre 99 olmayıp, M. Ö. 101 olmalıdır. Melih Arslan,

tarafından VI. Mithridates, VI. Ariarathes'i öldüren Gordios'u ise kral naibi olarak genç kralın yanına yerleştirmiştir²⁷⁵. VI. Mithridates'in VII. Ariarathes'i öldürerek tahta kendi oğlunu oturtması, doğal olarak Bithynia Kralı III. Nikomedes'i endişelendirmiştir. Onun korkusu Mithridates'in Bithynia sınırındaki Paphlagonia'ya saldırıp, bu bölgeyi de kendisinden alabileceği ihtimaliydi. Bu korkuyla yaşayamayacağını düşünen Bithynia kralı, çok geçmeden Roma'ya giderek Pontos kralından şikayetçi olmuştur. Romalılar, onun bu şikayetini dikkate almı; fakat sorunun çözümüne yönelik ciddi bir karar almamışlardır²⁷⁶.

Bu gelişmeler üzerine Kapadokyalılar ayaklanarak, Asya Eyaleti'nde eğitim almakta olan VII. Ariarathes'in kardeşi VIII. Ariarathes'i (M. Ö. 96) tahta geçirmişlerdir²⁷⁷. Gelişmeleri öğrenen VI. Mithridates güçlü bir ordu ile tekrar Kapadokya'ya girerek yeni kralın dayandığı ihtilalcileri yenilgiye uğratmış ve genç kralı yanına alarak Kapadokya'dan kaçırmıştır. Genç kral kısa bir süre sonra hastalanarak ölmüştür. Böylece Kapadokya'nın kurucusu ve aynı zamanda da ilk kralı III. Ariarathes ile başlayan *Ariarathes Hanedanı* egemenliği trajik bir olayla sona ermiştir²⁷⁸.

Pontos Kralı VI. Mithridates, oğlunu ikinci kez *Eusebes Philopator* IX. Ariarathes (M. Ö. 97-95) olarak tahta çıkarmıştır²⁷⁹. Bunun üzerine VI. Mithridates'in bu usulsüz hamlesi bir kez daha Kapadokyalılar tarafından Roma senatosuna şikayet edilmiştir. Diğer taraftan Bithynia'nın yaşlı kralı III. Nikomedes, ölen Kapadokya Kralı VI. Ariarathes'in üçüncü oğlu olduğunu iddia ettiği bir genci de Roma'ya göndermiştir²⁸⁰. Bu genç, Kapadokya tahtında kendisinin hakkı olduğunu Romalılara anlatmakla yükümlüydü. Daha sonra III. Nikomedes, bu gencin iddialarını güçlendirmek için VI. Ariarathes'in karısı kraliçe Laodike'yi de Roma'ya göndermiştir²⁸¹. Tüm bu yaşanan olaylardan haberdar olan VI. Mithridates, olup

“Kapadokya Krallığı'nın Kaman Drahmi Definesi 1997”, s. 6-7. IX. Ariarathes'in kendi adına bastırdığı drahminin ön yüzündeki kabartma resmi için bkz. Ek-16.

²⁷⁵ John G. F. Hind, “Mithridates”, s. 141.

²⁷⁶ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 96-97.

²⁷⁷ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator and Rome*, s. 541; S. Dmitriev, “Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War”, s. 285.

²⁷⁸ L. B. Pastor, “The Meeting between Marius and Mithridates and the Pontic Policy in Cappadocia”, s. 227.

²⁷⁹ Murat Arslan, “Sulla'nın Küçük Asya Politikası”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 94, İstanbul, 2000, s. 32-43.

²⁸⁰ S. Dmitriev, *a.g.m.*, s. 286.

²⁸¹ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıklar II*, s. 249.

bitenlere sessiz kalmayarak vakit kaybetmeden Kapadokya kralının naibi olan Gordios'u Roma'ya göndermiştir²⁸². Esasen Gordios'un Roma'ya gidiş nedeni Kapadokya'nın mevcut kralının iddia edildiği gibi VI. Mithridates'in değil Romalılarla birlikte isyancı Aristonikos'a karşı savaşırken yaşamını yitiren V. Ariarathes'in oğlu olduğunu Romalı senatörlere anlatmaktır. Ancak yaşanan bu olaylar Romalı senatörlerin VI. Mithridates'in artan gücünden kuşkulanmalarına yol açmış ve bu nedenle Romalı senatörler ne Pontos kralına ne de Bithynia kralına itibar etmişlerdir²⁸³. Her iki krala da istila ettikleri yerlerden çekilmelerini emreden senato kararı çıkarılmıştır. Böylece VI. Mithridates, Kapadokya'dan III. Nikomedes ise Paphlagonia'dan çekilmiştir. Günaltay, Roma senatosu'nun böyle bir karar almasının nedenini şöyle açıklamaktadır; *senato üyeleri başka şartlar ve haller içinde alacakları hediye ve rüşveti veya Roma'nın menfaatini düşünerek bu gibi asılsız iddiaalara kulak verir, inanmış gibi görünür, gereğininide yaparlardı. Uydurma Prens Orophernes'in krallığını bu şekilde onaylamışlardı. Ancak bu defa Roma'nın olaya ciddi bakışı ya da Marius'un gözlemleri Roma'nın kararında etkili olmuştur*²⁸⁴.

Aslında Roma senatosu, vermiş olduğu bu karar ile Kapadokya'nın ve Paphlagonia'nın birer cumhuriyet olmalarını kararlaştırmak istemiştir. Paphlagonialar, sürekli istilaya maruz kaldıklarından bu kararı sevinçle karşılamışlardır. Kendileriyle aynı kaderi yaşayan Kapadokya halkı ise, böyle bir idareyi Roma'ya ilhakın bir parçası gibi görmekteydi. Dolayısıyla Kapadokya halkı, Roma'ya bir heyet göndererek başlarına bir kral seçmelerine mücadele edilmesini istemişlerdir. Çünkü Kapadokyalılar Phrygia'da örneğini gördükleri cumhuriyet idaresini kendileri için tehlikeli görmüşlerdir. Kaya, bu durumu şöyle açıklamaktadır; Roma'nın vasal krallıklara teklif ettiği cumhuriyet, krallıkların Roma'ya ilhakını hazırlayan bir plan olduğunun açık kanıtıdır. Ayrıca Kapadokyalılar, Aristonikos İsyanı'nda Roma'ya destek veren V. Mithridates'e sadakatinden ve başarısından dolayı verilen Phrygia'nın yaklaşık on yıl sonra V. Mithridates'ten alınarak tekrar Roma'nın sınırlarına dahil edildiğini bilmekteydi²⁸⁵. Bunun yanı sıra Kapadokya halkı kendi krallarından da çok çekmişti ve kendileri için tayin edilen başka bir kralın daha hayırlı olacağını düşünerek, Roma

²⁸² D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 204

²⁸³ John G. F. Hind, "Mithridates", s. 142.

²⁸⁴ Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 273.

²⁸⁵ M. A. Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 38, s. 11-30.

senatosundan kendilerine bir kralın tayin edilmesini istemişlerdir. Roma idaresi bu isteği hayretler içinde karşılamakla birlikte kabul etmiştir. Ayrıca Kapadokyalılar, VI. Mithridates'in adamı olan Gordios'un Kapadokya'dan uzaklaştırılmasını da istemiştir. Roma, özgürlüğe hasret kalan halkın bu şartını da kabul ederek VI. Mithridates'in adamı Gordios'u, Mazaka'dan göndermiştir²⁸⁶.

3.1.5. Roma'nın Vasalı Ariobarzanes Hanedanı'nın Doğuşu

Kendilerinden olan birinin yöneticilik yapacağına ve sulhu sağlayacağına kanaat getiremeyen Kapadokyalılar, hem Parthların hem de Roma'nın onay verdiği Pers soylusu I. Ariobarzanes *Philoromarios*'u (*Roma'yı seven*) kendilerine kral olarak kabul etmişlerdir²⁸⁷. Başka bir ifadeyle, Kapadokya'daki krallık seçimi iki düşmanın ortak bir kararda buluşmasını sağlamıştır.

Strabon, bu olayı şöyle anlatmaktadır; *Kraliyet ailesi son bulunca, kabileyile yaptıkları dostluk ve ittifak koşullarına uygun olarak Romalılar bunlara kendi kanunlarıyla yaşama hakkını tanıdılar. Fakat elçiler bu bağımsızlıktan kurtarılmaları için yalvarmakla kalmayıp, çünkü buna dayanamadıklarını söylüyorlardı, ayrıca kendilerine bir kralın atanmasını da rica ettiler. Romalılar herhangi bir kimsenin özgürlükten bu kadar bıkkın olabilmesine şaşırıyorlardı. Romalılar onlara oylamayla aralarından diledikleri bir kimseyi seçmelerine izin verdiler ve onlarda Ariobarzanes'i seçtiler*²⁸⁸.

Bu nedenle Kapadokya'da *Ariarathes Hanedanı*'ndan sonra ikinci bir hanedan egemenliği başlamıştır. I. Ariobarzanes'in soyu Perslere dayanmaktaydı. Kral, Roma dostuydu ve *Philoromarios* unvanı da oradan geliyordu. I. Ariobarzanes (M. Ö. 95-63), ilk olarak krallığını meşrulaştırmak için sikke bastırmıştır²⁸⁹. Daha öncede belirtildiği üzere, VI. Mithridates Roma senatosunun kararlarına politikası

²⁸⁶ S. Dmitriev, "Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War", s. 289; H. Erkiletlioğlu, *Kayseri Tarihi*, s. 24; O. Tekin, "Eski Anadolu ve Trakya", s. 162.

²⁸⁷ Iust, 38. 2.'den aktaran Ş. Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 274; D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 209; John G. F. Hind, "Mithridates", s. 142; L. B. Pastor, "The Meeting Between Marius and Mithridates and the Pontic Policy in Cappadocia", s. 232.

²⁸⁸ Strabon, 12. 2. 11.

²⁸⁹ Hükümdarlığın sona ermesi ve Kapadokyalıların elit tabakaya mensup Ariobarzanes'i kral seçmeleri. Melih Arslan, "Kapadokya Krallığı'nın Kaman Drahmi Definesi 1997", s. 6-7. I. Ariobarzanes'in kendi adına bastırıldığı sikke için bkz. Ek-17.

gereği daima saygı duymuştur²⁹⁰. Ancak bu durum onun Kapadokya'dan vazgeçeceği anlamına da gelmiyordu. Diğer taraftan Kapadokyalılar yeni kralı I. Ariobarzanes'e kavuşmanın sevincini yaşarken, VI. Mithridates'de uzun bir süredir esir olarak Parthlar'ın elinde bulunan ve babası Artavastes'in, M. Ö. 95 yılında ölümü ile Armenia tahtına oturan müttefiki ve aynı zamanda damadı olan II. Tigranes'i, Kapadokya üzerinde gerçekleştireceği planına dahil etmeyi düşünmekteydi²⁹¹.

Çok geçmeden krallığı II. Tigranes tarafından istila edilen Iustinius'un ifadesiyle, cesaretsiz ve aciz bir adam olan I. Ariobarzanes,²⁹² müdafayı düşünmeden Kapadokya'yı düşman istilasına açık bırakıp, hazinelerini toplayarak soluğu Roma'da almıştır²⁹³. Bu nedenle Kapadokya Krallığı'nın yönetimi bir kez daha VI. Mithridates'in oğlu IX. Ariarathes adına Gordios'un eline geçmiştir²⁹⁴. Ancak Romalılar, Gordios'un Kapadokya'ya hükmetmesine izin vermeyi düşünmemişlerdir. Bunun üzerine Roma senatosunca, soyu *patricii* ve geleceğin diktatörü *preator*²⁹⁵ rütbeli Romalı cesur komutan *Lucius Cornelius Sulla*, Küçük Asya'da gerekli düzenlemeleri yapmak için görevlendirilmiştir²⁹⁶.

Plutarkhos, Sulla'nın Küçük Asya'yı sebebi ziyaretini şöyle anlatmaktadır; *Sulla, preatorluğundan sonra Kappadokia'ya gönderildi, zahiri sebep Ariobarzanes'i eski hakimiyetine kavuşturmak, asıl sebep ise birçok işler beceren, hakimiyet ve elinde bulundurduğundan aşağı kalmayan yeni bir kudret elde eden Mithridates'e set çekmekti. Yanında büyük bir kuvvet götürmedi ise de müttefiklerin*

²⁹⁰ G. Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, s. 74. Ayrıca, Roma'nın koruması altına giren Ariobarzanes en yakın düşmanı olan VI. Mithridates'in saldırılarından kurtulması imkansızdı.

²⁹¹ S. Dmitriev, "Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War", s. 290. Texier'e göre, Mithridates, bu defa zengin, kuvvetli ve gururuyla İran hükümdarlarını temsil eden Armenia Kralı Tigranes'i yeni bir müttefik olarak bulmuştu. *Şehin Şah (Kralların Kralı)* olarak mahlas verilen Kral, Kapadokya'yı ülkesinin vilayeti kabul ettiğinden, yönetimi altına almayı gerekli görüyordu. C. Texier, *Küçük Asya III*, s. 17. II. Tigranes'in sikke üzerindeki betimlemesi için bkz. Ek-18.

²⁹² Iust, 38. 3.'den aktaran Günaltay, *Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, s. 274.

²⁹³ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 206.

²⁹⁴ S. Dmitriev, *a.g.m.*, s. 291.

²⁹⁵ Preator, Antik Roma'da çeşitli hukuk davalarına bakan, eğlence ve yarışmaların düzenlenmesinden sorumlu olan ve consüllerin yokluğunda geniş yetkileri kullanan adli görevlidir. O. Tekin, "Eski Anadolu ve Trakya", s. 162.

²⁹⁶ Asil kelimesi yunanca Eupatrides'in karşılığıdır. Bu kelime ile Plutarkhos, *Patricii* kelimesini izah etmek istemiştir. Plutarkhos, "Sulla", 152 (Notlar).

*hevesi sayesinde Kapadokyalıların birçoğunu, sonra yardıma gelen Armenialılardan daha da çoğunu yok edip Gordios'u kovdu ve Ariobarzanes'i kral yaptı*²⁹⁷.

Sulla, Roma'nın talimatıyla M. Ö. 94-93 yılında Armenia Kralı II. Tigranes ile müttefiki Gordios'u Kapadokya'dan kovarak I. Ariobarzanes'i tahtına kavuşturmuştur²⁹⁸. Ayrıca Roma'nın M. Ö. 111-104 yıllarında Kuzey Afrika'da yaptığı *Numidia Savaşı*²⁹⁹ sırasında askeri başarısını kanıtlamış olan Sulla'nın asıl görev alanı Kilikia Bölgesi'idi³⁰⁰. Diğer taraftan Sulla, Küçük Asya'da yaşanan olayları Roma senatosunun emriyle düzenleyerek, I. Ariobarzanes'i tahta oturtuktan sonra *Euphrates (Fırat) Irmağı*'nın kıyısında, olasılıkla Melitene yakınlarında, Parth kralının elçisi Orobazos ile ünlü buluşmasını gerçekleştirmiştir. Orobazos ile Sulla'nın görüşmesinde Euphrates Irmağı, Roma Cumhuriyeti ile Parth Krallığı'nın sınırı olarak tayin edilmiştir³⁰¹.

M. Ö. 94 yılında Sulla'nın desteği ile tahtına kavuşan I. Ariobarzanes, M. Ö. 91 yılına kadar yaklaşık dört yıl tahtında rahatsız edilmeden oturmuştur. Roma ve Pontos arasındaki egemenlik mücadelesi, artan kin ve nefretin yanı sıra ileri de yaşanacak büyük savaşların da habercisi olmuştur. VI. Mithridates, şimdilik Roma'ya karşılık vermiyor; hatta Roma'nın kararlarını sükunet içinde kabul ediyordu. Gerçek şu ki, Roma'da VI. Mithridates'in egemenlik mücadelesi için doğrudan tepki göstermiyordu. Çünkü Roma ne kadar Küçük Asya'nın hakim gücü olarak görünse de Pontos kralı, Roma için büyük bir tehdit olarak gözükmekteydi.

²⁹⁷ Plutarkhos, "Sulla", 5.

²⁹⁸ S. Dmitriev, "Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War", s. 290. I. Ariobarzanes ile birlikte Ariarathes hanedanlığı sona erdi ve elit tabakaya mensup kişiler yönetime geçti. M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 541.

²⁹⁹ Murat Arslan, "Piracy on the Southern Coast of Asia Minor and Mithridates Eupator", *Olba*, 8, Mersin 2003, s. 195-211.

³⁰⁰ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıklar II*, s. 391.

³⁰¹ Plutarkhos, "Sulla", 5.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROMA VE PONTOS ARASINDA KAPADOKYA

4.1. Mithridates-Roma Savaşları Öncesi'nde Kapadokya

Pontos Krallığı'nın, Küçük Asya'da gelişmeye başladığı dönem ve bunu takip eden dönemlerde, Roma içte sosyal savaşlar, dışta ise özellikle Kuzey Afrika'daki mücadeleler ile meşguliyet halindeydi. Daha öncede ayrıntılı olarak belirtildiği üzere Roma, Küçük Asya'nın tek hakimi ve yenilmez bir gücü olarak görülmekteydi. VI. Mithridates'in hırsı ve azmi, Roma'da tehlikeli bir intiba uyandırmıştır. Diğer taraftan Roma, III. Antiokhos'a karşı kazandığı zaferlerle onu günümüzdeki Torosların güneyine kadar ittiği halde, Küçük Asya'da toprak almayı tercih etmemiştir. Bunun yerine kazandığı toprakları müttefikleri arasında paylaşarak uyguladığı *status quo* sistemi ve yaptığı savaşlar nedeniyle muhtemelen Küçük Asya'da büyüyen Pontos tehlikesini göz ardı etmiştir. Bunlar ile birlikte şimdiye kadar Küçük Asya'da yaşananlara kayıtsız kalan Roma, Kapadokya Krallığı üzerinden siyasi politika üreten Pontos'un sessiz ve güçlü direnişini artık duyar gibi olmuştur. Bu nedenle Küçük Asya'da yaşanan ve tarihe "Mithridates Savaşları" olarak geçen mücadeleler öncesinde her iki tarafta mücadelenin haklı temsilcisi olmak için doğru zamanı bekleyip, siyasi olarak hata yapmak istememekteydi. Yani hem Roma hem de Pontos Krallığı mücadeleye başlamak için haklılıklarını meşrulaştırmak istiyorlardı. Bu arada M. Ö. 94 yılında Bithynia Kralı III. Nikomedes zehirlenerek ya da yaşlılıktan belirlenemeyen bir sebeple ölmüştür. Bunun üzerine Romalı senatörler Kapadokya kraliçelerinden VI. Ariarathes'in kızı Nysa'dan olma oğlu IV. Nikomedes Philopator'u, Bithynia Krallığı'nın başına geçirmişlerdir. Bu tarihten itibaren IV. Nikomedes'in krallığını, ölen babasının gayri meşru oğlu (sözde oğlu) Sokrates tanımamıştır. Bu nedenle Sokrates, isyana kalkışarak Roma'ya gidip tahtın kendisinde olduğunu iddia ederek Romalı senatörleri kandırmaya çalışmış; ancak bu eyleminden herhangi bir sonuç alamayınca aradığı desteği Pontus Kralı VI. Mithridates'de bulmuştur³⁰². Bu durumu değerlendiren VI. Mithridates, Sokrates'e yardım etmeye karar vermiştir. Çünkü *Ariarathes Hanedanı*'na mensup birinin hüküm sürmesi Kapadokya Krallığı üzerindeki planlarını tehlikeye düşürmekteydi. Dolayısıyla öncelikle IV. Nikomedes'in ortadan kaldırılması

³⁰² M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 106.

gerekiyordu. Pontos kralı, çok geçmeden Aleksandros isimli bir kiralık katil tutarak suikast emrini vermiş; ancak saldırı girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış ve bu olayın arkasında Pontos kralının olduğu ortaya çıkmıştır³⁰³. Bu durumun ardından VI. Mithridates M. Ö. 91 yılında ordusuyla Bithynia'ya gelerek IV. Nikomedes'i tahtından uzaklaştırmış ve yerine sözde kardeşi Sokrates'i kral ilan etmiştir. Bununla yetinmeyen VI. Mithridates, yapacakları fetihlerde toprakların kendisine; esir ve menkul ganimetlerin ise II. Tigranes'e ait olması hususunda onunla birkez daha anlaşarak; I. Ariobarzanes'i, *Mithraos* ve *Bagaos*³⁰⁴ isimli generallerine verdiği talimatla tahtından indirtmiş ve VI. Mithridates'in oğlu IX. Ariarathes'i, yeniden tahta oturtmuştur³⁰⁵. Bunun üzerine tahtlarından kovulan IV. Nikomedes ve I. Ariobarzanes Roma'ya sığınarak VI. Mithridates'e ilişkin şikayetlerini bildirmişlerdir. Dolayısıyla Romalı senatörler, kendilerinden yardım isteyen ve aynı zamanda müttefiki Kapadokya kralı I. Ariobarzanes'i tahtına oturtmak için *Manius Aquillius* isimli eski bir consulün başkanlığında elçiler görevlendirmişlerdir. M. Ö. 90-89 yıllarında Anadolu'ya gelen Romalı elçiler, VI. Mithridates'ten herhangi bir zorluk görmeden, I. Ariobarzanes'i tahtına oturtmuştur³⁰⁶. Hatta VI. Mithridates, Bithynia tahtına oturttuğu Sokrates'i, Romalı yöneticilerle herhangi bir problem yaşanmasın diye kendisi öldürterek, tahtın gerçek sahibi olan IV. Nikomedes'e verilmesine vesile olmuştur³⁰⁷.

Diğer taraftan VI. Mithridates ve onun temsilcilerinin Roma'nın nüfuz ettiği topraklardan çıkarılma başarısıyla yetinmeyen Manius Aquilius ve görevlendirilen elçiler; para ve ün kazanma hırsıyla birlikte kendi düzenledikleri seferlerin masraflarını talep etmişlerdir. Bunun üzerine aldıkları olumsuz cevapla birlikte çok geçmeden IV. Nikomedes'i ve I. Ariobarzanes'i Pontos Krallığı'na saldırmaya teşvik etmişlerdir³⁰⁸. Bu nedenle özellikle IV. Nikomedes, Manius Aquillius'un desteği ile birlikte Pontos Krallığı'nın topraklarına saldırıp, burayı yağmalayarak geri çekilmiştir. VI. Mithridates ise IV. Nikomedes'e bu olay sırasında tepki vermeyerek göz yummuştur. Böylece kendine göre, Roma egemenliğindeki Batı Anadolu'yu ele

³⁰³ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 107.

³⁰⁴ A. N. Sherwin-White, "Ariobarzanes, Mithridates and Sula", s. 174.

³⁰⁵ S. Dimitriev, "Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War", s. 293-294. Bu durum VI. Mithridates'in, Roma'nın karşısında olduğunun en açık bir kanıtıydı.

³⁰⁶ A. N. Sherwin-White, *a.g.m.*, s. 174.

³⁰⁷ M. Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlanması*, s. 151-152.

³⁰⁸ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 109.

geçirmek için başlatmayı planladığı savaşın meşru zeminini hazırlamıştır³⁰⁹. Muhtemelen böyle bir politika gütmesinin amacı ise, Romalıları saldırgan kendisini ise haksızlığa uğrayan taraf olarak göstermek istemesidir. Ayrıca Manius Aquilius'un açgözlülüğü ve uzlaşmaz tavırları ise bir başka önemli savaş nedeni sayılmaktadır³¹⁰.

Bu arada Kapadokya Kralı, tahtına kavuştuktan kısa bir süre sonra Kapadokya'nın ileri gelenlerini yani soylu sınıfını toplayarak, Roma ve Pontos güçleri arasında kaçınılması güç olan büyük savaşların yaşanacağını belirterek büyük bir ordu oluşturulmasının şart olduğunu ve bu durumun gerçekleşmesinin de maddi destekten geçtiğini belirtmiştir. Bu sayede soylu sınıfa mensup kişiler askeri birliklerin tüm koşullardaki masraflarını karşılayarak, bu davranışlarıyla kendi menfaatleri açısından bir nevi Roma'ya sadakat gösteriminde bulunmuşlardır. Çünkü onlar Küçük Asya'da Roma'nın izni olmadan herhangi bir ticari faaliyet yapamayacaklarını iyi biliyorlardı. Çok geçmeden I. Ariobarzanes, Kapadokya Krallığı'nın uç bölgelerine ve Roma ordusunun geçeceği yerlere destek sağlamak amacıyla askeri birliklerini yerleştirmenin hazırlığına başlamıştır. Diğer taraftan Kapadokya'nın coğrafi özelliğinden yararlanan askerler derin vadiler ve volkanik yumuşak kayalardan oydukları sığınaklara yerleşerek Pontos'a karşı güvenli bir alan oluşturmuştur. Bu gelişmeler Kapadokya Krallığı'nın, sözde dostu Roma'nın girişeceği savaş sürecinde en yakın müttefiki olduğunun açık kanıtıdır. Ayrıca Kapadokya'da savaş yanlıları olduğu kadar savaş karşıtları da bulunmaktaydı. Onlar bu iki güç arasında meydana gelecek büyük savaşlarda tarafsız kalmayı ve aksi takdirde savaşa girdiklerinde ise pek çok zarar göreceklarını her fırsatta dile getiriyorlardı. Ancak günümüzde olduğu gibi eski çağda da toplumun soylu sınıfı yani toplumu yönlendiren insanların düşüncesi daima ağır gelmekteydi. Bu sınıfın dışında kalanlar ise genellikle verilen emri ya da çıkarılan kararları uygulamakla mükellefi. Dolayısıyla Roma öyle bir politika uyguluyor ki, Kapadokya kralları, soylu sınıf ve son olarak kararların uygulanmasını öğrenen yerel halk isteksiz ve çaresiz bir şekilde bu politikayı gerçekleştirmek için mecbur bırakılıyordu. Yani bu dönemde siyasi politikasını oluşturamayan Kapadokya Krallığı, Roma'nın

³⁰⁹ Kaya'ya göre, M. Ö. 107 yılında Batı Anadolu'ya yapmış olduğu gezi sırasında Roma emperyalizminin olumsuz sonuçlarını görmüş ve bu durum kralın Roma'ya karşı savaşıma arzusunu artırmıştır. M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıklar II*, s. 271.

³¹⁰ M. Arslan, "Sulla'nın Küçük Asya Politikası", s. 33.

divide et impera (böl, yönet) politikasına dahil edilmekteydi. Kapadokya'daki gelişmeleri kendi taraftarı olan muhalif gruplar aracılığıyla takip eden VI. Mithridates, I. Ariobarzanes'in tahtında bulunduğu esnada yapmış olduğu kapsamlı savaş hazırlıkları nihayetinde kendini göstermiştir³¹¹. Roma, VI. Mithridates'e doğrudan olmasa da hakimiyetindeki vasal krallıkları kullanarak saldırılarda bulunmaktaydı. Bu nedenle savaş her iki taraf için artık kaçınılmaz görünüyordu³¹².

Dmitriev, Roma ve Pontos arasında yapılacak olan savaşın nedenlerini üç temel başlık altında açıklamaktadır; 1. VI. Mithridates'in oğlu, diğer bir deyişle IX. Ariarathes'i Kapadokya tahtına çıkarması, 2. I. Ariobarzanes'in tahta çıkması; sonrasında VI. Mithridates tarafından tahtından kovulması, 3. I. Ariobarzanes'in, Roma destekli olarak tahtına kavuşması ve tekrardan VI. Mithridates tarafından kovulması, Roma'yı ve VI. Mithridates'i savaşa sokmuştur³¹³.

Ergin'e göre ise, Roma ve Pontos arasında cereyan eden savaşın nedeni; Roma'nın şimdiye kadar izlediği hatalı siyasetin yanı sıra Gaius Marius ve Manius Aquillius gibi komutanların, Küçük Asya'da yapmış oldukları sorumsuz davranışları neticesinde Mithridates'in savaşı haklı olarak meşrulaştırmasına neden olmuştur³¹⁴.

Roma ve Pontos arasında yapılacak olan savaşın gerekçelerini incelediğimizde iki farklı bakış açısının ortaya çıktığı görülmektedir. Birincisinde Pontos kralının uygulamış olduğu yanlış politikaların Roma ile savaşa neden olduğunu; ikincisinde ise Romalı komutanların Küçük Asya'daki sorumsuz davranışlarının Pontos'u Roma ile savaşın eşiğine getirdiğine şahit olunmaktadır. Gerçek şu ki, gerekçeler farklı olsa da iki tarafta kaçınılmaz olan bu savaşta yer almıştır.

4.1.1. Birinci Mithridates-Roma Savaşı (M. Ö. 89-85) ve Kapadokya Krallığı

Pontos Kralı VI. Mithridates, M. Ö. 89 yılında oğlu IX. Ariarathes'i güçlü bir ordu ile Kapadokya Krallığı'nı tekrar ele geçirmek için göndermiştir. Daha sonra IX. Ariarathes (M. Ö. 89-86) vakit kaybetmeden Kapadokya topraklarına girerek

³¹¹ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 126.

³¹² S. Dmitriev, "Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War", s. 285.

³¹³ S. Dmitriev, *a.g.m.*, s. 286-297.

³¹⁴ G. Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, s. 74.

karşısına çıkan I. Ariobarzanes'in ordusunu yenerek onu bir kez daha Kapadokya'dan kovmuştur³¹⁵. Bunun üzerine VI. Mithridates, generallerinden Pelopidas'ı yaptığı eylem ve maruz kaldığı haksızlıkları anlatmak için Roma'ya elçi olarak göndermiştir. Pelopidas Roma senatosuna, Mithridates'in onların isteklerine uyarak önce, nasıl Kapadokya ve Bithynia'dan mahrum bırakıldığını anlatarak söze başlamıştır. Devamında Roma'nın koruması altında bulunan Bithynia kralı IV. Nikomedes tarafından Pontos topraklarının parçalandığını anlatmıştır³¹⁶. Bunun yanı sıra VI. Mithridates'in Roma'nın dostu ve müttefiki statüsünü korumak için kendilerine nasıl yalvardığını hatırlatmıştır. Tüm bunlara rağmen Romalıların, Bithynia kralı IV. Nikomedes'in tarafını tutarak Pontos kralını küçük görmeleri ve konuya bir çözüm bulmak yerine; lafi gerçek sorunlardan uzaklaştırıp küçük şeylere getirmeleri üzerine Pelopidas, üslubunu sertleştirerek VI. Mithridates'in kendine ait olanı almaya ve topraklarını korumaya karar verdiğini bildirmiştir³¹⁷.

Bunun üzerine Pelopidas'ın yaptığı konuşmayı eleştiren Romalılar, *Mithridates'e, hemen Kapadokya'yı boşaltmasını ve Bithynia kralını rahat bırakmasını, şayet kral bu emirleri yerine getirmezse bir daha yanlarına gelmemesini söyleyerek onu kamplarından uzaklaştırmışlardır*³¹⁸. Daha sonra Romalı komutanlar, *senatus* emri ya da *comitia centuriata*³¹⁹ kararını beklemeden, kendi başlarına aldıkları bir kararla Pontos kralına karşı başlatılacak büyük savaş için Kapadokya, Bithynia, Paphlagonia ve Galatia bölgelerinden asker toplamaya başlamışlardır³²⁰.

Daha öncede belirtildiği üzere, Roma ve Pontos arasındaki mücadeleye Kapadokya halkı, öncelikle askeri yardımda bulunmuştur. Bu durum sayıları az olan VI. Mithridates yanlılarının hoşuna gitmesede Kapadokya halkının büyük bir bölümünün; gerek Roma'nın kendilerine kral ataması ve onu muhafaza etmesinin yanı sıra siyasi istikrarı sağlaması gerekse bölgeyi istila edenlerin her seferinde tarım

³¹⁵ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 127.

³¹⁶ Appianus, 12. 2. 12.

³¹⁷ Appianus, 12. 2. 14.

³¹⁸ Appianus, 12. 3. 16; Arslan'a göre, VI. Mithridates'in Pelopidas vasıtasıyla yapmış olduğu protestosu Roma tarafından dikkate alınmadı ve kral Asia Eyaleti'ni ele geçirmek için tarihe geçmiş olan Mithridates-Roma Savaşları'nın ilkinin başlatmıştır. M. Arslan, *a.g.e.*, s. 127-128.

³¹⁹ Bu meclis savaş ve barış kararlarından, üst mertebede memurluk yapan; consul, preator ve censorların seçiminden ve devlet antlaşmalarının onaylanmasından sorumlu bir meclistir. M. Arslan, *a.g.e.*, s. 128.

³²⁰ John G. F. Hind, "Mithridates", s. 145.

ürünlerini yağmalaması, bölge insanının ticari mallarına el koyması ve burada yaşayanlara baskı yapmaları, Kapadokya halkının müttefiki olarak gördüğü Roma'ya destek vermesini sağlamıştır. Çünkü Roma, görevlendirdiği komutan ve yöneticilere uygulattığı politikalarla her zaman Kapadokya'nın yanında olduğunu göstermiştir. Bu durum masum bir destek olarak görülsede Roma, Küçük Asya'daki denge politikasını bu şekilde icra ettirmektedir. Kapadokya'da bu gelişmeler ara ara devam ederken Roma, öncelikle başta Kapadokya olmak üzere Küçük Asya'nın önemli noktalarında büyük bölümü Asyalı müttefiklerinden oluşan üç ordusunu bulundurmaktaydı. Bu ordular, Anadolu'dan toplanan askerler ile Pontos sınırındaki yerlerini almışlardır. Appianus, askeri orduların konumları ile ilgili şu bilgileri vermektedir; Küçük Asya valisi *Gaius Cassius*, önderliğindeki birinci ordu, *Bithynia-Galatia*'ya; Appianus'un ifadesiyle, savaşlardaki cesareti ile bilinen ünlü komutan *Manius Aquillius* önderliğindeki ikinci ordu, *Pontos-Bithynia*'ya ve *Quintus Oppius* önderliğindeki üçüncü ordu ise savaşın başlamasına neden olan *Kapadokya-Lykonias* sınırına askerlerini yerleştirmiştir. Böylece Cassius, Pontos üzerinden Galatia ve Phrygia Epiktetos'a giden yolu; Aquilius, Bithynia üzerinden Pontos'a ve oradan da Kuzey Anadolu'ya giden yolu; Oppius ise Lykaonia ile Kapadokya sınırındaki doğu yolunu kontrol altında tutmuştur³²¹.

Diğer taraftan Appianus, Küçük Asya'daki orduların durumunu şöyle anlatmaktadır; her biri yaklaşık olarak kırk bin kişiden oluşuyordu. Roma'nın müttefiki Bithynia Kralı IV. Nikomedes Philopator'un ordusu, elli bin yaya ve altı bin atlı askerden oluşmaktadır. Pontos Kralı VI. Mithridates ise, yaklaşık iki yüz elli bin yaya, kırk bin süvari askeri, yüz otuz savaş arabası ve üç yüz gemiden oluşan tam teşekküllü bir donanmaya sahiptir. Pontos ordusu VI. Mithridates'in başkomutanlığı altında Arkhelaos ve Neoptolemos adlı iki kardeş tarafından idare edilmekteydi. Dahası VI. Mithridates'in diğer oğlu, Kapadokya Kralı IX. Ariarathes Eusebes Philopator, o sıralar emrindeki büyük bir ordu ile Kapadokya'da hazır beklemekteydi³²².

Çok geçmeden Bithynia kralı IV. Nikomedes, M. Ö. 89 yılında var gücüyle Paphlagonia'ya girerek I. Mithridates-Roma Savaşı'nı başlatarak Pontos'un batısına

³²¹ Appianus, 12. 3. 17; D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 212.

³²² A. Mayor, *The Poison King*, s. 149; Appianus, 12. 3. 17; M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 130.

doğru ilerlemiřtir³²³. Bu sırada Manius Aquillius, Gaius Cassius ve Quintus Oppius komutasındaki Roma orduları savunmada kalıp, Pontos ve Kapadokya sınırlarındaki ana yolları kontrol altında tutmaya devam etmiştir. Bu alanlar hem savunma hem de saldırı amaçlı kullanılmaktaydı. Komutanlar, IV. Nikomedes'in seferinin sonucunu beklemek ve ona göre hamle yapmak istiyorlardı. Eğer IV. Nikomedes, VI. Mithridates'in güçlerini yenersen komutanlar ordularını Pontos'a doğru konuşlandıracaklardı³²⁴. Diğer taraftan Quintus Oppius ise, Pontos kralı, Bithynia ve Cassius ile Aquillius'un komutalarındaki Roma orduları ile meşgulken, Kapadokya'ya girecek ve I. Ariobarzanes'i tekrar Kapadokya tahtına çıkartacaktı. Eğer Bithynia kralı, VI. Mithridates'e yenilir ise, yukarıda bahsedilen bu üç komutan, hem IV. Nikomedes'e hem de savunma durumuna geçerek Pontos kralının Bithynia ve Küçük Asya'ya olası saldırılarını engelleyeceklerdi³²⁵. Bu sırada Kapadokya halkı Roma'ya destek için gönderdiği askeri birliğin haricinde öncelikle başkent Mazaka olmak üzere diğer alanların güvenliği için kendi imkanları ile oluşturdukları teçhizatlı askerler ile hazır konumda beklemekteydi.

Bunun üzerine VI. Mithridates, generalleri Neoptolemos ile Arkhelaos'u hafif silahlı askerlerle birlikte, oğlu Arkahias'ın süvarileri ve birkaç İskit savaş arabası eşliğinde IV. Nikomedes'i karşılamak üzere Paphlagonia'ya göndermiştir. Beklenmedik bir müdahaleyle karşılaşan Bithynia ordusu büyük bir yenilgi almıştır. Bu arada, canını zor kurtaran IV. Nikomedes, kötü haberi Bithynia-Pontos sınırında bulunan Manius Aquilius'a bizzat kendisi vermiştir. Bu haber Pontos-Kapadokya sınırında bulunan Roma askerleri üzerinde özellikle de Manius Aquilius'da çok etkisi yaratmıştır. Çünkü Neoptolemos ve Arkhelaos, bulunduğu konum bakımından güçlü bir orduya sahip olan IV. Nikomedes'e karşı büyük bir zafer kazanmıřlardır³²⁶. Böylece çaresiz bir durumla karşı karşıya kalan IV. Nikomedes, ikinci defa krallığını kaybetmenin vermiş olduğu hüznle, Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'in daha önce yaptığı gibi Roma'ya sığınmıřtır³²⁷. Kapadokya halkı ise, kaderine terk edilmiş çaresiz bir halde müttefik Roma'nın yardımını beklemekteydi. Bu sırada Lykonias-

³²³ G. F. Hind, "Mithridates", s. 145

³²⁴ S. Dmitriev, "Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War", s. 289; M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 130.

³²⁵ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 130.

³²⁶ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 134-135. Manius Aquilius üzerinde çok bir etki bırakmasının sebebi de muhtemelen bir dönemler Anadolu'da para ve ün hırsına bürünerek, Pontos Kralı'na sıkıntılar yaratan şimdi ise yaptıklarıyla yüzleşmekten istifade etmesidir.

³²⁷ A. Mayor, *The Poison King*, s. 151-152.

Kapadokya sınırında bulunan Quintus Oppius, Pontos Kralı'nın zaferlerini öğrenince mücadelenin başta kendisi olmak üzere Kapadokya halkına vereceği zararı düşünerek, Bithynia-Galatia komutanı Gaius Cassius gibi o da ordusunu çok geçmeden terhis etmiştir. Böylelikle VI. Mithridates, kısa bir zaman içinde Roma'nın Küçük Asya'daki topraklarını başta Mysia ve Bithynia toprakları olmak üzere ele geçirmiştir³²⁸.

Küçük Asya'da bu olaylar devam ederken, Roma halen tam olarak VI. Mithridates'in yayılmacı politikasına karşı koymakta güçlük çekmiştir. Ancak gerek Roma'daki Sulla-Marius çekişmesi gerekse M. Ö. 91 yılında İtalya'da *Müttefikler Savaşı*'nın (*Bellum Italicum*)³²⁹ patlak vermesi, Romalıların tüm dikkatlerini kendi iç sorunlarına yöneltmelerine neden olmuştur. Fakat çok geçmeden Gaius Marius ve Sulla'nın askeri başarılarının ardından M. Ö. 88 yılında Müttefikler Savaşı'na son veren Roma, gözünü geç de olsa Küçük Asya'ya, özellikle de Kapadokya Krallığı'nı çeşitli politikalar vesilesiyle hakimiyeti altına alarak; buradan Roma üzerine sinsi bir plan hazırlayan VI. Mithridates'e çevirmiştir³³⁰. M. Ö. 89 yılında Pontos kralının Roma'nın Küçük Asya topraklarında önemli bir müttefiki olan Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'i ülkesinden kovması, IV. Nikomedes'in ordusunu kılıçtan geçirmesi ve Romalı Manius Aquilius'un ordusunu yenilgiye uğratması onun Küçük Asya'daki hareket sahasını genişletmiştir³³¹. Bu nedenle VI. Mithridates, kendisini Küçük Asya'nın koruyucusu olarak görmüş ve kendisini buradaki halklara gururlu bir şekilde alkışlatmıştır. Ayrıca VI. Mithridates kendi dönemini yeni bir çağın başlangıcı olarak görmüştür³³².

Diğer taraftan Roma'daki Marius taraftarları Müttefikler Savaşı'ndan başarıyla dönen Sulla'nın, Roma Senatosu tarafından Küçük Asya'ya gönderilerek Pontos kralının taşkınlıklarını engellemeyi ve Kapadokya kralı I. Ariobarzanes'i

³²⁸ Quintus Oppius'un ordusunun bir kısmı Pontos Kralı'na katıldı. Roma rotasını VI. Mithridates'e çevirdiği zaman oda verimli toprakları başta Kapadokya olmak üzere teslim etmek zorunda kalmıştır. A. Mayor, *The Poison King*, s. 156.

³²⁹ Roma, Akdeniz dünyasını fethi sırasında elde ettiği ganimet ve topraklardan pay alıyordu. Ancak M. Ö. 2. yy. da Romalı siyasetçiler bu kazançları tek başlarına Roma'yı zenginleştirmek için kullanmaya başlayınca müttefikler durumu protesto ettiler ve sonunda ayaklandılar. Savaşın nedeni ise, şimdiye kadar Roma'nın bağımsızlığı ve refahı için savaşan toplulukların vatandaşlık hakkı istemiş olmalarıydı. M. Arslan, "Piracy on the Southern Coast of Asia Minor and Mithridates Eupator", s. 203.

³³⁰ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, s. 398.

³³¹ Murat Arslan, "I. Mithridates-Roma Savaşı", *Likya İncelemeleri I*, İstanbul, 2002, s. 115-129.

³³² G. F. Hind, "Mithridates", s. 149.

tahtına oturtması ile görevlendirildiği haberini alınca sinsi bir plan hazırlayarak vakit kaybetmeden Roma'nın anayasal nitelikli bir kanunu yok sayıp; Sulla'yı görevinden ederek yerine Marius'u getirmişlerdir. Sulla'da, Marius'a karşı aynı nitelikli bir kanunu yok sayarak, senato tarafından verilmiş olan Roma ordusunun komutanlığı görevini tekrar geri almıştır³³³.

Anlaşıldığı üzere, bu dönemde Roma'nın halen içte yaşanan olaylarla meşguliyeti devam etmekteydi. Bunu fırsat bilen VI. Mithridates ise Kapadokya'daki hakimiyetini artırmak için Roma karşıtı politikalarını sertleştirmekteydi. İyi bir hatip olan VI. Mithridates, her fırsatta Kapadokya halkına I. Ariobarzanes'in Roma'nın kuklası olduğunu ve esasen Kapadokya halkının huzurunu artırmak ve yaşam standartlarını geliştirmekten ziyade Roma'nın güvenini kazanma hırsına kapılarak, Kapadokya'yı Roma emperyalizmine soktuğunu anlatmaktaydı. Bununla birlikte Küçük Asya'da yaşayanlar, Roma'nın tayin ettiği vergi toplayıcıları, tüccarlar ve devlet hizmeti yapan kişilerden memnun değildi; ancak muhtemelen Roma emperyalizmine dahil olan ya da böyle bir konumda bulunan halkların başka seçenekleri yoktu. Tüm bu olumsuzluklara rağmen başta Kapadokyalılar olmak üzere Küçük Asya sakinlerinin Roma'ya karşı ayrı bir tutumları vardı. Öyle ki, muhtemelen bu tutumları mecbur bırakıldıklarından kaynaklanmaktaydı. Özellikle Kapadokya halkı I. Mithridates-Roma Savaşı boyunca Roma'ya olan sadakatinden bir an bile ödün vermemiş; ayrıca Kapadokya sınırında bulunan Romalı askerlere hububat yardımında bulunmuştur. Çünkü Kapadokyalılar Roma'yı kendilerine önemli bir dost ve kaderlerini değiştirecek bir kurtarıcı olarak görmekteydiler. İşte bu durum VI. Mithridates'in, Roma'ya olan kin ve nefretinin iyice artmasına neden olmaktadır. Esasen VI. Mithridates de haksız sayılmazdı; çünkü Roma açgözlü bir yapıya sahiptir. Emperyalizmi kendisine politika edinerek Küçük Asya'da önüne çıkan bütün krallıkları sömürerek uyguladığı politikalar gereğince kendine mecbur kılmıştır³³⁴.

Diğer taraftan VI. Mithridates ve ordu komutanı Arkhelaos, Sulla'ya karşı *Khaironeia* ve *Orkhomenos* muharebelerinde aldığı ağır yenilgiler alması üzerine tavrını yumuşatmıştır³³⁵. Şimdilik bu ve benzeri politikaların daha fazla devam

³³³ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 172-173.

³³⁴ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 146-147.

³³⁵ Plutarkhos, "Sulla", 22.

etmesini istemeyen VI. Mithridates, Arkhelaos'a emir vererek Sulla ile barış görüşmelerinin yapılmasına karar vermiştir. Öyle ki, Sulla'da barış taraftarıydı.

Plutarkhos, Sulla'nın içinde bulunduğu ruh halini şöyle anlatmaktadır; *ne vatanının ezilmesine göz yummaya ne de Mithridates Savaşı gibi mühim bir teşebbüsü yarıda bırakıp vatana dönmeye aklı yatmayan Sulla ne yapacağını şaşırılmış bir haldeyken, gizlice bazı ümit verici haberler getiren Arkhelaos geldi ve bu durum Sulla'nın çok hoşuna gitti*³³⁶.

M. Ö. 85 yılında Sulla, VI. Mithridates'in temsilcisi olan Arkhelaos ile birlikte Troas Bölgesi'nde bulunan *Dardanos (Maltepe-İntepe)* kentinde, tarihe *Dardanos Antlaşması*³³⁷ olarak geçecek olan antlaşmayı yapmışlardır³³⁸. Antlaşma sırasında VI. Mithridates, savaşın sebebini bir yandan ilahi güçlerin, bir yandan da Romalıların üzerine atarak kendisini haklı göstermeye çalışırken, Mithridates gibi bir komutanın böyle bir inkar politikası içinde olduğunu gören Sulla şakınlığını gizleyememiştir³³⁹.

Plutarkhos, Sulla ile barış görüşmeleri yapan Arkhelaos arasında geçen konuşmaları ve VI. Mithridates'in temsilcisinin ihanet içinde olduğunu şöyle anlatmaktadır; *Söze Arkhelaos başladı, Sulla'dan Asya ile Pontos'u bırakıp Kral'dan para, gemi ve istediği kadar askeri kuvvet alıp Roma'daki savaşa gitmesini teklif etti. Söz sırası Sulla'ya gelince, ona Mithridates'i düşünmeyip yerine kendisinin krallık etmesini, gemileri teslim ederek Roma müttefiki olmasını tavsiye etti. Arkhelaos bu ihaneti şiddetle reddedince Sulla şöyle dedi: Demek ki Arkhelaos, sen Kappadokia'lı, bir barbar kralın adamı (veya istersen dostu diyelim) olduğun halde bunca iyiliğe karşılık hiçbir şerefsizliğe katlanmıyorsun öyle mi? O halde nasıl oluyor da Romalı bir kumandan olan bana, Sulla gibi bir adama ihanetten bahsetmeye cüret ediyorsun? Şu yüz yirmi bin kişiden kalan pek az insan ile Khaironeia'dan kaçan, iki gün Orkhomenos bataklıklarında saklanan, Boiotia'yı cesetten geçilemeyecek bir halde bırakıp giden Arkhelaos olduğunu unutuyor musun? Bunun üzerine Arkhelaos*

³³⁶ Plutarkhos, "Sulla", 22.

³³⁷ M. Ö. 85 yılında Arkhelaos aracılığıyla Pontos Kralı VI. Mithridates ve Romalı generali Sulla arasında yapılan bir antlaşmadır. John A. Maden-Arthus Keaveney, "Sulla Pere and Mithridates", *Classical Philology*, 88, Usa, 1993, s. 138-141.

³³⁸ A. Mayor, *The Poison King*, s. 170-267.

³³⁹ Plutarkhos, "Sulla", 24.

*Sulla'ya karşı vaziyetini değiştirdi, dizlerine kapandı, savaşı bitirmesini, Mithridates ile uyuşmasını rica etti. Sulla bu teklifi kabul etti*³⁴⁰.

Strabon, bu antlaşma ile ilgili olarak şunu sۆylemektedir; *Romalı komutan Cornelius Sulla ile Eupator lakabını taşıyan Mithridates buluşarak savaş sonrası koşulları dۆzenlediler*³⁴¹.

Magie ise, bu antlaşmada yer alan tarafların ikili gۆrüşmelerini şoye anlatmaktadır; Pontos ve Roma arasında bir antlaşma yapılmıştır. Ancak bu antlaşma karşılıklı verilmiş sۆze dayanmaktadır. İlk olarak Mithridates'in temsilcisi olan Arkhelaos, Sulla'nın Asya'dan çıkmasını ve gemileriyle uzaklaşması gerektiğini sۆylemiř; aksi takdirde Mithridates ve ordusunun savaşa hazır olduğunu belirtmiştir. Yine aynı ifadeleri de Sulla, Mithridates'e elçiler aracılığıyla iletmiştir. Uzun sۆren tartişmaların ardından ۆzellikle Mithridates'in olumsuz tavırlarına karşın iki gۆ arasında ۆzellikle de Arkhelaos'un uzlaşma ısrarı sayesinde Dardanos Antlaşması yapılmıřtır³⁴².

Dardanos Antlaşması'nın maddeleri şoyledir;

- Mithridates; Sulla tarafından Bithynia Kralı IV. Nikomedes Philopator ve Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes Philoromaos'la barıştırılarak, onlara krallıklarını iade edecek; Kۆk Asya ve Paphlagonia topraklarından geri ekilecekti³⁴³.
- Savaş başladıktan sonra, kentlere ve stratejik açıdan ۆnemli bۆlgelere yerleştirmiş olduğu bۆtn Pontos garnizonlarını kaldıracaktı³⁴⁴.
- Mithridates'e kalan yerlerin hakimiyetini onaylayıp, onun Roma'nın dostu ve mۆttefiki olan krallardan biri olduğunu aıklayacaktı³⁴⁵.
- Romalılara iki bin talenta ۆdeyecek ve teçhizatı ile yetmiş bakır sۆsl gemi verecekti³⁴⁶.

³⁴⁰ Plutarkhos, "Sulla", 22.

³⁴¹ Strabon, 13. 1. 28.

³⁴² D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 229.

³⁴³ Plutarkhos, "Sulla", 22; M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 245.

³⁴⁴ Appianus, 12. 8. 55; Plutarkhos, "Sulla", 22.

³⁴⁵ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 245.

Arslan'a göre, Sulla'nın yapmış olduğu bu antlaşma resmi belge niteliği taşımamaktadır; çünkü bu antlaşma karşılıklı verilmiş sözler kapsamında yapılmıştır. Antlaşma hükümleri uyarınca Küçük Asya üzerinde alınmış tüm kararlar Roma Senatusu tarafından onaylanmış ve böylelikle Sulla öldükten sonrada yapmış olduğu düzenlemeler devam edecektir³⁴⁷

Bu antlaşmadan sonra derin bir nefes alan Kapadokya sakinleri huzura kavuşmuşlardır. M. Ö. 85 yılının baharında yapılan bu antlaşmayla savaşı sona erdiren Sulla, antlaşma yapıldıktan sonra legatuslarından birisi olan C. Scribonius Curio'yu,³⁴⁸ yaklaşık beş yıldır ülkesinden ve kraliyet tahtından mahrum olarak yaşayan Kapadokya kralı I. Ariobarzanes'i tahtına oturtmakla görevlendirmiştir. Curio'da aldığı görevi yerine getirmek için zaman kaybetmeden I. Ariobarzanes'i tahtına oturtarak, Kapadokya halkının kralına kavuşmasını sağlamıştır³⁴⁹.

Memnon, Kapadokya'nın devrik Kralı I. Ariobarzanes'in halkına kavuşmasından ise şöyle söz etmektedir; her iki tarafında birbirlerine doğru hızla ilerlemesinden sonra, anlaşma koşulları üzerine görüşmek için Dardanos kentinde antlaşma imzalanmıştır. İki güç arasında sükunetin sağlanması Kapadokya kralı I. Ariobarzanes'e yaramıştır. Pontos kralı VI. Mithridates, I. Ariobarzanes'e Kapadokya Krallığı'nı geri vermiştir. Böylece Kapadokya'nın kendi soylarından olan krallar tarafından yönetilmesine karar verilmiştir³⁵⁰.

Bu nedenle Kapadokya halkının sözde dost Roma'ya olan bağlılığı bir kez daha artmıştır. Ayrıca yukarıdaki antlaşma maddeleri gereğince, VI. Mithridates, savaştan önceki sınırlarına geri dönecek ve Kapadokya topraklarından da uzak duracaktı. Bu sayede Pontos toprakları ile Roma arasında önemli bir tampon bölge oluşturulmuştur. Roma, Sulla aracılığıyla yaptırmış olduğu bu antlaşma ile *status quo*'yu uygulamış³⁵¹ ve bu gelişmelerden sonra I. Mithridates-Roma Savaşı'nın

³⁴⁶ Plutarkhos, "Sulla", 22.

³⁴⁷ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 263.

³⁴⁸ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 233.

³⁴⁹ A. N. Sherwin-White, "Ariobarzanes, Mithridates and Sulla", s. 182.

³⁵⁰ Memnon, 35. 2.

³⁵¹ A. Mayor, *The Poison King*, s. 221-222.

başarılı komutanı olan Sulla,³⁵² generali Licinius Murena'yı Asia Eyaleti valisi olarak bırakarak M. Ö. 84 yılı yazında Anadolu'dan ayrılmıştır.

4.1.2. İkinci Mithridates-Roma Savaşı (M. Ö. 83-81) ve Kapadokya Krallığı

Pontos Kralı VI. Mithridates, I. Mithridates-Roma Savaşı'nı sonlandıran Dardanos Antlaşması'na sadık kalmayarak Kapadokya Krallığı'nın topraklarından tam olarak çekilmemiştir. Hatta daha da ileri giderek Kapadokya'ya ordusunu bırakarak onlara halka baskı yapmaları hususunda emir vermiştir³⁵³. Kapadokya, I. Mithridates-Roma Savaşı'nda işgale uğramamış; ancak, Pontos tehlikesi karşısında sürekli olarak gerek başkent Mazaka'da gerekse sınır boylarında güvenliği artırarak, olası bir savaş durumu karşısında tedbirini almıştır. Ayrıca Pontos kralının emri üzerine halka zulüm yapan komutanlar, şiddet içerikli politikalarını iyice artırmışlardır. Kapadokya'da bu gelişmeler yaşanırken, Sulla'nın vali olarak görevlendirdiği Murena, Anadolu'da ilk iş olarak görevine savaş esnasında Roma'ya muhalif olan kentleri cezalandırmakla başlamıştır³⁵⁴. Devamında savaşın yaratmış olduğu ortamdan faydalanarak büyüyen ve Anadolu kıyılarını yağmalayan korsanlarla mücadeleye koyulmuştur. Bu nedenle Murena korsanların ilerleyen zamanda başta Anadolu kentleri olmak üzere Roma'nın ayağına bağ olacağını fark etmiş; bu nedenle derhal önlem almaya başlamıştır³⁵⁵. Strabon, yukarıda da bahsedildiği üzere, Roma'ya sıkıntı yaşatacak korsanlar ile ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmaktadır; *Kilikia'da korsanlar sayıca fazladır ve Kilikia, korsanların anavatanıdır*³⁵⁶.

Murena, bu sıkıntılarla meşgul olurken Pontos kralı VI. Mithridates sinsice Kapadokya'yı ele geçirerek, Küçük Asya'ya hakim olmanın planlarını yapmaktaydı. Çünkü kral, Dardanos Antlaşması ile Kapadokya'nın elinden alınmasını içine sindirememiştir. Dahası komutanı Arkhelaos'un Sulla ile Hellas'ta yaptığı görüşmelerde taviz verdiğini ve Pontos'un çıkarlarını iyi savunmadığını; hatta ihanet içinde olduğunu bile düşünmüştür. Çok geçmeden VI. Mithridates'in kendi

³⁵² Seager'e göre, Sulla tıpkı Caesar gibi sosyal içerikli savaşlarla, politikayla ve dış ilişkilerle meşguldü. Çok hırslıydı ancak Sulla, Caesar gibi güçlü düşüncelere de sahip değildi. Robin Seager, "Sulla", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. IX, s. 165-228.

³⁵³ W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, s. 279.

³⁵⁴ M. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 309.

³⁵⁵ M. Arslan, "Piracy on the Southern Coast of Asia Minor and Mithridates Eupator", s. 202.

³⁵⁶ Strabon, 14. 5. 2. Buradan hareketle Roma ve Pontos güçleri arasında meydana gelen ve Roma'nın Akdeniz'de vermiş olduğu mücadeleler neticesinde ortaya çıkan korsan grubu büyük bir tehlike arz etmiştir.

hakkında düşündüklerini fark eden Arkhelaos soluğu Murena'nın yanında almış ve VI. Mithridates'in savaş hazırlığı içinde olduğunu söylemiştir³⁵⁷. Gafil avlanmak istemeyen Murena, aynen Manius Aquilius'un I. Mithridates-Roma Savaşı'na başlamadan önce yaptığı gibi, Roma Senatosu'nun kararını beklemeden kendi aldığı karar doğrultusunda hareket ederek M. Ö. 83 yılında ordusuyla birlikte Kapadokya üzerinden Pontos topraklarına girmiş; *Komana (Gümenek)* kentini ve buranın zengin tapınağını yağmalamıştır³⁵⁸.

Pontos kralı VI. Mithridates, I. Mithridates-Roma Savaşı'nda olduğu gibi sakinliğinden ve soğukkanlılığından ödün vermeyerek; bir elçi grubu oluşturup Murena'ya göndermiştir. Murena ile görüşen heyet, Roma'nın dostu sayılan bir devletin haklarına saygılı olunması gerektiğini ve bu saldırının Dardanos Antlaşması'na aykırı olduğunu hatırlatmıştır. Murena ise, buna karşılık böyle bir antlaşmanın var olmadığını söylemiştir³⁵⁹. Esasen Murena'nın bu tepkisi yaşanacakların habercisiydi; ancak, tedbiri elden bırakmayan VI. Mithridates Roma Senatosu'na bir kez daha elçi göndermiştir. Bu esnada Murena, Küçük Asya'daki Pontos karşıtı eylemlerine devam ederek kutsal alanları dahi ayırmaksızın Pontos topraklarını yağmalamaya başlamıştır. Buna rağmen ihtiyatlı davranmak isteyen Pontos kralı bu durum karşısında sakinliğini korumaya devam etmiştir. Diğer taraftan Murena, M. Ö. 83 yılında ordusu ile birlikte kışı geçirmek için Kapadokya'ya girmiştir³⁶⁰. Beklenmeyen misafir karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen Kapadokyalılar çok geçmeden onun Sulla'nın generali olduğunu öğrenince, onu dostça karşılayarak ilgilenmeye başlamışlardır. Kapadokya halkı gelişen bu olaylar karşısında Romalı askerlere hububat ve kışlık giysi yardımıyla bulunmuş; bununla da yetinmeyerek askerleri kendi evlerinde misafir etmişlerdir. Yani Kapadokya halkı, her koşulda Roma'nın destekçisi olmuştur. Kapadokya'da bu gelişmeler yaşanırken Pontos kralı ve güçlü ordusu da daha önce yaptıkları savaşlar neticesinde kendilerine özgü teşkilatlanmalar oluşturmuştur. Böylece savaş pozisyonunda ne yapacaklarını ve hangi hamlelerde bulunacaklarının planını yapmışlardır. Pontos kralı, daha önce

³⁵⁷ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 273; M. Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlanması*, s. 206.

³⁵⁸ Arslan'a göre, Murena'nın bu kararı özellikle enaniyet duygusunun mantığının önüne geçtiğinin göstergesidir. Muhtemelen Sulla'nın şan ve şöhretinin gölgesinde kalmak istememesinin yanı sıra para ve güç hırsına kapılmasıyla böyle bir karar almıştır. M. Arslan, *a.g.e.*, s. 274-275.

³⁵⁹ M. Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlanması*, s. 63.

³⁶⁰ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 276.

Roma'ya göndermiş olduğu elçilerden umduğu haberi alamayınca geriye sadece Murena ile savaşmak kalmıştır³⁶¹.

Pontos kralı, ordusunun bir kısmını Gordios'un komutasına bırakırken diğer kısmıyla da kendi Murena'nın üzerine yürümüş; kısa bir kovalama ve çarpışmanın ardından bu iki ordu Halys Irmağı civarında Murena'yı sıkıştırmışlardır. Bu esnada Armenia Kralı II. Tigranes de VI. Mithridates'in teşvikiyle Kapadokya'ya saldırmıştır. I. Ariobarzanes, ülkesi Tigranes tarafından işgal edilince sorumsuz bir şekilde daha önce yaptığı gibi ganimetlerini alarak Roma'ya sığınmış³⁶² ve çok geçmeden VI. Mithridates ve muzaffer ordusunun kesin zaferi Küçük Asya'ya yayılmıştır. Bu esnada Kral, vazgeçemediği Kapadokya topraklarına girerek ilk olarak Murena'nın yerleştirmiş olduğu tüm askeri birlikleri bölgeden çıkarmış ve Kapadokya halkını selamlayarak, Roma karşıtı propagandasını yapmıştır. Ancak bu durumdan başta tahtından kovulan I. Ariobarzanes'in yanı sıra Kapadokya halkı da memnuniyetsizliğini kralın sözlerine kulak vermeyerek göstermiştir. Çünkü halk her zaman ve her fırsatta Roma'ya sadakatini göstererek, çaresiz bir şekilde ondan yardım beklemiştir. Esasen bu durum Kapadokya Krallığı'nın kendine ait siyasi bir politika kurması ihtimalini de tamamen ortadan kaldırmaktaydı. Bu nedenle geçmişten beri kendine özgü siyasi politika geliştiremeyen Kapadokya'nın, karşılaşmış olduğu bu ve benzeri sıkıntılı dönemlerde isimler ve müttefikler farklı olsa da aynı propaganda gereciyle kendini bir kurtarıcıya teslim ettiğini görmek mümkündür. Kapadokya'da bu gelişmeler yaşanırken sözde dostu Roma bu sırada kendi sorunları ile meşguldür. Bu fırsatı değerlendiren Pontos kralı bölgede zafer alayı düzenleyerek *Zeus Stratios (Ordular Tanrısı)* şerefine kurbanlar sunmuştur³⁶³. Pontos kralının gittikçe dayanılmaz hale gelen hareketlerinden bunalıma sürüklenen Kapadokyalılar çok geçmeden Roma'ya şikayetlerini iletmişler. Bunun üzerine daha önce de gerekli düzenlemeleri yaparak sulhu sağlayan Sulla, taraflara Küçük Asya'da yaşanan bu talihsiz savaşın kesin olarak sonlandırılmasının talimatını vermiştir. Öyle ki, II. Mithridates-Roma Savaşı halen küçük çaptaki çarpışmalar ile devam ediyordu. Dolayısıyla Sulla, Küçük Asya'da özellikle Kapadokya'da en küçük bir tatsızlık yaşanmasını bile istemiyordu³⁶⁴. Çünkü hem Dardanos Antlaşması hem de Küçük

³⁶¹ A. C. Keaveney, "Mithridatic War II", s. 1; M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 278.

³⁶² M. Arslan, *a.g.e.*, s. 279-280.

³⁶³ Appianus, 12. 9. 66.

³⁶⁴ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 283.

Asya'da yapmış olduğu düzenlemeler bölgedeki *status quo*'yu rahatça uygulamaya yöneliktir. Bu nedenle Sulla, komutanlarından Aulus Gabinius'u Küçük Asya'ya VI. Mithridates ve Kapadokya kralı I. Ariobarzanes'in aralarını yapması için göndermiştir³⁶⁵.

Appianus, bu durumu şöyle anlatmaktadır; Aulus Gabinius, VI. Mithridates ile görüşerek, hem II. Mithridates-Roma Savaşı'na son verdi hem de Pontos kralıyla I. Ariobarzanes'i barıştırmıştır. Bu görüşmeler sırasında VI. Mithridates, Pontos ile Kapadokya arasındaki siyasi ilişkileri geliştirmek için dört yaşındaki kızıyla I. Ariobarzanes'in oğlunu nişanlamıştır. Bu sayede VI. Mithridates, Halys Irmağı'nın her iki tarafında toprak elde etmesinin yanı sıra Kapadokya Bölgesi'nin bazı bölümlerinin yönetimini de ele geçirmiştir³⁶⁶. Böylelikle Pontos Kralı'nın, Kapadokya arzusu ile başlayan gerilimli politikaları M. Ö. 81 yılında II. Mithridates-Roma Savaşı ile sona ermiştir. Hiç şüphesiz bu savaşın bitişine en çok sevinen Kapadokya halkı olmuştur. Daha öncede ayrıntılı olarak belirttiğimiz üzere, Kapadokya halkı, Roma egemenliğinden ve onu temsil eden komutanların faaliyetlerinden çoğu zaman memnundu ya da Kapadokya halkı kralları ve soylu sınıfın çıkarları gereği bu duruma mecbur bırakılmıştır. Çünkü Roma, siyasi politika gereği de olsa Kapadokya'yı bir nevi muhafaza etmekteydi. Buna karşın iki güç arasında tampon bölge olması nedeniyle maruz kaldığı mücadeleler Kapadokya halkının mahsülüne ve tarım arazilerine büyük bir şekilde zarar vermekteydi. Bu nedenle halk üretim yapamaz duruma gelmiş ve böylesine verimli arazilere sahip olan halk yiyecek sıkıntısı çekmiştir. Öyle ki, halk savaş tehlikesi nedeniyle pek çok araziye ekip biçemez hale gelmiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Pontos'un ezeli düşmanı Roma, Kapadokyalılar tarafından başka seçimleri olmadıkları için güvenli bir yer olarak kabul edilmekteydi.

Kapadokya'da bu gelişmeler yaşanırken Pontos Kralı VI. Mithridates, Küçük Asya'da özellikle bir türlü vazgeçemediği Kapadokya Bölgesi'nde, nüfuz ettiği topraklarda rahatsız edilmek istememekteydi. Bu nedenle elçilerini Roma'ya göndererek Dardanos Antlaşması'nın yazılı hale getirilmesini istemiştir³⁶⁷. Çünkü VI. Mithridates, emperyalist Roma'ya güvenemiyordu. Eğer Pontos Kralı bu

³⁶⁵ A. C. Keaveney, "Mithridatic War II", s. 1.

³⁶⁶ Appianus, 12. 9. 66.

³⁶⁷ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 285.

antlaşmanın yazılı hale getirilmesini sağlayamazsa, Romalılar istedikleri gibi Küçük Asya'da hareket edecek ve Pontos Kralı'nın topraklarına saldıracaklardı. Bu nedenle Pontos Krallığı'nda bu durumun çözümü için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Pontos'da bu tartışmalar yaşanırken Kapadokya Krallığı'nda ise Pontos Kralı'nın antlaşmaya uygun hareket etmediği ve Kapadokya'da bazı bölgeleri nüfuzu altına aldığı konuşulmaktaydı. Küçük Asya'da bu tartışmalar devam ederken VI. Mithridates'in Roma'ya göndermiş olduğu elçiler, orada Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'in görevlendirdiği elçilerle karşılaşmıştır. Kapadokya elçi grubu Pontos Kralı'nın antlaşma maddeleri gereğince geri çekilmesi gereken yerlerden tam olarak çekilmediğini; sulh zamanında bile Kapadokya'nın bazı yerlerini yönetimi altına aldığını Sulla'ya iletmiştir. Sulla'da Pontos heyetine durumu anlatarak bu antlaşmanın yazılı bir belge haline gelmesi için öncelikle VI. Mithridates'in Kapadokya topraklarından çıkması gerektiğini söylemiştir³⁶⁸. Bunun üzerine VI. Mithridates, hiçbir zorluk çıkarmadan Sulla'nın isteği doğrultusunda Kapadokya topraklarını boşaltmıştır. M. Ö. 78 yılının ilkbaharında heyetini tekrar Roma'ya gönderen Pontos Kralı, Sulla'nın kısa bir zaman önce öldüğünü öğrenince, zaman kaybetmeden ordusunu silahlandırmaya başlamıştır. Çünkü Roma, Dardanos Antlaşması'nı artık geçerli saymayacaktı ve Küçük Asya'da istediğini yapmaya başlayacaktı. Bu durum ise, Pontos Krallığı için savaş çanlarının çalması demektir³⁶⁹.

M. Ö. 78 yılının ortalarına doğru VI. Mithridates'in teşvikiyle Kapadokya'ya giren Armenia Kralı II. Tigranes, acımasız bir şekilde Kapadokyalılara saldırarak, bölgeyi yağmalamaya başladığı esnada Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes, daha önce yaptığı gibi tekrar Roma'ya sığınmıştır. Gerçek şu ki, Kapadokyalılar I. Ariobarzanes'in istikrarsız yönetiminin en canlı şahidiydi. Çünkü Kral, hiçbir direniş göstermeden, üstelik ülkesini savunmasız bir şekilde düşmana bırakarak Roma'ya gitmesi Kapadokya halkını sinirlendirmeye yetmiştir. Bu fırsatı değerlendiren II. Tigranes, M. Ö. 77 yılında I. Ariobarzanes'in başkent Mazaka'daki Kapadokya halkını ülkesinin başkenti olan *Tigranokerta*'ya (Tigranes'in kendi adına kurmuş olduğu kent) göç etmeye zorlamıştır³⁷⁰. II. Tigranes bu göç hareketini gerçekleştirirken seçtiği kişilerin meslek gruplarına ve eğitimlerine de dikkat

³⁶⁸ M. Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorulanması*, s. 206-209.

³⁶⁹ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 116-117.

³⁷⁰ A. Mayor, *The Poison King*, s. 302; Appianus, 12. 11. 67; M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 289.

etmiştir. Ayrıca kral, hürriyetine el koyduğu Kapadokya halkını mahsul üretiminde ve başkent Tigranokerta'nın inşasında kullanmıştır³⁷¹.

Strabon, bu olayı şöyle anlatmaktadır; *II. Tigranes, Kappadokia ve Kilikia on iki kent halkını göç etmeye zorlayarak, Tauros Dağları'yla Yukarı Tigris deltası arasında kendi ismine izafeten Tigranokerta kentini kurmuştur*³⁷².

Bu sırada daha öncede belirtildiği üzere, Roma'nın hakim olduğu sahillerde ve tüm doğu eyaletleri korsan tehdidi altındaydı. Dolayısıyla Korsanlar, öyle sanıldığı gibi özel birlikler olarak ortaya çıkmamıştır. Çoğunluğu Anadolu'da yaşayan insanlardan oluşan bu grup, Mithridates-Roma Savaşları sebebi ile geçim kaynaklarının azaldığı ve sefalet içine düşen kişilerden oluşmaktaydı³⁷³. Bu nedenle korsanların yapmış oldukları eylemler neticesinde tüm Akdeniz'de deniz ticareti zayıflamış, dahası Küçük Asya'nın hakimi Roma bile erzak sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Bu durumu fırsat bilen Pontos Kralı da Küçük Asya'da git gide güçlenmekteydi. Ayrıca Roma'nın VI. Mithridates ile uzun süredir devam eden savaşa odaklanması korsanlığın da büyümesine yol açmıştır³⁷⁴. Diğer taraftan VI. Mithridates'in korsanlarla arası çok iyiydi; muhtemelen ileride Roma ile yaşanacak mücadelelerde, korsanları kullanacaktı. Çünkü Pontos Kralı, Roma'nın içinde bulunduğu durumdan faydalanarak, Pontos Krallığı'nın hakimiyet alanını genişletmek istiyordu. Pontos'da bu gelişmeler yaşanırken özgürlüğü elinden alınmış Kapadokyalılar ise, II. Tigranes'in ülkesinde köle olarak çalıştırılmaktaydı. II. Tigranes, Kapadokyalıları öyle bir esarete mahkum etmiş ki, halkın isyan gücü sindirilmiştir. Daha da önemlisi Kapadokya ve Akdeniz'de devam eden bu olaylar, Roma tarafından gerektiği kadar umursanmamıştır. Oysaki, Küçük Asya'da yeni bir krallığın gelişmesi ve git gide güçlenmesi Roma için tehlikeliydi; ancak Roma bu esnada içteki problemler ve civar yerleşmelerdeki olaylar ile meşgul olduğu için bu duruma şimdilik kayıtsız kalmıştır³⁷⁵.

³⁷¹ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 321.

³⁷² Strabon, 12. 2. 9.

³⁷³ M. Arslan, "Piracy on the Southern Coast of Asia Minor and Mithridates Eupator", s. 195.

³⁷⁴ Mehmet Oktan, "Roma Cumhuriyet Dönemi'nde Pontos'da Yapılan Düzenlemeler", *Anatolia*, 34, Antalya, 2008, s. 47-72.

³⁷⁵ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 289.

4.1.4. Üçüncü Mithridates-Roma Savaşı (M. Ö. 74-63) ve Kapadokya Krallığı

M. Ö. 75 yılında ölen Bithynia Kralı IV. Nikomedes, III. Attalos gibi kendi mülkünün ve servetinin varisi olarak Roma'yı tayin ettiğini belirten bir vasiyetname hazırlamıştır. Roma senatosu, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan bu meşru zeminden faydalanarak Bithynia Krallığı'nın topraklarını Roma'ya dahil etmiştir. Bu sırada IV. Nikomedes'in ikinci karısı Nysa'dan olma oğlu olduğunu iddia eden bir kişi, Roma senatosuna başvurarak krallığını almak istemiş; ancak senato iddiaların doğruluğunu kanıtlayamayan bu kişiyi reddetmiştir. Bu durum üzerine IV. Nikomedes'in oğlu olduğunu ileri süren bu kişi zaman kaybetmeden kısa zamanda büyük ordular toplayan VI. Mithridates'ten yardım istemiştir³⁷⁶. Roma senatosu çok geçmeden ayaklanma ya da herhangi bir tehlike ihtimalini göz önünde bulundurarak görevlendirdiği kişiler sayesinde M. Ö. 74 yılında Bithynia'yı ilhak etmiştir³⁷⁷. Roma'da bu gelişmeler yaşanırken VI. Mithridates, I. Mithridates-Roma Savaşı'nda olduğu gibi Paphlagonia'ya girerek Bithynia üzerine yürütmesi oradanda Kapadokya'ya ordusunu göndermesi III. Mithridates-Roma Savaşı'nın yaklaştığının habercisi olmuştur. VI. Mithridates, kendisini saldırgan göstermekten kaçınırsa da bu hamleleri savaşın kaçınılmaz olduğunu göstermiştir. Bunun yanı sıra VI. Mithridates'in daha öncede belirttiği üzere, Romalıların açgözlü olduğu ve Dardanos Antlaşması'nın yazılı hale getirileceğine söz vermelerine rağmen söz verip de yerine getirmedikleri gibi benzer olayların yaşanması kralın savaşı başlatmasına neden olmuştur³⁷⁸.

Pontos Kralı, ordusunu üç bölüme ayırarak *Diophantos* ve *Mitharos*'u, Romalılar tarafından Kapadokya Bölgesi'nden gelebilecek herhangi bir saldırıyı karşılaması için Kapadokya'ya, *Eumakhos*'u Paphlagonia üzerinden Galatia'ya; kendisi de generalleri *Taksiles* ve *Hermoketes* ile beraber Paphlagonia boyunca Bithynia'ya doğru yürüyüşe geçmiştir. Özellikle M. Ö. 73 yılının sonlarına doğru Pontos tehlikesinin ciddiyetini anlayan Romalı generaller, Küçük Asya'daki eylemlerini ve baskılarını artırmışlardır³⁷⁹.

³⁷⁶ M. Özsaıt, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 310; M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 305-306.

³⁷⁷ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 306.

³⁷⁸ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 315-316.

³⁷⁹ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 313; D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, s. 324.

I. ve II. Mithridates-Roma Savaşları'nda olduğu gibi Üçüncü Mithridates-Roma Savaşı'nda da Romalı generallere her türlü yardımı sağlayan Kapadokya kralı I. Ariobarzanes, halen II. Tigranes tarafından zorla göç ettirilen halkına kavuşmamıştır Bu çaresiz bekleyiş kralın, Kapadokya halkının geleceğinden endişe duymasına neden olmaktadır. Çünkü Kapadokyalılar, uzunca bir süredir vatanlarından ayrı özgürlükten yoksun bir hayata mahkum edilmişlerdir. Belki de Kapadokya kralı, her sıkıştığı fırsatta yaptığı gibi Roma'ya sığınmayarak ordusunu hazırlayıp halkı ile birlikte direnişe geçseydi, bu durum yaşanmayacaktı. Bu nedenle Kapadokya kralı, her fırsatta Roma senatosuna ve Romalı komutanlara yardım talebini sık sık dile getiriyordu. Bu sırada Pontos kralı ile mücadele edecek olan Roma, I. Mithridates-Roma Savaşı'nda olduğu gibi bu kez hazırlıksız değildi. Bunun üzerine Roma, Küçük Asya sorunlarını yakından takip eden *Lucius Licinius Lucullus*'u VI. Mithridates ile girişeceği mücadeleye başkomutan olarak tayin etmiştir³⁸⁰.

Çok geçmeden savaş hazırlıklarına başlayan Lucullus, gittiği her yerde kurtarıcı gibi karşılanmaktaydı. Ayrıca Lucullus öncelikle Sulla zamanında özellikle halkı borçlandırmaya yönelik olarak yapılmış olan vergilendirme usulünü düzenleyip Küçük Asya sakinlerini sefaletten kurtararak övgü kazanırken; diğer yandan Romalı tefecilerin ve mültezimlerin nefretinden nasibini almaktaydı³⁸¹. Bu durumdan habersiz bir şekilde görevini icra etmekte olan Lucullus, vakit kaybetmeden Pontos kralını ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir. Çünkü I. ve II. Mithridates-Roma Savaşları'nda serbest bırakılan Pontos kralının kısa zamanda büyük ordular toplayarak sonrasında neler yaptığını bilen Lucullus, bu kez kralı ebediyen yok etmek için harekete geçmiştir. Dolayısıyla bu durumun gerçekleşmesi halinde Roma, Küçük Asya'da tek ve en önemli güç olma statüsünü devam ettirmiş olacaktır. Bu nedenle durumun önemini icra eden VI. Mithridates, damadı II. Tigranes'e sığınmış; ancak bu sırada II. Tigranes büyük fetihler peşinde olduğundan

³⁸⁰ L. Licinius Lucullus, Cornelius Sulla'nın Küçük Asya'daki önemli bir legatusudur. Plutarkhos, "Lucullus", 4. 2.

³⁸¹ Gelirlerinin önemli düzeyde azalmasından rahatsızlık duyan publicanuslar ve negatiatorlar ise bunun karşılığını Roma'da karşıt propaganda yaparak göstermişlerdir. M. Oktan, "Roma Cumhuriyet Dönemi'nde Pontos'da Yapılan Düzenlemeler", s. 56-57.

VI. Mithridates ile gerektiği kadar ilgilenmemiştir. Bunun yanı sıra VI. Mithridates'in teslimini isteyen Romalı elçilere de aynı davranışı sergilemiştir³⁸².

Muhtemelen II. Tigranes içinde bulunduğu durumun hassasiyetini ve tehlikesini anlayamayacak kadar kibirliydi. Durumu değerlendiren Lucullus, II. Tigranes ile savaşmaktan başka çare olmadığına karar vermiştir. Plutarkhos, bu olayı şöyle anlatmaktadır; Kısa bir mücadelenin ardından başkent Tigranokerta'ya varan Lucullus, burayı kuşattı ve muzaffer ordusu ile önemli bir zafer kazanmıştır. M. Ö. 69 yılında esaret hayatına mahkum edilen Kapadokyalılar, II. Tigranes'in Lucullus'a yenilmesi ile özgürlüklerine ve öz vatanlarına kavuşmuşlardır³⁸³. Lucullus, I. Ariobarzanes'i halkına ve tahtına kavuşturmuştur. Bu nedenle her ikisi de bu olay neticesinde sözde dostluklarını güçlendirmişlerdir. Yaşanılan bu durum Kapadokyalıların Roma'ya olan saygısını ve sevgisini bir kat daha artırarak Roma ile egemenlik bağlarının güçlenmesini sağlamıştır³⁸⁴. Hatta Kapadokyalılar, VI. Mithridates ile mücadele eden Lucullus'un ordusuna hububat ve asker yardımında bulunarak ona dostluklarını bir kez daha göstermişlerdir. Lucullus ise, bu davranışa karşılık olarak başta Roma'nın çıkarları olmakla birlikte bölge halkının güvenliğini sağlamak adına askeri kıtalarını buraya sevk etmiştir. Çünkü daha öncede belirtildiği üzere Kapadokya, hem müttefiki Roma hem de düşmanı Pontos için hayati bir öneme sahiptir³⁸⁵.

M. Ö. 67 yılında Lucullus'un kendi başına aldığı bir kararla VI. Mithridates üzerine yürüdüğü esnada, II. Tigranes'de Pontos'a doğru ilerlemiştir. Lucullus'un bu kararı, Roma'da büyük yankı uyandırmıştır. Romalı tefeciler de bu fırsattan yararlanarak, Lucullus aleyhine propagandalarını artırmışlar ve Lucullus'un kendini zenginleştirmek için bir savaştan diğerine koştuğunu belirterek suçlamışlardır³⁸⁶. Bu esnada II. Tigranes, Lucullus'un Kapadokya sınırına yakın bir yerde konaklamasından faydalanarak M. Ö. 67 yılında Kapadokya'ya girmiştir. II. Tigranes, Lucullus'un ve Romalıların gözleri önünde Kapadokya'yı yağmalayarak Arslan'ın ifadesiyle, Kapadokya'nın bahtı kara kralı I. Ariobarzanes'i tahtından

³⁸² M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 388-389; Memnon, "Peri Herakleia", 46. 2.

³⁸³ Plutarkhos, "Lucullus", 26. 3; E. Yıldırım, "Roma-Parth Mücadelesi'nde Fırat Nehri'nin Jeopolitik Önemi", s. 49; D. Magie, *Roman Rule in Sulla Asia Minor*, s. 345.

³⁸⁴ O. Tekin, "Eski Anadolu ve Trakya", s. 167.

³⁸⁵ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 354.

³⁸⁶ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 392

kovmuş; I. Ariobarzanes ise bu olay neticesinde halkını ve ülkesini bir kez daha işgale hazır bir şekilde bırakarak Roma'ya sığınmıştır³⁸⁷.

Appianus, bu durumu şöyle anlatmaktadır; *Lucullus'un Mithridates üzerine yürüdüğü sırada, Tigranes'de imparatorluğunun güney sahilleri boyunca Pontos'a doğru yürümüştür. Lucullus'un Kapadokya'da olmadığını fırsat bilen Tigranes, Kapadokya'ya girmiş ve burayı yağmalamaya başlamıştır. Bu durum karşısında I. Ariobarzanes ise, krallığından kovularak Roma'ya sığınmıştır*³⁸⁸.

Bu sırada VI. Mithridates ve II. Tigranes, Roma tarafından işgal edilen krallıklarını tekrar ele geçirmişlerdir. Bu nedenle Roma senatosu, Kapadokya sınırında bulunan Lucullus'un yanına gelerek, Küçük Asya'da kendi başına aldığı kararın neticesinde M. Ö. 67 yılında Lucullus'un Küçük Asya'daki görevine son verildiğini söylemişlerdir. Ancak Özsait, Lucullus'un görevinden alınmasının sebepleri arasında; Asya Eyaleti'nde yapmış olduğu vergi reformlarından rahatsız olan tefecilerin Roma'ya onun hakkında yapmış olduğu şikayetler ve korsanların Akdeniz'deki Roma karşıtı faaliyetlerini artırmasının etkili olduğunu belirtmiştir³⁸⁹. Böylece Kapadokya'yı esaretten kurtararak Küçük Asya'nın neredeyse tamamını ele geçirip burayı Roma egemenliği altına sokmak için büyük çaba sarf eden ve bunu da büyük oranda başaran Lucullus, arkasından çevrilen bir takım olaylar neticesinde görevinden alınmıştır. M. Ö. 67 yılında çıkarılan bir *lex gabina*³⁹⁰ adlı bir yasa ile, Akdeniz'de korsanlara karşı vermiş olduğu başarılı mücadelelerle tanınan *Gnaeus Pompeius Magnus* getirilmiştir³⁹¹.

Pompeius, M. Ö. 67 yılının baharında Galatlar'ın bir kalesi olan *Danala*'da selefi Lucullus ile buluşarak, Roma ordularını teslim almıştır. Romalılar, Pompeius'un atanmasıyla birlikte tüm krallara ve yöneticilere her koşulda ona yardım etmeleri için haber göndermiş; Pompeius'a askeri birlikleri silah altına alma ve kentlerden para toplama yetkisi tanımışlardır³⁹². Pompeius, hazırlamış olduğu askeri birlikler ve savaş hazırlıkları neticesinde korsanları büyük bir yenilgiye

³⁸⁷ Plutarkhos, "Lucullus", 35. 2-5; M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 433; N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 98.

³⁸⁸ Appianus, 13. 87-88.

³⁸⁹ M. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 310-311.

³⁹⁰ Halk tribunu Aulus Gabinius, denizleri korsanlardan temizlemek için çıkardığı yasadır. M. Arslan, *a.g.e.*, s. 435-445.

³⁹¹ Plutarkhos, "Pompeius", 30. 3; M. Oktan, "Roma Cumhuriyet Dönemi'nde Pontos'da Yapılan Düzenlemeler", s. 50; D. Magie, *Roman Rule in Sulla Asia Minor*, s. 381.

³⁹² M. Arslan, *a.g.e.*, s. 438-439.

uğratarak Akdeniz'deki Roma hakimiyetini güçlendirmiştir. Pompeius'un, bu zaferi Roma'da büyük bir sevinçle karşılanmış; ardından VI. Mithridates'in Roma ve müttefikleri üzerindeki direnişini kırmak için Pompeius'un yetkileri genişletilmiştir. Bu sırada kısa zamanda büyük ordular toplamasıyla bilinen VI. Mithridates, hakimiyetini güçlendirmiş ve Roma'ya karşı yeni bir ordu oluşturmuştur³⁹³.

Böylece iki güç arasında yaşanan olaylar neticesinde Pompeius, M. Ö. 64 yılına kadar VI. Mithridates ve II. Tigranes ile savaşarak zafere ulaşmıştır; bu olayın ardından Pompeius ilk iş olarak, müttefiki Kapadokya'nın talihsiz kralı I. Ariobarzanes'i tahtına kavuşturduktan sonra³⁹⁴ Kapadokya'daki gerekli düzenlemeleri zaman kaybetmeden yapmaya başlamıştır. Özellikle toprak dağıtımında, Kapadokya Krallığı'nın Roma'ya olan bağlılığı ve Mithridates-Roma Savaşları sırasındaki zararı göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlılık Kapadokya'da yaşanan sürekli iktidar değişikliklerinin yanı sıra, bölgeyi istila edenlerin her seferinde, ürünlerini yağmalamaları ve baskı yapmaları ile bunalan Kapadokya halkının, bu dönemde sözde dost elini uzatan emperyalist Roma'yı kurtarıcı olarak görmesine de neden olmuştur. Çünkü Roma ve Pontos güçleri arasındaki savaşlarda en fazla zarar gören ve tahrip edilen yer Kapadokya Krallığı' idi. Yine de bunca sıkıntıya rağmen Kapadokyalılar hiçbir baskı altında kalmadan ve tereddüt yaşamadan özgür iradeleri ile kendi kaderlerini tayin eden sözde dostları Roma'ya bağlılıklarını sürdürmüşlerdir. Bu nedenle Pompeius, Kapadokya ve çevresinin güvenliğini büyük ölçüde sağlamış,³⁹⁵ sonrasında ise, Roma'ya bağlılığın mükafatı olarak, Euphrates'in doğusundaki *Sophane Bölgesi*'ni, *Hierapolis Kastabala (Kazmacılar köyü)*'yü ve Kilikia kentleriyle birlikte I. Ariobarzanes'e bırakmıştır³⁹⁶.

Pompeius, esasen Kapadokya kralına vermiş olduğu yeni eyalet ve kentlerle kralı güçlendirerek; hem Parthlara hem de Armenialılara karşı tampon bir bölge oluşturmuştur. Roma, bu hamlesi ile Anadolu'daki ve Küçük Asya'daki *status quo*'yu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya devam etmiştir. Pompeius böylelikle Kapadokya'da yapmış olduğu düzenlemin ardından VI. Mithridates'i öldürmek için müttefikleri ile anlaşma yapmanın yollarını aramıştır. Ancak Pontos

³⁹³ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 439-448.

³⁹⁴ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 98; M. Arslan, *a.g.e.*, s. 491.

³⁹⁵ M. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 312.

³⁹⁶ D. Magie, *Roman Rule in Sulla Asia Minor*, s. 375; M. Arslan, *a.g.e.*, s. 492.

kralını öldürmek için her yolu deneyen Pompeius'a bu istek nasip olmamıştır. Diğer taraftan Pontos Kralı gittikçe güçlenen Roma karşısında pes etmemiş ve her fırsatta direnişini sürdürmüştür; ancak kral bu duruma fazla dayanamayacak gibi gözükmekteydi. Çünkü çevresinde sadakatinden kuşkulandığı kişi sayısı artmış, ayrıca askerlerinin isyan seslerini duyar gibi olmuştur. M. Ö. 63 yılı baharında kralın en sevdiği oğlu ve aynı zamanda tahtın varisi Pharnekes, babasının ölümünü bekleyememiş, hatta krala isyan eden askerlerin başına geçerek isyana öncülük etmiştir. Ömrünün yaklaşık kırk yılını Roma ile savaşarak geçiren VI. Mithridates, oğlunun Romalılar ile mücadeleyi göze alamayarak onlardan özür dileyip onlarla bağlaşıklık olmayı ve bu sayede *Kimmeria Bosporosu*'nun kralı olarak kalmayı hedeflemesi ve ihanet içinde olması karşısında üzüntüsünü gizleyememiştir. Bu nedenle VI. Mithridates, çok geçmeden yanındaki askeri birlikleri dağıtarak oğlunun ihanetiyle yaşamanın yanı sıra Romalıların zafer alaylarında teşir edilmektense ölmeyi tercih etmiştir. çok geçmeden Pontos kralı kılıcının kınına gizlediği zehiri içerek intihar etmiştir. Bu olay Roma ve müttefikleri tarafından başlarda şaşkınlıkla karşılanmış; fakat daha sonra büyük bir sevinç duyularak şölenlerle kutlanmıştır³⁹⁷.

Neticede Kapadokya Krallığı, Roma ile Pontos güçleri arasında geçen mücadelelere tampon bölge olması itibarıyla sessiz kalamazdı. Daha öncede ayrıntılı olarak belirtildiği üzere, *Magnesia Savaşı* ve *Aristonikos İsyanı* sonucunda Roma ile ilk teması sağlayan Kapadokya, sonrasında yaşanan gelişmeler doğrultusunda Roma'yı desteklemiş; ancak Kapadokya, bu hamlesinin bedelini kendi kralları I. Ariobarzanes'in sık sık tahtından kovularak VI. Mithridates'in tayin ettiği kralların zulmüne maruz kalarak ödemiştir. Pontos kralı, Kapadokya halkına ilk başlarda samimi davranarak onların güvenini kazanmaya yönelik adımlar atsada halktan istediği itibarı görememiş ve beklediği desteği alamamıştır. Diğer taraftan Pontos kralı, Kapadokya egemenliği için sadece kendi yöneticilerini değil; damadı Armenia Kralı II. Tigranes'i de çıkarlarına alet etmiştir. Tabi ki, VI. Mithridates'in yaptıkları bunlar ile sınırlı değildir. Daha birçok siyasi ve ekonomik içerikli politikalarla Kapadokya halkını kendisine muhtaç bırakmayı denemiş; ancak Roma faktörü nedeniyle beklediği sonucu alamamıştır. Bu durumun Kapadokyalılar için bir takım olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurduğu şüphesizdir. Ancak Pontos kralını seçmek başlı başına yerel halkın tercihinin bırakılmadığı gibi burada asıl söz emperyalist

³⁹⁷ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 503-505-506.

Roma'nın yerleştirmiş olduğu krallar ve Kapadokya'da varlığını devam ettiren soylu sınıfın elindedir. Böylece Roma'ya teslimiyetin senaryoları Kapadokya'da gerektiği gibi bu iki temsilci ya da Roma yanlısı olanlar tarafından uygulanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KRALLIK'TAN EYALET'E KAPADOKYA

5.1. Kapadokya'da Roma Egemenliği

Küçük Asya'da Seleukoslar'ın toprakları üzerinde hakimiyet kuran Hellenistik Krallıklar arasındaki rekabet herhangi birinin ötekiler üzerinde egemenlik kurmasına engel olmuştur. Bu durum şüphesiz dönemin hakim gücü Roma'nın işine yaramıştır. Çünkü Küçük Asya'nın tamamına koşulsuz hakimiyet kurmak isteyen Roma, karşısında güçlü bir krallık yerine siyasi bütünlükten yoksun, sürekli olarak çağdaşı krallıklarla mücadele halinde olan krallıkların kendi işine yarayacağını biliyordu. Bu nedenle hellen krallıklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak için *status quo* sistemini geliştirmiştir³⁹⁸. Roma, bu sistem ile Küçük Asya'daki hellen krallıkları arasında denge politikası uygulamıştır. Daha öncede belirtildiği üzere, Roma'nın bu dönemde en büyük düşmanı Pontos Kralı VI. Mithridates'idi. Pontos Kralı'nın kendi toprakları ve Roma arasında tampon konumda olan Kapadokya'da uyguladığı politikalar hiç şüphesiz Roma'yı rahatsız etmiştir. Ancak Roma, bu sırada içte ve dışta çeşitli olaylar ile meşgul olduğundan bu durumla tam olarak ilgilenememiştir. Tüm bunlarla birlikte Pontos Kralı, bu politikalar ile Roma'ya niyetini iyice açık ettikten sonra iki güç arasında yapılan Mithridates-Roma Savaşları, Küçük Asya'nın sahibini belirlemiştir. Roma, bu savaşlar neticesinde ilk iş olarak önemli bir konumda bulunan Kapadokya Krallığı'nın hakimiyetine toprak bırakarak egemenliğini belirgin bir şekilde yaymaya başlamıştır. Öncelikle bu egemenliğin Kapadokya sakinleri tarafından benimsenmesinin iki önemli sebebi vardır; zira bunlar Roma'ya duyulan güven ve sevgiydi. Ancak bu sebepler zahiri olmakla birlikte gerçek sebep; kendine özgü siyasi ve ekonomi politikası geliştiremeyen Kapadokya Krallığı'nın stratejik konumu nedeniyle sürekli olarak işgale maruz kalmasıyla başlayan toplumsal huzursuzluk, kralların yönetimdeki istikrarsızlığı, ayrıca soylu sınıfın ticari kaygısının ve mevcut güçlerinin tehlikeye düşmesi gibi etkenlerdir. Diğer bir ifadeyle, Kapadokya Krallığı'nda yaşanan sürekli iktidar değişikliklerinin yanı sıra, bölgeyi istila edenlerin her seferinde ürünleri yağmaları ve doğrultuda baskı yapmaları ile bunalan Kapadokya halkı, giderek Roma'nın ağır baskısı altına girmiştir. Ayrıca Kapadokya Kralları, Küçük Asya'da

³⁹⁸ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 531.

Roma yönetiminin birer uydusu haline gelmişlerdir. Böylelikle bu durumu değerlendiren Roma, böylesine çaresiz bir konumda olan ve siyasi politika anlayışından yoksun bir krallığa sözde dost elini uzatarak yardımda bulunmuştur. Bu yardımın altında Roma'nın Kapadokya'yı nüfuzu altına sokma planı ağır gelse de Kapadokyalılar için önemli olan bu işgal altından Roma'nın desteği ile çıkmaları olmuştur. Bununla birlikte L. Licinius Lucullus ve Gn. Pompeius ile başlayan hegemonya politikası da Kapadokya'nın Roma'ya olan bağlılığını iyice artırmıştır. Öyle ki, Roma egemenliğini benimseyen Kapadokyalılar hiçbir özgürlük talebinde bulunmamışlardır. Bu nedenle Roma, rahat bir şekilde Kapadokya'da egemenlik kurmaya başlamıştır.

5.1.1. II. ve III. Ariobarzanes'ler Dönemi'nde Kapadokya

Roma'nın en önemli müttefiki olarak bilinen Kapadokya Krallığı'nda, Roma tarafından görevlendirilen Pompeius ile birlikte Roma egemenliği artık belirgin bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır. M. Ö. 63 yılında I. Ariobarzanes, Pompeius'un huzurunda kendi isteğiyle yerini oğlu II. Ariobarzanes Philopator'a bırakmıştır³⁹⁹. Cicero, yaklaşık otuz beş yıl yöneticilik yapan Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'in taht sürecini şöyle anlatmaktadır; *Babadan dededen kalma Kapadokya Krallığı Ariobarzanes'in elinden alındığında, kral başka krallara ve başka topluluklara yalvardı bunun yanı sıra VI. Mithridates tehditi ile yaşayan birinin tahta uzun süre kalması mümkün değildi*⁴⁰⁰.

Romalı tarihçi Valerius Maximus'a göre, I. Ariobarzanes Kapadokya tahtını devrederken sevinçli; yerine tahta geçen oğlu II. Ariobarzanes ise, bir o kadar düşünceliydi⁴⁰¹. I. Ariobarzanes'in geçirmiş olduğu taht sürecini hatırlayacak olursak sevincinin kaynağını öğrenmek o kadar da zor olmayacaktır. Çünkü Roma'ya bağlı bir vasal olarak yöneticiliğini sürdüren kral yaptığı her işte ona hesap verme yükümlülüğü taşıdığından kendi politikasını oluşturamamaktaydı. Ayrıca Roma'ya bağlılığın ağır sorumluluğunu daha fazla taşıyamayan krala bu değişiklik kurtuluş yolu olarak görünmüştür. Diğer taraftan Pompeius'un yetkisi ile M. Ö. 62-52 yılları arasında görev yapan II. Ariobarzanes, öncelikle tıpkı babası gibi Roma'ya sadık

³⁹⁹ D. Magie, *Roman Rule in Sulla Asia Minor*, s. 374.

⁴⁰⁰ Cicero, 7. 2.

⁴⁰¹ Val. Max. "Facta et dicta memorabilia absoluti, ambusiti, damnati, externi", 5. 7'den aktaran M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 492.

kalmış; bu esnada kendi adına sikke bastırmayı da ihmal etmemiştir⁴⁰². Kapadokya'da yöneticilik yapan biri Roma'nın desteği olmadan görev yapamayacağını iyi bilmekteydi. Böylece yapılan bütün işlerde öncelikle Roma'nın rızası alınır. II. Ariobarzanes, krallığının geleceği adına siyasi ve ekonomik politikalar düzenlerken Roma iç isyanlar ve karışıklıklar ile mücadele etmekteydi. Bu nedenle yaşanan karışıklıklar haliyle vasalı Kapadokya kralını sıkıntılı bir sürece sokmaktaydı⁴⁰³.

Açıkçası, şimdiye kadar Anadolu'daki krallar ya da kentlerin Roma'nın cezasından kurtulabilmeleri için Roma'nın düşmanlarına karşı düşman olmaları ya da Roma'ya sadakatinde kusursuz olmaları yetiyordu; ancak bundan sonra Romalıların, Romalılara karşı savaşlarında da kazanacak tarafı doğru tahmin etmeleri gerekiyordu. Başka bir deyişle Mithridates-Roma Savaşları'ndan sonra Anadolu için en büyük tehdit, Roma'nın düşmanları değil Roma'nın kendisiydi. Özellikle Kapadokya kralları bir zamanlar VI. Mithridates'in zulmünden Roma'ya sığınma imkanı bulurken; Roma iç savaş halindeyken de güçlü olan taraftan saf tutmak zorunda kalmıştır.

Bu dönemde Roma, kendi içinde problemler yaşamaktaydı. Bu durumla ilgili açıklama yapan Plutarkhos, Roma'da yaşanan iç savaşlardan ilkinin Pompeius ve Caesar arasında yapıldığını belirtmektedir⁴⁰⁴. Bu ikisi arasında taraf tutmak zorunda kalan II. Ariobarzanes, doğal olarak Armenia Kralı II. Tigranesi Kapadokya tahtından kovarak babasının tahta oturmasına vesile olan Pompeius'u desteklemiştir. Pompeius, savaş öncesi Kapadokya kralından gemi, erzak ve para talep etmiş; II. Ariobarzanes ise görevlendirdiği kişilerle zaman kaybetmeden Pompeius'un isteğini yerine getirmiştir. Ancak, bu yardım Caesar'ın gözünden kaçmamıştır. Çok geçmeden Pompeius ve Caesar arasında gerçekleşen mücadeleyi Caesar kazanmıştır. Hiç şüphesiz bu neticeden en çok etkileneceklerden biri II. Ariobarzanes'tir. II. Ariobarzanes, sıkıntılı bir durumla karşı karşıya kalsa da zafer kazanandan merhamet etmesini beklemiştir. Esasen Caesar, II. Ariobarzanes'in yaptığı yardıma nispeten hem Kapadokya sakinlerine hem de II. Ariobarzanes'e çok zalimce

⁴⁰² D. Magie, *Roman Rule in Sulla Asia Minor*, s. 375. II. Ariobarzanes'in kendi adına bastırılmış olduğu sikke için bkz. Ek-19.

⁴⁰³ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 98.

⁴⁰⁴ Plutarkhos, "Pompeius", 47. 1-4.

davranmamıştır. Üstelik onu affederek, Armenia topraklarının bir kısmını ona vermiştir⁴⁰⁵.

Kapadokya Krallığı'nın toprak genişletmesi ya da Caesar'ın II. Ariobarzanes'i beklenmedik bir şekilde affetmesi ilk bakışta masum bir olay olarak görünmüş; ancak gerçek şu ki Roma, Küçük Asya'daki *sataus quo*'yu bu şekilde icra ettirmiştir. Ayrıca Caesar'ın II. Ariobarzanes'i affetmesinde, kralın Anadolu'daki toprakları koruması ve şimdiye kadar idarenin onun sülalesinde olması etkili olmuştur⁴⁰⁶. Bir dönem Pontos Kralı VI. Mithridates tehlikesi Kapadokya için nasıl büyük bir tehlike olduysa şimdi Roma'nın yöneticileri ve generalleri arasında yapılan mücadeleler Kapadokya için aynı durumu ifade etmiştir. Muhtemelen bu eylemler Romalı yöneticilerin birbirlerine karşı kurmak istedikleri iktidarlık hırsı ve Kapadokya'yı Roma'ya bağlı bir eyalet yapma eğiliminden gelmekteydi.

Roma'da bu gelişmeler yaşanırken bu esnada Kapadokya Krallığı'nda görev değişimi yapılmaktaydı. Kapadokya kralı II. Ariobarzanes'in ani ölümüyle yerine *Eusebes Philoromaios* takma adıyla oğlu III. Ariobarzanes (M. Ö. 52-42) geçmiştir⁴⁰⁷. Babasından aldığı yönetimi o da babası gibi Roma ile iyi geçinerek sürdürmeye çalışmıştır. Ayrıca yaptığı işlerle her defasında Roma'ya bağlılığını bildirmiştir. Çünkü bu sırada Roma'da iç savaşlar gittikçe şiddetlenmiştir. Bu nedenle III. Ariobarzanes'in kusursuz bir denge politikası izlemesi gerekecektir⁴⁰⁸. Ayrıca bu dönemde Kapadokya Krallığı özellikle ekonomik açıdan iyi bir durumda değildir. Çünkü Roma'nın içinde bulunduğu karışık durum Kapadokya'nın soylu sınıfının ticari ilişkilerini etkilemekle birlikte bu dönemde meydana gelen savaşlar nedeniyle Kapadokyalı çiftçiler de tarım arazilerini tam manasıyla mahsül üretiminde kullanamamıştır. Bu elverişsiz şartlara tüccarların ve soylu sınıfın haksız olan ve eşit olmayan vergi politikası da eklenince Kapadokya ekonomik açıdan sıkıntılı bir sürece girmiştir. Cicero, M. Ö. 50 yılında arkadaşı Atticus'a yazdığı mektupta, III. Ariobarzanes'in kendisine ödemeğe söz verdiği parayı ödemekte zorlandığını ve kralın Brutus'a olan borcunu ödeyemediğini şöyle ifade etmektedir; bu derece ihtiyaç içinde bir kral ve krallık henüz görülmemiştir, diyerek III. Ariobarzanes'in ve

⁴⁰⁵ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıklar II*, s. 416-417; M. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 330.

⁴⁰⁶ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 98.

⁴⁰⁷ N. Baydur, *a.g.e.*, 98.

⁴⁰⁸ M. Özsait, *a.g.m.*, s. 316.

mensup olduğu krallığın ekonomik durumunu gözler önüne sermiştir⁴⁰⁹. Bu sırada Küçük Asya'da eyaletleri ziyaret eden Caesar, *Pontos Komana*'sına giderken Mazaka'ya uğrayarak orada iki gün dinlenmiş ve çevreyi ara ara gezerek kontrol etmiştir;⁴¹⁰ ancak kaynaklarda bu ziyaretin mahiyetine ilişkin bilgilere rastlanılmamaktadır. Muhtemelen III. Ariobarzanes'in babasının yani II. Ariobarzanes'in Pompeius ve Caesar arasındaki mücadelede, Pompeius'u desteklemesinin Caesar'da bıraktığı derin acının tekrar cereyan etmesi bu ziyareti pekiştirmiştir. Ancak bu da bir varsayımdan ibarettir.

M. Ö. 47 yılının 1 Ağustos'unda Caesar ile VI. Mithridates'in oğlu ve aynı zamanda Bosporos Kralı II. Pharnakes⁴¹¹ arasında *Zela (Zile-Tokat)* yakınlarında meydana gelen savaşta, Kapadokya Krallığı büyük zarar görmüş; üstelik topraklarının büyük bir kısmında Pharnakes tarafından işgal edilmiştir. Ancak çok geçmeden Caesar, üstün savaş stratejisini kullanarak bu savaştan galip çıkmıştır⁴¹². Dolayısıyla Kapadokya işgal güçlerinden kurtarılarak tekrar III. Ariobarzanes'e verilmiştir. Kapadokya halkı ve kralı Caesar'a şükranlarını sunduğu dönemde Caesar M. Ö. 44 yılında bir suikast sonucu öldürülmüştür. Diğer taraftan bu gelişmeler doğrultusunda M. Ö. 43 yılının sonuna doğru İtalya'da *Antonius, Octavianus* ve *Lepidus*, Caesar'ın katillerine karşı aralarında birleşerek oluşturdukları *II. Triumvirliği* kurmuşlardır⁴¹³. Tehlikenin yaklaştığını fark eden Caesar'ın katillerinden *Brutus* ve *Cassius* savaş hazırlıklarının yetersizliği nedeniyle yardım almak için Kapadokya Krallığı'na başvurmuşlardır. Bunun üzerine III. Ariobarzanes onların beklentilerine cevap vermeyince M. Ö. 42 yılında daha Kapadokya halkı M. Ö. 47 yılında meydana gelen savaşın izlerini silmeden; Caesar'ın katillerinden Cassius'un saldırısına uğramış ve bu savaşın sonunda Cassius, Kapadokya Kralı III. Ariobarzanes'i öldürmüştür⁴¹⁴.

⁴⁰⁹ Cicero, "Epistulae", 6. 1. 3'den aktaran N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 99.

⁴¹⁰ C. Texier, *Küçük Asya III*, s. 20.

⁴¹¹ W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, s. 287; M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 493.

⁴¹² M. Oktan, "Roma Cumhuriyet Dönemi'nde Pontos'da Yapılan Düzenlemeler", s. 68.

⁴¹³ M. A. Kaya, "Romalılar, Parthlar ve Armenia Krallığı (M. Ö. 92-M. S. 4)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Ankara, 2004, 1, s. 73-86.

⁴¹⁴ Christopher Pelling, "The Triumviral Period", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. X, s. 6.

Kapadokya Kralı III. Ariobarzanes'in ölümünden sonra yerine Marcus Antonius'un desteğiyle kardeşi X. Ariarathes (M. Ö. 42-36)⁴¹⁵ tahta geçmiştir. Ayrıca X. Ariarathes, kardeşi III. Ariobarzanes hayattayken sinsice Caesar'ın huzuruna çıkarak ondan toprak istemiştir⁴¹⁶. Bu olay içte yaşanan problemlerin o dönemde sadece Roma'ya özgü olmadığını bir kanıtı olmuştur. Ayrıca kardeşi hayattayken Roma'dan toprak talebinde bulunan X. Ariarathes'in yapmış olduğu bu davranış Romalı yöneticilerde kötü bir intiba uyandırmıştır. Çünkü hem Roma hem de Kapadokya'da böyle bir olayın cereyan etmesi, siyasi ortamın gerginliğinin yanı sıra büyük bir güvensizlik ortamının doğmasına da neden olmaktadır.

5.1.2. Kapadokya'nın Son Kralı Arkhelaos

Kapadokya'nın son kralı olarak bilinen Arkhelaos, I. Mithridates-Roma Savaşı'nı sona erdiren, Dardanos Antlaşması'nı Romalı Sulla ile yapılmasına vesile olan ve aynı zamanda VI. Mithridates'in kumandanı Arkhelaos'un torunuydu⁴¹⁷. Strabon, Kapadokya Kralı Arkhelaos'un soyunu şöyle açıklamaktadır; *Pompeius otoriteyi ele geçirdiğinde Arkhelaos'u Pontos Komana'sına din adamı olarak atadı ve kutsal toprağın yanında sınırları içine çevresi iki skhoeni (60 stadia) bir toprak parçasını ekledi ve burada oturanlara onun emirlerine uyması emrini verdi. Şimdi o bunların yöneticisi ve efendisidir. Ayrıca bu Arkhelaos, Sulla ve Senato tarafından onurlandırılan Arkhelaos'un oğlu ve consül katında sayılan Gabinius'un arkadaşısıdır*⁴¹⁸. Tam adı Arkhelaos Sisines'tir. Annesi Glaphyra, Roma triumviri Marcus Antonius'un metreslerinden birisidir. Glaphyra, güzelliği ve çekiciliğini kullanarak, Antonius'u oğlu Arkhelaos'u Kapadokya kralı olarak ataması konusunda ikna etmiştir. Bunun üzerine Antonius o dönemde Kapadokya kralı olan X. Ariarathes'i M. Ö. 36 yılında tahtından ederek, son kral Arkhelaos'u tahta oturtmuştur⁴¹⁹.

Kapadokya'da bu gelişmeler yaşanırken, Roma M. Ö. 35 yılında Marcus Antonius'un Armenia'yı istilasıyla II. Artavazd, Roma ordusuna mağlup olmuş ve

⁴¹⁵ M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 541.

⁴¹⁶ M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıklar II*, s. 416-417.

⁴¹⁷ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 99. Arkhelaos'un portresinin çizimi için bkz. Ek-20.

⁴¹⁸ Strabon, 12. 3. 34.

⁴¹⁹ M. Demir, "Kappadokia Kralı Arkhelaos", s. 331; N. Baydur, *a.g.e.*, s. 99.

Armenia Bölgesi tamamen Roma'nın hakimiyetine girmiştir⁴²⁰. Ayrıca Arkhelaos'un krallığı sırasında annesi Glaphyra, kralın kraliyet sarayında ve krallığının iç işlerinde etkili bir konuma sahiptir. Tıpkı önceki Kapadokya krallarının eşleri olan Laodike ve Nysa'nın yaptığı gibi yönetimde söz sahibi olmuştur. Arkhelaos, tahta çıktıktan kısa bir süre sonra *Philopatris Ktistes (ülkesinin aşığı ve kurucusu)* kraliyet unvanını almıştır⁴²¹. Arkhelaos, valiliklere bölünerek yönetilen Kapadokya'yı aynı sistemle yönetmeye devam etmiştir. Strabon, satraplık sistemi ile yönetilen Kapadokya ile ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmaktadır; *Kral Arkhelaos ve ondan önce gelen krallar zamanında Kapadokya Krallığı, valiliklere ayrılmıştı. Tauros (Asıl Kapadokya)'un yakınındakiler beş taneydi: Melitene, Kataonia, Kilikia, Tyanitis ve Garsauritis. Lauiansene, Sargarausene, Khamanene, Sarauene ve Morimene ise geri kalan beş valiliği meydana getiriyordu*⁴²². Yani Kapadokya Krallığı, Perslerden bu yana vergi ve idari yönetimi açısından bölünerek yönetilmiştir.

Diğer taraftan Romalı yönetici ve komutanlar arasında siyasi politikasını devam ettirmek için denge politikası kurmaya çalışan Arkhelaos, M. Ö. 31 yılının 1 Eylül'ün de gerçekleşen *Actium Deniz Savaşı*'na⁴²³ kadar Antonius'un müttefiki olmuş; ancak bu savaş sonunda Antonius'u terk ederek II. Triumvir'in diğer bir üyesi olan Octavianus'un safına geçmiştir. Böyle bir değişim yapmasının sebebi ise, Kapadokya Krallığı'nın varlığını devam ettirmek ve siyasi alanda güçlü olanın yanında yer almaktır. Bununla birlikte ilerleyen zamanlarda Octavianus'un *Augustus* unvanı alan ilk Roma imparatoru olmasıyla birlikte Kapadokya'da Roma için önemli bir vasal krallık olacaktı⁴²⁴. Bu durumun farkında olan Arkhelaos, politikasını Octavianus'un uyguladığı politikaya eş değer bir şekilde ayarlamıştır. Böylesine uygun bir politika takip etmesinden memnun kalan Octavianus, Arkhelaos'u Kapadokya'nın kendisine bağlı sadık bir yöneticisi olarak belirlemiştir⁴²⁵. Ancak bu sırada bazılarınca ileri sürülen *kral Arkhelaos, delilik olarak bilinen bir hastalık taşıyor*, söylentisi yayılmış ve bu olay başlangıçta çeşitli politikalar uygulanarak

⁴²⁰ Yıldız Deveci Bozkuş-Sultan Deniz Küçükler, "Eski Çağ'da Ermeni Tarihine Genel Bir Bakış: Herodotos, Ksenophon ve Strabon'un Kayıtlarına Göre Armenia Bölgesi ve Halkları", *Ermeni Araştırmaları*, 4, Ankara, 2011, s. 1-16.

⁴²¹ M. Demir, "Kappadokia Kralı Arkhelaos", s. 331.

⁴²² Strabon, 12. 1. 3.

⁴²³ Roma Cumhuriyet döneminin son iç savaşıydı. Marcus Antonius ve Octavianus arasında yapılan savaşı ikincisinin zaferiyle sona ermiştir. Strabon, 12. 3. 14.

⁴²⁴ M. Demir, *a.g.m.*, s. 336.

⁴²⁵ Erich, S. Gruen, "The Expansion of the Empire under Augustus", *CAH*, Cambridge, 1991, Vol. X, s. 152.

Octavianus'a duyurulmamaya çalışılmıştır. Fakat Romalı yetkililer tarafından çok geçmeden Arkhelaos'un idareciliği bir müddet gözetim altında tutulmuştur⁴²⁶. Bunun üzerine Kapadokya halkının bir kısmı, Arkhelaos'un krallığından memnun olmadıklarını sebebini ise kralın hastalığından kaynaklanan yersiz hareketleri olduğunu belirterek, Roma'ya şikayet de bulunmuşlardır. Bu sırada *Augustus* unvanı alan Octavianus, bu şikayetle doğrudan ilgilenmiştir. Çünkü Kapadokya, Roma için hem önemli bir bölge hem de saldırılara karşı kalkan görevi görmekteydi. Dolayısıyla böylesine önemli bir bölgeyi nüfuzuna almak isteyen Roma, bu sorunu görmezden gelemezdi. İmparator Augustus, vakit kaybetmeden Arkhelaos'u, Roma'da mahkemeye çıkartmış ve Arkhelaos orada aklandıktan sonra görevine devam etmesini sağlamıştır. Ayrıca bu süre zarfında Arkhelaos, Tiberius (M. S. 14-37) gibi Roma'nın ileri gelenleri ile tanışarak bu sayede ilişkilerini geliştirmeyi de ihmal etmemiştir⁴²⁷.

Tüm bunlarla birlikte Kapadokya Kralı Arkhelaos, Roma'nın Küçük Asya'daki krallıklara uyguladığı *status quo*'yu kendisi de Romalı yöneticiler arasında uygulayarak krallığını güvence altına almanın planını yapmaktaydı. Yani Augustus'un politikasını yakından takip ederek kendine özgü siyasi politikalar geliştiren Arkhelaos, krallığını Küçük Asya'da Roma siyasetini devam ettirebilecek tek ve en güçlü vasal krallık haline getirmiştir. Ancak bu dönemde Kapadokya Krallığı'nda yerel beylerden oluşan muhalif bir grup bulunmaktaydı. Bu grup, hem Arkhelaos'un krallığını hem de Roma'nın hegemonyasını tehlikeye düşürecek eylemlerde bulunuyordu. Arkhelaos karşıtları bu grubu devamlı galeyana getirirken, muhtemelen bu grubu harekete geçiren diğer dış güçler de vardı⁴²⁸. Arkhelaos, Roma'nın desteğiyle çok geçmeden gerekli önlemleri almıştır. Bununla birlikte Roma'nın bu dönemde mücadele ettiği bir diğer grup ise sayıları ve eylemleri gittikçe artan korsanlardır. M. Ö. 25 yılında Augustus, bölgedeki korsanlığı bitirmek ve Parthlar karşısında daha sağlam bir konum elde etmek için Arkhelaos'a, *Kilikia Trakheia*'nın, *Elaiussa Sebaste*'nin, *Kilikia* kıyılarının bazı bölümlerini ve *Küçük Armenia*'nın yönetimini devretmiştir⁴²⁹. Augustus'un görünürde iyimser; ancak kendisini olabilecek tehlikelere karşı güvenceye aldığı bu kurnaz hareketine

⁴²⁶ M. Demir, "Kappadokia Kralı Arkhelaos", s. 336.

⁴²⁷ M. Demir, *a.g.m.*, s. 338-356.

⁴²⁸ M. Demir, *a.g.m.*, s. 339.

⁴²⁹ E. S. Gruen, "The Expansion of the Empire under Augustus", s. 152.

karşı Arkhelaos ise Augustus'un izni olmadan Tiberius ile birlikte M. Ö. 20 yılında Armenia'ya sefer düzenlemiştir. Bu olay Roma'da itaatsizlik olarak değerlendirilmiştir⁴³⁰. Hatta bu durum üzerine, bazı çevrelerce Arkhelaos'a verilen yerlerin tekrar alınacağı söylenmekteydi; ancak Augustus bu olay karşısında hiçbir tepki de bulunmamıştır. Muhtemelen Augustus'un Arkhelaos'a tepki vermemesinin sebebi hiç şüphesiz düşmanlarına karşı tabiri caizse kalkan oluşturmaktan başka bir şey değildir. Çünkü o diğer Romalı yöneticiler gibi Kapadokya'yı tampon bölge olarak kullanmayı devam ettirmek istemiştir.

Strabon, bu konuda özellikle şu açıklamayı yapmaktadır; *Korykos'un ardından birisi anakaraya yakın bir ada olan Elaiussa'ya gelmektedir ki Arkhelaos, Seleukeia dışında bütün Kilikia Trakheia'yı devraldığına, kralı ikametgahı olarak buraya yerleşti. Çünkü bölge hem karadan hem de denizden korsanlığa çok uygundu. Karadan olmasının nedeni dağların yüksekliği ve onların ardında bulunan geniş ovalar; denizden olmasının sebebi ise sadece gemi üretiminde kullanılan kerestenin bol olmasının yanında ormanların ve konaklama limanlarının gizli girintileri olmasıdır*⁴³¹. Bu etkenler dikkate alındığında, Romalılar burada adaleti sağlamak için her zaman yerinde bulunmayan ve beraberinde silahlı kuvvetler bulundurmaları zorunda olan *legatus*lar yerine, bölgeyi yakından tanıyan ve Roma tarafından kukla olarak kullanılan yöneticiler vasıtasıyla yönetilmesinin daha uygun olacağını düşünerek, Kapadokya Kralı Arkhelaos'a Kilikia Trakheia'yı vermiştir. Ayrıca Strabon, Kapadokya kralının zamanının büyük çoğunluğunu çok sevdiği, Kilikia Trakheia'ya da geçirdiğinden bahsetmiştir⁴³².

Horatius'un ifadesiyle, birçok kölesi olan Arkhelaos,⁴³³ Augustus'un rızasıyla M. Ö. 8 yılında Pontos kraliçesi Pythadorios ile evlenmiştir. Bu evlilik Doğu Anadolu'dan Akdeniz'e Küçük Armenia'nın dağlarına ve neredeyse Karadeniz'e kadar bir kara sahasını Arkhelaos ve Pythadorios'un ortak yönetimine sokmuştur. Bu da doğal olarak en çok Roma'nın izlediği politikaya yaramıştır; çünkü Kapadokya Roma'nın vasal bir krallığı olarak görülmekteydi⁴³⁴. Arkhelaos, bu hamlesiyle Roma'nın Anadolu'daki en önemli vasalı olduğunu bir kez daha göstermiştir. Bu

⁴³⁰ M. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 330.

⁴³¹ Strabon, 12. 1. 3; 12. 2. 7.

⁴³² Strabon, 12. 2. 7.

⁴³³ Horatius, "Mektuplar", 1. 40.

⁴³⁴ Strabon, 12. 3. 29; M. Demir, "Kappadokia Kralı Arkhelaos", s. 356.

sayede Arkhelaos, imparatorluk hayallerini gerçekleştirmeye yönelik çıkarıcı bir yaklaşımla gelecekte imparator olma ihtimali çok daha yüksek olan *Gaius Caesar* ile olan ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. Bu ilişkiler Kapadokya'yı, Arkhelaos'un devam eden girişimciliği sayesinde zenginlikleriyle doğru orantılı olarak kentlerin idaresinde yer alan soylu kesimin yönetimi altında ve yine bu kesim tarafından yapılan *euergesia* (*hayır*) sayesinde refah içerisinde yaşadığı için Pers egemenliğindeki günlerin özlemini çekmeyen, tersine Roma'nın sağladığı barış, güvenlik ve zenginlikten memnun insanların yaşadığı bir yer haline getirmiştir. Böylece Kapadokya'da refah ortamı devam ederken Roma'da M. Ö. 6 yılında Tiberius'un Augustus'un gözünden düşmesi ve Rhodos'ta inzivaya çekilmiş olması Arkhelaos'u harekete geçirmiştir. Arkhelaos, M. Ö. 2 yılında Doğu seferine çıkan Caesar'a biatini bildirmek için *Samos Adası*'nda onu ziyaret etmiş; fakat eski dost olmalarına karşın, Rhodos'ta yaşamakta olan Tiberius'un yanına uğramamıştır⁴³⁵. Bu durum Tiberius açısından hoş karşılanmamış hatta düşmanlığa dönüşmüştür. Ancak Arkhelaos'un bu düşmanlıktan şimdilik haberi olmamıştır. Dolayısıyla Arkhelaos, bu süreçte Caesar'a yakın olmak için stratejik planlar yapmaya başlamıştır. Öyle ki, Arkhelaos bu fırsatı değerlendirerek hem Kapadokya Krallığı'nın bağımsızlığını koruyacak hem de kendi prestijini artıracaktı. Ancak Roma'daki durum Arkhelaos'un beklemediği bir şekilde gerçekleşmiştir. Yani Tiberius M. S. 14 yılında Augustus'un ardından Roma İmparatoru olunca, Tiberius çok geçmeden Kapadokya Kralı Arkhelaos'tan intikamını almanın planını yapmaya başlamıştır⁴³⁶.

Diğer taraftan Arkhelaos'un hakimiyetinin son yıllarında Roma İmparatorluğu'nda askeri ödemeler için para sıkıntısı yaşanmış ve bunun için bir kaynağa ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle Tiberius, Kapadokya Krallığı'nı Roma eyaletine dönüştürmenin artık zamanı geldiğini düşünmüştür. Bunu gerçekleştirmek için de çok geçmeden Arkhelaos'u Roma'ya çağırtmıştır. Tiberius'un kin ve nefretine mazhar olan Kapadokya kralı, Roma senatosu tarafından ayaklanmaya yönelik entrikalar düzenlemekle suçlanarak; M. S. 17 yılında Roma'da ikinci kez mahkemeye çıkarılmıştır. Görünen sebep her ne kadar da Tiberius'un nefreti olarak bilinse de, muhtemelen bu zahiri olmakla birlikte tek başına yeterli olmamıştır. Yani Arkhelaos'un politik sürecini hatırlayacak olursak; kralın kendi başına aldığı bir

⁴³⁵ M. Demir, "Kappadokia Kralı Arkhelaos", s. 357.

⁴³⁶ N. Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 99.

karar üzerine Tiberius ile Armenia'ya sefere çıkması, buna paralel olarak Armenia üzerindeki Parth tehdidinin artması ve bence en önemli gerekçe Roma'nın artan askeri harcamaları doğrultusunda gelirlerini artırmak için bir kaynağa ihtiyaç duyması etkili olmuştur⁴³⁷.

Tiberius'un, huzuruna çıkan Arkhelaos'un ölümü ile ilgili olarak kesin ve detaylı bir bilgi bulunmamaktadır; ancak Tacitus, Kapadokya Kralı Arkhelaos'un ölümünü şöyle anlatmaktadır; *Tiberius bir mektupla kralı kandırarak, Roma'ya çağırır; orada acımasızca öldürür ya da bilinmeyen bir yöntemle intihara sürükler*⁴³⁸. Ayrıca Horatius, krallığın sonlarına doğru maddi sıkıntılar yaşayan Arkhelaos'un, ekonomik durumunu şöyle anlatmaktadır; *Kapadokya Kralı Arkhelaos, para kral gibidir, iyi bir çeyiz sağlar sana, zengin bir kadın sağlar, güven, dostlar, soyluluk, güzellik getirir. Parası olan adamı, ikna Tanrıçasıyla Venüs süsler, güzelleştirir. Kapadokya kralının, birçok köleleri olsa da parası yoktur*⁴³⁹.

Arkhelaos'un Kapadokya Krallığı'nda, diğer yöneticilerden daha uzun süre yöneticilik yapmasının sebebi hiç şüphesiz Roma'da değişen güç dengesini iyi bir şekilde tespit etmesi ve ona göre hamleler de bulunmuş olmasıdır. Bunun yanı sıra vefakar Kapadokya halkının da Roma'ya olan sadakati de bir başka önemli bir etken olmuştur. Ancak Arkhelaos'un egemenliğinin sonuna doğru yaşamış olduğu çıkarıcı hesaplar kralın alın yazısının önüne geçememiştir. Dolayısıyla Arkhelaos, uygulamış olduğu denge siyasetini canıyla ödemiş ve M. S. 17 yılında Kapadokya Krallığı Roma'ya bağlı bir eyalete dönüştürülmüştür⁴⁴⁰.

Kapadokya'nın son kralı Arkhelaos'un ölümü ile Roma'nın eyalet sınıfına dahil ettiği Kapadokya Krallığı, kraliyet ailesi yerine valiler tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Strabon, bu konuyu şöyle açıklamaktadır; *Arkhelaos'tan sonra gelen krallar, Kapadokya'daki valiliklerini bu şekilde devam ettirmişlerdi*⁴⁴¹. Daha öncede belirtildiği üzere, satraplık sistemi Roma egemenliğine ve ondan sonrasına kadar aynı şekilde devam etmektedir.

⁴³⁷ M. Demir, "Kappadokia Kralı Arkhelaos", s. 356.

⁴³⁸ Tacitus, 2. 39-40.

⁴³⁹ Horatius, "Mektuplar", 1. 40.

⁴⁴⁰ David Kennedy, "Syria", CAH, Cambridge, 1991, Vol. X, s. 729. Kapadokya Krallığı'nın Roma Egemenliği ile birlikte eyalete dönüşmesine bağlı olarak Kapadokya'daki hanedanlık sistemi de sona ermiştir. Artık Roma, kendi menfaati doğrultusunda yöneticiler atamaya başlamıştır. Kapadokya Kralları listesi için bkz. Ek-21.

⁴⁴¹ Strabon, 12. 1. 2.

Diğer taraftan Tiberius tarafından adı *Caesaria* olarak değiştirilen *Mazaka* eski zamanlardan beri Kapadokya'nın başkenti ve iç ülkenin antrepo olma rolünü başarıyla sürdürmüştür⁴⁴². Tiberius, bu hamlesi ile Roma'nın askeri harcamalarına gerekli kaynağı da sağlamıştır. Tiberius, vakit kaybetmeden yeğeni *Germanicus*'u⁴⁴³ Kapadokya'ya göndererek eyalet düzenlemelerini yaptırmıştır. Yeğeni de buraya atlı sınıfından bir *legatus* atayarak, halkın ödediği vergi miktarını azaltmıştır. Ayrıca bu olay Tiberius döneminin en önemli icraatı olarak değerlendirilmiştir⁴⁴⁴.

Neticede Roma egemenliği ile birlikte, Kapadokya kentlerinin görünümü ve idaresi belli bir değişime uğramıştır. Ancak bu değişim, imparatorluğun güdümüyle değil, eyaletleşme ile yani kendiliğinden olmuştur. Sıradan halkın gözüyle bakıldığında bu olumlu bir değişim olduğu için kolaylıkla benimsenmiştir. Aslında bu değişim, sıradan insan için o denli çarpıcı da olmamıştır. Yerel çiftçiler topraklarını ekmeye devam etmişlerdir. Sadece topraklarının bulunduğu araziler önceden krala aitken, şimdi eyalet sahibinin mülkiyetine geçmiş; dolaylı olarak Roma'ya ve Romalı büyük ailelere ait olmuştur. Bu nedenle ödenmesi gereken vergiler de, kentler aracılığıyla Roma'ya ödenmiştir.

Kapadokya'nın Roma'ya bağlı bir eyalet olmasıyla birlikte, idari ve ekonomik yönden yaşanan farklılaşma bile sıradan insanın hayatında büyük bir değişime yol açmamıştır. Ayrıca Kapadokya'daki satraplık sisteminin bu dönemde de devam etmesi halkın Romalılaşıma sürecine girmesini geçiktirmiştir. Dolayısıyla günümüzde olduğu gibi Eskiçağ dünyasında da değişen idari yönetim üst sınıfın çıkarları doğrultusunda gelişmiş; sıradan halk bu değişimin sadece sömürülen ve gerektiği zamanlarda kullanılan bir parçası olmuştur.

⁴⁴² Burak Takmer, Murat Arslan, Nihal Tüner Önen, "New Inscriptions From The Kayseri Museum I", *Gephyra*, Ege Yayınları, Antalya, 2006, 3, s. 169-183; W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, s. 303.

⁴⁴³ Germanicus, Küçük Asya'ya geçtikten sonra bazı yerlerde idari ve sosyal düzenlemelerde bulunmuş ve bunlar arasında Kapadokya'da bulunur. Hatta Kapadokya daha sonra bir procurator idaresinde eyalet olarak organize edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Oktay Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (M. Ö. 27-M. S. 192)*, İstanbul, 1976, s. 71.

⁴⁴⁴ M. Özait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s. 331.

SONUÇ

“Hellenistik Dönem Kapadokya Krallığı'nın Siyasi Tarihi” adlı tez çalışmasında, Kapadokya Bölgesi sınırları içerisinde yer alan ve aynı zamanda Geç Hitit Beylikleri'nden biri olarak karşımıza çıkan Tabal Krallığı'nın konfederasyon yapısı göz önünde bulundurulmuş; buradan hareketle Kapadokya'nın, Perslerden başlayarak Roma eyaletine girdiği döneme kadar pek çok siyasi ve sosyal olaya sahne olduğu görülmüştür.

Kapadokya, coğrafi yapısı, maden yatakları, iklimi ve stratejik konumu nedeniyle sürekli olarak çağdaşı toplumlar tarafından sürekli olarak istila edilmekteydi. Bununla birlikte birçok etnik grubu içerisinde bulundurması toplumsal birlik oluşturma fikrini zayıflatarak siyasi arena da kendine özgü politika oluşturamamasına yol açmıştır. Bu durum hiç şüphesiz Kapadokya'nın çağdaşı toplumlar arasındaki konumunu olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer taraftan *Egeli Kavimler Göçü* ile başlayan siyasi kargaşa ortamı dönemin büyük gücü Hitit Devleti'nin yıkılmasına neden olmuştur. Bunun üzerine Hitit Devleti'nin bir kolu olan Tabal Krallığı, Kapadokya Bölgesi'ni ele geçirerek uyguladığı ekonomi ve siyasi politikalar neticesinde Kapadokya'yı tekrar canlandırmıştır. Tabal Krallığı'ndan sonra Kapadokya, Phrygia'nın öncüsü sayılan Muşkililer tarafından işgal edilmiştir. Zamanla doğuda Asurlar'ın Anadolu'yu egemenlikleri altına alması ve batıda Phrygia'yı hegemonyasını tanımış olan Lidyalıların bağımsızlıklarını ilan edip rakip hale gelmesi, Phrygia'yı zor durumda bırakmıştır. M. Ö. 676'da Kafkaslar üzerinden gelen Kimmerler'e karşı koymak isteyen Phrygia Kralı Midas'ın yenilmesiyle Phrygialılar Orta Anadolu'dan batıya doğru sürülmüştür. Kimmerler'in estirdiği fırtına sırasında ayakta kalmayı başaran Lidya Devleti, Kimmer fırtınasından sonra (M. Ö. 6. yüzyıl) Phrygia'nın önemli bir kısmını zaptederek hakimiyetini Kapadokya'ya kadar genişlemiştir. Dolayısıyla Kapadokya Bölgesi'nde Lidyalılar'ın hakimiyeti başlamıştır. Bu dönemde Anadolu'nun bir diğer önemli gücü olan Medialılar M. Ö. 7. yüzyılın sonunda güçlerini artırarak saldırı konumuna geçebilecek donanımına sahip bir toplum oluşturmuşlardır. Öyle ki, Medialılar Asur tehlikesini ortadan kaldırdıktan sonra çok geçmeden imparatorluklarını, Lidyalıların zararına batıya doğru genişletmişlerdir. Bu nedenle Media İmparatoru Kyakseres ile Lidya Kralı Alyattes arasında *Kızılırmak Savaşı* cereyan etmiştir. Bu savaş sırasında güneş tutulmasının meydana gelmesi, Medialılar ve Lidyalılar arasında yıllarca süren

savaşı bir anda bitirmiştir. Böylece Lidyalılar ile Medlerin ortak sınırı M. Ö. 585 yılından itibaren Orta Anadolu'daki Halys olmuştur. İki güç arasında gittikçe artan mücadele kin ve nefrete dönüşürken, M. Ö. 546 yılında Pers Kralı Kyros'un, Lidya Kralı Kroisos'u yenmesi üzerine Anadolu ile birlikte almayı çok istedikleri Kapadokya'yı Pers egemenliğine sokmasıyla bu mücadele sona ermiştir. Pers egemenliği öncesinde çağdaşları tarafından sürekli istila edilen Kapadokya, nitekim aynı durumla karşılaşacağını beklemiş; ancak bu kez durum farklı olmuştur. Çünkü Persler, Kapadokya'yı hegemonyasına alarak Anadolu'da kendi hakimiyeti dışında kalan topraklara hükmetmenin planlarını yapmışlardır. Persler bu planı yaparken iki önemli etkeni göz önünde bulundurmuşlardır. Bunlardan ilki Kapadokya'nın zengin yeraltı kaynaklarına sahip olarak ekonomik güç oluşturmak; diğer ise Kapadokya'yı ele geçirerek Batı'ya doğru harekete geçmektir. Persli yetkililer Kapadokya Bölgesi'ne hakimiyet kurulması fikrinin belirginleşmesi üzerine gerekli iskanın sağlanması için kültürel alanda çalışmalara başlamışlardır. Bu nedenle Kapadokya'ya ayrı bir hassasiyet göstererek iskan politikasını gerçekleştirmek için Perslerin soylu ve zengin aileleri buraya getirilmiştir. Öncelikle *Argaios Dağı*'nın etekleri verimli ve dini ritüellerine uygun olduğu için Pers soylu aileleri buraya yerleştirilmiştir. Daha sonra Persli aileler iskan politikasını Kapadokya'nın üst sınıfı olarak nitelendirilen soylu ailelerden alt tabakaya, yani köylü sınıfını da ihmal etmeden uygulamaya başlamışlardır. Ancak uygulanan kültürel asimilasyon politikası genellikle Kapadokya soylu sınıfı ile Pers soylu sınıfı arasında gerçekleşmiştir. Böylece uygulanan bu politika sonucunda Kapadokya, Pers egemenliği ve kültür geleneğinin bir parçası olma eğilimi göstermiştir. Bu vesileyle, Herodotos'un *Beyaz Suriyeliler* olarak tanımladığı Kapadokyalılar, daha önce II. Kyros'un kurduğu ve M. Ö. 518 yılında I. Dareios tarafından uygulanan ve Pers egemenliğinin bir etkisi olarak görünen *satraplık* sistemini kabul etmiştir.

Perslerin askeri ve vergi ihtiyacını karşılayan bu sistem Pers geleneğinin Kapadokya'da hızlıca yayılmasını sağlayarak kalıcı feodal bir kültürün oluşmasını sağlamıştır. Çünkü Kapadokya'da ortak bir kültür geleneği yoktu; yani Kapadokya etnik grupların merkeziydi. Dolayısıyla satraplık sistemi kalıcı bir kültür oluşturmada önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu dönemde meydana gelen satrap ayaklanmalarının şiddetini artırması sonucu M. Ö. 360 yılında Perslerin, *Katpatuka* ismini verdiği Kapadokya ikiye ayrılmış ve neticesinde başkent *Mazaka* güneydeki

asıl Kapadokya bölgesinde kalmıştır. Diğer taraftan Kapadokyalılar için huzurlu geçen Pers egemenliği, *Hellenistik Dönem*'in mimarı Büyük İskender'in Persler ile yapmış olduğu savaşlar sırasında *Sabitas* adlı elçisini güney Kapadokya'da bırakmasıyla birlikte Makedonya egemenliği ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Ayrıca bu dönemde kuzey Kapadokya'da ise satrap Ariaramnes'in oğlu I. Ariarathes (M. Ö. 352-322) bulunuyordu. Kapadokya'nın yer altı kaynaklarını düzenli bir şekilde kullanarak güçlü bir ordu oluşturan I. Ariarathes, tehlike arz etmesi nedeniyle İskender'in komutanı Perdikkas ve Kardialı Eumenes tarafından ordusuyla birlikte yenilgiye uğratarak öldürülmüştür. Nitekim bu olaydan sonra Kapadokya'daki Makedonya egemenliği belirgin hale gelmiştir. Daha sonra Eumenes'in hakimiyetinde bulunan Kapadokya için İskender'in generalleri arasında şiddetli mücadeleler yapılmıştır. Bu mücadeleler neticesinde en büyük payı alan Seleukoslar, Kapadokya'ya hakim olmuş; ancak bu hakimiyet tam olarak sağlanamamış; hatta bu hakimiyet özerklik şeklinde devam etmiştir. Bununla birlikte Ariaratheslerin idari sistemi uygulamaları İskender'den farklı olmamıştır. Ancak bu idari sistemi uygulamada Seleukosları örnek almışlar ve ülke satrap ve garnizonlar şeklinde yönetilmeye devam edilmiştir.

Tüm bunlarla birlikte Kapadokya satrapı II. Ariaramnes'in oğlu III. Ariarathes'i Seleukos Kralı Antiokhos Teos'un kızı Stratonikeia ile evlendirmesi hem Kapadokya'nın diplomasi ile kurduğu ilk evlilik hem de Kapadokya'nın Seleukoslar tarafından resmi olarak tanınması bakımından çok önemli bir olay olmuştur. Bunun üzerine III. Ariarathes kral unvanını alıp M. Ö. 255 yılında bağımsız Kapadokya Krallığı'nı kurarak *Ariarathes Hanedanı* dönemini başlatmıştır. Kapadokya, bağımsızlık aşamasına gelinceye kadar yani M. Ö. 6 yüzyıldan M. Ö. 255 yılına kadar önce Pers satrapları daha sonra ise İskender'in komutanları tarafından uzunca bir süre bağımsızlıktan uzak kalarak yönetilmiştir. Bu gelişmelerden sonra Hellenistik Dönem'in en önemli krallıklarından biri haline gelen Kapadokya'da, III. Ariarathes ve Helen kültürüyle yetişen V. Ariarathes döneminde bu kültürün temsili öğeleri olan mimari, baraj yapımı (imar), kentleşme, dil ve kanun gibi alanlarda çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar da bahsi geçen krallarla sınırlı kalmıştır. Nedeni ise Kapadokyalıların, Pers kültür geleneğini kendi geleneklerine uygun buldukları için bu kültürü öz kültürleri gibi benimsemeleri ve soylu Pers ailelerin profesyonel olarak uyguladıkları hegemonya politikasıyla Hellen kültürünün

alt tabaka tarafından tam olarak anlaşılması ya da benimsenmemesidir. Başka bir ifadeyle, Kapadokya Pers yönetimindeyken buraya göç eden Pers soylularının etkisi ile yerleşen Pers soyu yüzyıllar boyu sürüp gitmiştir. Bu durumun oluşmasında ilk olarak kralların Pers soyundan gelişinin de payı büyük olmalıdır. Genellikle geleneklerine bağlı olan toplum, Hellen ve sonraki Roma kültürüne aynı anlayışı göstermemiş ve bunlar sadece yüzeysel olarak benimsenmiştir.

Siyasi ilişkiler kurma anlayışına gelince; Kapadokya Krallığı diplomasi ilişkilerini geliştirmek için komşu krallıklar ile sürekli evlilikler yapmıştır. Bu evliliklerden biri IV. Ariarathes'in M. Ö. 220 yılında Seleukos Kralı III. Antiokhos'un kızı Antiokhis ile evlenmesiyle gerçekleşmiştir. Bu evlilik neticesinde III. Antiokhos ile kurulan zorunlu ittifak olumsuz sonuçlara neden olsa da sonraki aşamada kurulan düzenli ilişkiler Kapadokya'nın Küçük Asya'nın hakim gücü Roma ile sözde dostluk kurmasının en önemli aşamasını oluşturmuştur. Bu duruma ek olarak Kapadokya krallarının *Magnesia Savaşı* ve *Aristonikos İsyanı*'nda göstermiş oldukları tutum ve destek Roma ile kurulan ilişkilerin devam etmesini sağlamıştır. Roma ile bu gelişmeler yaşanırken Pontos Kralı VI. Mithridates'in M. Ö. 120 yılında kız kardeşi Laodike'yi Kapadokya Kralı VI. Ariarathes ile evlendirmesiyle başlayan siyasi ilişkiler, uygulanan politikalar gereği krize dönüşerek bu döneme damga vurmuştur. VI. Mithridates, bu dönemde özellikle Kapadokya politikası nedeniyle Bithynia Kralı III. Nikomedes ile giriştiği mücadeleler neticesinde Kapadokya arzusundan bir müddet mahrum kalsa da bu isteğinden hiçbir şekilde vazgeçmemiştir. Öyle ki, Pontos kralı dolaylı yollardan kullandığı komutanı Gordios ile Armenia Kralı II. Tigranes'i Kapadokya hakimiyeti için çeşitli planlar hazırlayarak kullanmıştır. Hatta M. Ö. 99 yılında öz yeğeni VII. Ariarathes'i öldürerek yerine oğlu IX. Ariarathes Eusebes Philopator'u Kapadokya Krallığı tahtına oturtturarak egemenlik politikasını devam ettirmiştir. Pontos kralı bu süreçte sürekli olarak Kapadokya tahtına çıkan kralları kovarak kendi menfaatine uygun kişileri kral olarak tahta oturmuştur. Esasen yaşanan bu olaylardan da Kapadokya'nın Pontos kralı için nedenli önemli olduğunu anlamak mümkündür.

Kapadokya'da bu olaylar yaşanırken içte ve dışta pek çok sorunla meşgul olan Roma bir dönem Kapadokya'ya kayıtsız kalmış; ancak sonraki süreçte artan baskılar ve Kapadokya krallarının Roma'ya sığınması durumun ciddiyetini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle VI. Mithridates'in Kapadokya üzerindeki planını fark eden

Roma, Kapadokya halkına soyu Perslere dayanan I. Ariobarzanes'i kral olarak tayin ederek *Ariobarzanes Hanedanı*'nı başlatmış ve Kapadokya'daki Pontos krizine bir müddet ara vermiştir. Ancak Küçük Asya ve Kapadokya'ya sözde ziyaret amacıyla gelen Manius Aquilius'un uzlaşmaz tavırları ve savaş yanlı politikaları VI. Mithridates ile Roma'nın karşı karşıya gelmesine neden olmuş ve Manius Aquilius'un davranışı Roma'nın gerçek niyetini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Pontos kralı özellikle bu süreçte Kapadokya konusunda Roma'nın kararlarına saygı duymuş ve her defasında Roma'nın talimatına uymuştur. Nitekim Pontos kralı bu durumun böyle devam etmeyeceğini anlamış olmalı ki, çok geçmeden savaş hazırlıklarına başlamıştır. Diğer taraftan Her iki gücün siyasi politikasını hatırlayacak olursak, ikisi de savaşı başlatarak suç odağı ya da haksız taraf olmaktan kaçınmıştır.

Roma ve Pontos arasında tampon bölge olarak kullanılan Kapadokya Krallığı'na gelince *Mithridates-Roma Savaşları*'nın merkezi olması nedeniyle bu dönemde uyguladığı politikalar, hiç kuşkusuz Roma'ya karşı vermiş olduğu büyük bir sınavın göstergesi olacaktır. Özellikle Küçük Asya'da I. Mithridates-Roma Savaşı'nda (M. Ö. 89-85) kurtarıcı olarak karşılanan VI. Mithridates aradığı desteği Kapadokya'da bulamamıştır. Dolayısıyla savaş neticesinde imzalanan *Dardanos Antlaşması*'nın ilgili maddesine göre, Pontos kralı işgal altında tuttuğu Kapadokya topraklarını boşaltacak ve I. Ariobarzanes'e tahtını geri verecekti. Ancak antlaşmanın bu maddesini önce kabul ederek daha sonra Kapadokya topraklarının bir kısmını elinde bulunduran Pontos kralı ve buna aynı usulsüzlükle karşılık veren Roma senatosu ortamın gerilmesine zemin oluşturmuşlardır. Bu gelişmeleri fırsat bilen Sulla'nın generali Murena ise Roma senatosunun kararına uygun hareket etmeyerek II. Mithridates-Roma Savaşı'nı (M. Ö. 83-81) başlatmış ve bu dönemde Kapadokya'dan askeri yardım talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine Kapadokya, müttefikine gerekli desteği sağlamıştır. Ayrıca durumun ciddiyetini anlayan Kapadokya halkı ise çok geçmeden sınır boylarına askeri birliklerini göndermiştir. III. Mithridates-Roma Savaşı (M. Ö. 74-63) döneminde ise Lucullus ve Pompeius'un uyguladıkları politikaların başta Roma olmak üzere yanı sıra onun vasal krallığı Kapadokya'nın sözde menfaatlerini koruduğunu görmek mümkündür. Ancak Kapadokya üzerine uygulanan bu politika Roma'nın emperyalist politikasından ibarettir. Diğer taraftan Kapadokya halkının bu savaşlar sırasında ve daha öncesinde VI. Mithridates tarafından kovularak krallığını savunmasız olarak işgale hazır bir

şekilde bırakarak altı kez Roma'ya sığınan I. Ariobarzanes'e duyduğu kin ve nefret kuşkusuz tarif edilemezdi. Fakat Kapadokyalılar koruyucu olarak Roma'yı gördüklerinden ya da Roma tarafından çaresiz bırakıldıklarından bu durum devam etmiştir.

Genel olarak Roma ve Pontos arasında cereyan eden siyasi olaylar ve şiddetli savaşlar sırasında Kapadokya Krallığı, Roma taraftarlığını her defasında göstermiştir. Öyle ki, Kapadokya iki güç arasında meydana gelen bu savaşlar sırasında Romalı komutanlara koşulsuz olarak hububat, askeri teçhizat ve asker yardımında bulunmuşlardır. Bu durumu kabullenemeyen Pontos kralı, Kapadokya'da yerel beyler tarafından oluşturulmuş küçük gruplarla muhalif senaryolar hazırlasa da Kapadokya halkının büyük bir çoğunluğu bu duruma uyguladığı sert politikalarla gereken karşılığı vererek sözde dostu Roma'nın yanında olduğunu göstermiştir. Bu nedenle kriz politikasını sürdüren VI. Mithridates, Roma karşıtı propagandalarını daha da sertleştirerek; Kapadokyalılara Roma ve onun vasalı kralı I. Ariobarzanes hakkında aşağılayıcı ifadeler kullanmıştır. Onlara Roma emperyalizminin sonlarını getireceğinden bahsetmiştir. Ancak şartlar ne olursa olsun Kapadokya halkı tüm bu olumsuzluklara rağmen Roma'ya olan sadakatinden ödün vermemiştir.

Gerçek şu ki, yerel halk Kapadokya kralı ve soylu sınıfın Pontos ve Roma arasındaki mücadelelerden ötürü yaşadığı gelgitin en büyük şahidi olmuştur. Ganimet ve hakimiyetleri altına verilen askerler ile Roma'nın temsilcisi olan bu krallar Roma tarafından uygulanan bu politikanın sadece birer piyonu olmuşlardır. Dolayısıyla Kapadokya halkı zenginliğinden başka hiçbirşeyi olmayan krallarının dönemin hakim gücü Roma'nın emrinde olduğunu biliyordu. Ancak günümüzde olduğu gibi bu dönemde de halk gerçeklerin gören gözü olmasına rağmen mecbur bırakıldıkları ekonomik ve sosyal politikalar gereği bu gerçekler karşısında hiçbir hükümleri olmadıkları gibi, bu politikaları da kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte Roma tarafından tayin edilen ya da emperyalist politikalar gereği Roma'ya hizmet etmek zorunda bırakılan bazı Kapadokya yöneticileri de muhtemelen bu durumdan memnun değillerdi. Öyle ki, kimse defalarca tahtından kovularak huzursuz olmak istemezdi; çünkü kral her gidişinde halkını ve ülkesini çaresiz bir şekilde işgale hazır bırakıyordu. Böylece gelenek haline gelen bu durum halkın direnme gücünü de azaltmaktaydı. Nitekim bu vb. olumsuz koşulların çözüme kavuşmasını arzulayan yerli halk; kendini bu duruma düşüren güçten yardım

istemeye mecbur bırakılmıştır. Neticede halk ve yöneticiler uygulanan bu politikaları benimsemek zorunda kalmışlardır. Yani gerek Kapadokya halkı gerekse kral ve soylu sınıf mensupları Roma'nın böl ve yönet politikasına mecbur bırakıldıkları için çaresiz bir şekilde Roma'yı dost bir müttefik ya da dönemin şartlarını da göz önünde bulundurarak ağır bir idafe olmak şartıyla kötünün iyisi olarak kabul etmişlerdir. Bir başka deyişle, bu dönemde Küçük Asya'da Roma'nın izni olmadan hüküm sürmek ya da krallığını devam ettirmek mümkün olmamıştır. Bu durumu mümkün kılmaya çabalayan toplumlar ya da krallıklar ise Roma'nın gazabından nasiplerini er ya da geç almışlardır. Bu nedenle kurnaz planlar yaparak içten içe sükuneti bozan Roma, Küçük Asya'daki halklara kendini kurtarıcı olarak göstermiştir. Diğer taraftan Kapadokya'nın Mithridates-Roma Savaşları sırasında aldığı zarar Roma senatosu tarafından görevlendirilen Sulla, Lucullus ve Pompeius tarafından yapılan politik düzenlemeler sayesinde, özellikle Pompeius döneminde toprak verilerek giderilmeye çalışılmıştır. Bu durum Roma'nın uyguladığı emperyalist politikanın bir parçası olsa da Kapadokya halkı, Roma'ya sadık kalmanın karşılıksız bırakılmayacağına örneğini daha önce atalarına gösterildiği nezaketten bildiği için, bu durumu sevinçle karşılamıştır. Ayrıca Roma, Pontos kralını Kapadokya konusunda uyguladığı *status quo* sistemi sayesinde oyalayarak kralın amacına ulaşmasını sonuçsuz bırakmıştır. Nitekim Roma, Küçük Asya'daki topraklarını korumak için Kapadokya ile daha fazla ilgilenmiş ve Pontos kralını durdurmak içinde Kapadokya'yı emniyet kemeri olarak kullanmıştır. Dolayısıyla Roma bu şekilde hiçbir krallığın büyümesine ve güçlenmesine izin vermeyerek Hellenistik krallıklar arasındaki güç dengesi politikasını gerçekleştirmiştir.

Tüm bunlarla birlikte M. Ö. 63 yılında VI. Mithridates'in kendisini intihar etmesiyle birlikte Roma rahat bir nefes almış ve sonrasında gelişen olaylar Kapadokya'daki Roma egemenliğinin belirgin hale gelmesini sağlamıştır. Pompeius'un, Kapadokya'nın Roma'ya olan sadakati nedeniyle ödül mahiyetinde hakimiyetine toprak bırakması, Kapadokya'nın Roma'ya olan güvenini artırmış ve bu sayede Roma hegemonyasına girmesini de kolaylaştırmıştır. Roma denge politikasını Kapadokya'da bir nevi bu şekilde icra ettirmiştir. Roma egemenliğiyle başlayan süreç Kapadokya Krallığı'nın bir başka sıkıntılı sürece girmesinin de işareti olmuştur. Çünkü şimdiye kadar Anadolu'daki krallar ya da kentlerin Roma'nın cezasından kurtulabilmeleri için Roma'nın düşmanlarına karşı düşman olmaları ya da

Roma'ya gösterdikleri sadakatlerinde kusursuz olmaları yetmekteydi. Ancak şimdi ise Romalıların Romalılara karşı savaşlarında kazanacak tarafı doğru tahmin etmeleri gerekmektedir. Yani Mithridates-Roma Savaşları'ndan sonra Anadolu için en büyük tehdit, Roma'nın düşmanları değil Roma'nın kendisi olmuştur. Özellikle Kapadokya kralları bir zamanlar VI. Mithridates'in şiddet içeren politikaları nedeniyle Roma'ya sığınma imkanı bulurken; Roma iç savaş halindeyken de güçlü olan taraftan saf tutmak zorunda kalmıştır. Bu politikayı en uygun biçimde uygulayan hiç şüphesiz Kapadokya'nın son kralı Arkhelaos olmuştur; ancak o da Romalı Tiberius'un gazabından kurtulamayarak öldürülmüştür. M. S. 17 yılında Tiberius tarafından adı *Caesaria* olarak değiştirilen başkent *Mazaka* ve tüm Kapadokya Krallığı, bu tarihten itibaren Küçük Asya'da Roma'ya bağlı bir eyalet olarak varlığını devam ettirmiştir. Tiberius döneminde de Kapadokya eyaleti valilikler şeklinde yönetilmiş ve halk hellen kültürüne karşı sergilemiş olduğu tutumu Roma kültürüne karşıda devam ettirmiştir. Ayrıca Eyaletleşme ile birlikte kentlerin görünümünde ve idaresinde değişim yaşanmıştır; ancak bu değişim belli bir tabakaya mahsus olarak kalmıştır. Alt tabaka için bu durum değişim olarak algılansa da durum öyle değildir. Çünkü onlar elit tabakaya mensup kişilerin topraklarını ekmeye devam etmişler ve bu mülkiyet anlayışında ise hiçbir değişiklik yaşanmamıştır.

Sonuç olarak, Perslerden Roma egemenliğine kadar geçen sürede siyasi birliğini sağlamaktan uzak kalan Kapadokya Krallığı'nın kendine özgü herhangi bir siyasi politika geliştiremediği açık bir şekilde gözükmektedir. Dolayısıyla böyle bir politika kuramayan krallık ya da toplumların bağımsız olarak yaşadığını söylemek mümkün olmamaktadır. Nitekim Kapadokya'nın son kralı Arkhelaos zamanında siyasi politika adına birkaç küçük gelişme yaşansa da o dönemle sınırlı olmakla birlikte geç kalmıştır. Böylece kendi siyasi politikasını teşkil edemeyen bir krallığın siyasi tarihindeki gelişmelerin neredeyse tamamının güçlü müttetikler tarafından belirlendiğini ve bu gelişmelerin ilk başlarda olumlu olarak gözükse de neticede emperyalizmin bir parçası olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca yapılan bütün değişikliklere alt tabaka sınıfı dahil ediliyormuş gibi gösterilse de asıl amaç soylu sınıfını yani yönetime etki edecek sınıfa sahip olmaktır. Yani bu dönemde Roma, daima ağırlığını üst sınıfın etkileşimine vermiş; alt sınıf ya da kırsal kesimde yaşayanlar ikinci plana itilmiştir. Günümüzde olduğu gibi eski çağda da elit

tabaka tüm toplumlarda yapılacak işlerde muhatap alınan kesim olarak görülürken alt tabaka ise elit tabakanın aldığı kararları uygulamakla yükümlü kalmıştır.

KAYNAKÇA

A-Antik Kaynaklar

- Appianus, *Roman History II*, (çev: Horace White), Loeb Classical Library, New York, 1972.
- Arrianus, *Periplus Ponti Euxini*, (çev: Murat Arslan), Odin Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Arrianos, *Anabasis of Alexander*, (çev: P. A. Brunt), Harvard University Press, London, 1976.
- Cornelius Nepos, *De Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium*, (çev: John C. Rolfe), Harvard University Press, London, 1947.
- Herodotos, *Herodotos Tarihi*, (çev: Müntekim Ökmen), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011.
- Ksenophon, *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*, (çev: Tanju Gökçöl), Sosyal Yayınları, İstanbul, 1998.
- Ksenophon, *Kyrou Paideia*, (çev: Furkan Akderin), Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.
- Kutsal Kitap, *Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2009.
- Marcus Tullius Cicero, *Pompeius'un Yetkisi Hakkında (De Imperio Cn. Pompei)*, (çev: U. Fato Telatar), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002.
- Memnon, *Peri Herakleia (Herakleia Pontike Tarihi)*, (çev: Murat Arslan), Odin Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Plutarkhos, *Hayatlar (Lysandros-Sulla)*, (çev: Nilüfer Bayar-Ayşe Önsay), MEB, Ankara, 1945.
- Plutarkhos, *Agesilius and Pompey*, (çev: Bernadotte Perrin), Harvard University Press, Londra, 1968.
- Plutarkhos, *Cimon and Lucullus*, (çev: Bernadotte Perrin), Harvard University Press, Londra, 1968.
- Plutarkhos, *Paralel Yaşamlar (İskender-Caesar)*, (çev: Furkan Akderin), Alfa Yayınları, 2007.
- Plutarkhos, *Marcus Antonius*, (çev: Mehmet Özaktürk), TTK, Ankara, 1992.
- Strabon, *Geographica (XII, XIII, XIV)*, (çev: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1987.

Tacitus, *Annales, (The Histories, The Annals, I-IV)*, (çev: C. H. Moore-J. Jackson), The Loeb Classical Library, Londra, 1934-1937.

Q. Horatius Flaccus, *İambus'lar, Lirik Şiirler, Satıra'lar, Mektuplar*, (çev: Türkan Uzel), TTK, Ankara, 1994.

Quintus Curtius Rufus, *History of Alexander I-V*, (çev: John C. Rolfe), Harvard University Press, London, 2006.

Quintus Curtius Rufus, *History of Alexander VI-X*, (çev: John C. Rolfe), Harvard University Press, London, 2006.

B-Modern Kaynaklar

Akurgal, E. (2000). *Anadolu Kültür Tarihi*, Tübitak, Ankara.

Arslan, M. (2000). *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Arslan M. (2000). "Sulla'nın Küçük Asya Politikası", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 94, 32-43.

Arslan M. (2001). "Kapadokya Krallığı'nın Kaman Drahmi Definesi 1997", *Cevdet Bayburtluoğlu İçin Yazılar I*, s. 1-16.

Arslan, M. (2002). *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Arslan M. (2002). "I. Mithridates-Roma Savaşı: Rhodos ve Lykia'nın Durumuna Genel Bakış", *Likya İncelemeleri I*, 1, s. 115-129.

Arslan M. (2003). "Piracy on the Southern Coast of Asia Minor and Mithridates Eupator", *Olba*, VIII, s. 195-211.

Arslan, M. (2004). *Galatya Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri*, Ankara Ticaret Odası, Ankara.

Arslan, M. (2007). *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlaması*, Odin Yayıncılık, İstanbul.

Aydoğan Ş. (1997). "Kapadokya", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt 2, Sanat Yayınları, İstanbul.

Baydur, N. (1970). *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Kayseri.

Bosworth A. B. (1991). "Alexander The Great: The Events of The Reign", *Cambridge Ancient History*, Vol. IX, Cambridge University Press, Cambridge.

- Bozkuş Y. D., Küçüker D. S. (2011). “Eski Çağ’da Ermeni Tarihine Genel Bir Bakış: Herodotos, Ksenophon ve Strabon’un Kayıtlarına Göre Armenia Bölgesi ve Halkları”, *Ermeni Araştırmaları*, 4, s. 1-16.
- Brown T. S. (1947). “Hieronymus of Cardia”, *Oxford University Press*, 52, Washington, s. 684-696.
- Burn, L. (2004). *Hellenistic Art (From Alexander The Great To Augustus)*, Greporiy M. Britton, New York.
- Casabonne O. (2012). “Akhamenid İmparatorluğu (Büyük Kral ve Persler)”, *Anadolu’nun Arkeoloji Atlası*, Cilt 1, Doğa Koleji Yayınları, İstanbul.
- Chery F. J. (2008). “Greek World (The Personel and the Political)”, *Classical Archaeology*, Australia, s. 294.
- Demir M. (2011). “Kappadokia Kralı Arkhelaos”, *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Cilt 5, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, Nevşehir.
- Demircioğlu, H. (2011). *Roma Tarihi Cumhuriyet 1*, TTK, Ankara.
- Diakov V., Kovalev S. (2010). *İlkçağ Tarihi I*, (çev: Özdemir İnce), Yordam Kitap Yayınları, İstanbul.
- Diakov V., Kovalev S. (2010). *İlkçağ Tarihi II*, (çev: Özdemir İnce), Yordam Kitap Yayınları, İstanbul.
- Dinçol M. A. (1982). “Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları*, Cilt 1, Görsel Yayınlar, İstanbul.
- Dinçol M. A. (1982). “Geç Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları*, Cilt 1, Görsel Yayınlar, İstanbul.
- Dmitriev S. (2006). “Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War”, *Zeitschrift Für Alte Geschitche*, 25, s. 285-297.
- Dönmez Ş. (2003). “Demir Çağı’nda Kayseri İli”, *IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 2, Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, Kayseri.
- Droysen, J. G. (1964). *Büyük İskender I*, (çev: Bekir Sıtkı Baykal), Milli Eğitim Yayınları, İstanbul.
- Dursin A. G. (2011). “Görsel İletişim Tasarımda Kimlik Tanıtımı (Nevşehir Bölgesi ve Kapadokya Etnik Kimliği)”, *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Cilt 1, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, Nevşehir.
- Elder E. (2006). “Who’s Anti-Roman? Sallust and Pompeius Trogus on Mithridates”, *The Classical Journal*, 101, s. 383-407.

- Ergin, G. (2013). *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Erkiletlioğlu, H.(1993). *Kayseri Tarihi (En Eski Zamanlardan Osmanlılara Kadar)*, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri.
- Gabba E. (1991). "Mithridates, Rome and Italy: the Social Wars", *Cambridge Ancient History*, Vol. IX, Cambridge University Press, Cambridge.
- Gurney O. R. (1991). "Anatolia (1750-1600 B.C)", *Cambridge Ancient History*, Vol. II-Part I, Cambridge University Press, Cambridge.
- Güler, O. (1995). *Antik Çağ İkonografisinde Erciyes*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Günaltay, Ş. (1987). *Yakın Şark IV-II. Bölüm (Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları)*, TTK, Ankara.
- Grayson A. K. (1991). "Assyria: Tiglath-Pileser III. To Sargon II. (744-705 B. C)", *Cambridge Ancient History*, Vol. III-Part II, Cambridge University Press, Cambridge.
- Grayson A. K. (1991). "Assyria: Sennacherib and Esarhaddon (704-669 B. C.)", *Cambridge Ancient History*, Vol. III-Part II, Cambridge University Press, Cambridge.
- Green, P. (2007). *Alexander The Great and The Hellenistic Age*, Weidenfeld-Nicolson, New York.
- Gruen E. S. (1991). "The Expansion of the Empire Under Augustus", *Cambridge Ancient History*, Vol. X, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hardley R. A. (2001). "A Possible Last Source for Career of Eumenes of Kardia", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 50, s. 3-33.
- Hakman M. (2011) "Antik Dönemde Nevşehir'de Mitra Kültünün Varlığına Dair bir Değerlendirme", *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Cilt 5, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, Nevşehir.
- Harnblower S. (1991). "Persia", *Cambridge Ancient History*, Vol. VI, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hawkins J. D. (1991). "The Neo-Hittite States in Syria and Anatolia", *Cambridge Ancient History*, Vol. III-Part I, Cambridge University Press, Cambridge.
- Heckel, W.-Yardly, J. C. (2004). *Alexander The Great*, Blackwell, New York.
- Hind G. F. J. (1991). "Mithridates", *Cambridge Ancient History*, Vol. IX, Cambridge University Press, Cambridge.

- Hind G. F. J. (1991). "The Bosporan Kingdom", *Cambridge Ancient History*, Vol. VI, Cambridge University Press, Cambridge.
- İplikçioğlu, B. (1994). *Ana Eskiçağ Tarihinin Hatları*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- İplikçioğlu, B. (1997). *Eski batı Tarihi I*, TTK, Ankara.
- Kaya M. A. (1996). "III. Makedonya Savaşı'na Kadar Roma'nın Anadolu Politikası", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 11, s. 211-232.
- Kaya M. A. (2004). "Romalılar, Parthlar ve Armenia Krallığı (M. Ö. 92-M. S. 4)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1, s. 73-86.
- Kaya M. A. (2005). "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 38, s. 11-30.
- Kaya, M. A. (2012). *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları II*, İlyada Yayınları, İzmir.
- Keaveney A. C. (2002). "Mithridatic War II", *Classical Philology*, 35, s. 66-82.
- Kennedy D. (1991). "Syria", *Cambridge Ancient History*, Vol. IX, Cambridge University Press, Cambridge.
- Kılıç Y. (2011). "Eskiçağda Kapadokya'da At Yetiştiriciliği", *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Cilt 8, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, Nevşehir.
- Kılıç, Y. (2014). *Eskiçağ Aile Hukuku*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Kuhrt, A. (2009). *Eskiçağda Yakındoğu*, (çev: Dilek Şenol), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kurt M. (2009). "Roma Cumhuriyeti Yönetiminde Kilikia Yönetimi ve Yerel Güçler", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 1, s. 116-139.
- Kurt M. (2010). "Tabal Ülkesinin Politik ve İdari Yapısı", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 23, s. 127-136.
- Labarre G. (2004). "A Roman Will in Cappadocia", *Epigraphica Anatolica*, 37, s. 95-126.
- Lewy H. (1991). "Anatolian in the old Assyrian Period", *Cambridge Ancient History*, Vol. I-Part II, Cambridge University Press, Cambridge.
- Lloyd, S. (2012). *Türkiye'nin Tarihi-Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, (çev: Ender Varinlioğlu), Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara.

- Luckenbill D. D. (1926). *Ancient Records of Assyria and Baylonia (ARAB I)*, Chicago.
- Macquen, J. G. (1999). *Hititler ve Hitit Çağı'n da Anadolu*, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Maden A. J., Keaveney, A. (1993). "Sulla Pere and Mithridates", *Classical Philology*, 88, s. 138-141.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton University Press, Usa.
- Magie, D. (2001). *Anadolu'da Romalılar I*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Malay, H. (1987). "Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi: Tarih İncelemeleri Dergisi, 3, s. 13-48.
- Mansel, A. M. (1999). *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK, Ankara.
- Mayor, A. (2009). *The Poison King*, Princeton University Press and Oxford, New York.
- Melchert, H. C. (2010). *Luviler (Anadolu'nun Gizemli Halkı)*, (çev: B. Baysal-Ç. Çıdamlı), Kalkeoon Yayınları, İstanbul.
- Mitchell S. (2004). "Doğu ve Batı Arasında Anadolu Hellenistik Çağ'da Attalos ve Mithridates Krallıklarının Paralel Yaşamları", *Anadolu Araştırmaları*, 17/1, s. 141-149.
- Mitchell, S., Darbyshire, G., Vardar, L. (2000). "The Galatian settlement in Asia Minor", *Anatolian Studies*, 50, s. 75-99.
- Morkholm, O. (2000). *Erken Helenistik Çağ Sikkeleri*, (çev: Oğuz Tekin), Sanat Yayınları, İstanbul.
- Moysey R. A. (1992). "Plutarch, Nepos and the Satrapal Revolt of 362/1 B. C.", *Historia: Zeitschrift für Alte Greshichte*, 41, 1992, s. 158-168.
- O'brien, J. M. (1994). *Alexander the Great the invisible Enemy*, Rout Ledge, New York.
- Oktan M. (2008). "Roma Cumhuriyet Dönemi'nde Pontos'da Yapılan Düzenlemeler", *Anatolia*, 34, s. 47-72.
- Oktay, Akşit. (1976). *Roma İmparatorluk Tarihi (M. Ö. 27-M. S. 192)*, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Özsait, M. (1982). "Anadolu'da Hellenistik Dönem", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt 2, Görsel Yayınlar, İstanbul.

- Özsait, M. (1982). “Anadolu’da Roma Egemenliği”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt 2, Görsel Yayınları, İstanbul.
- Pastor L. B. (2014). “The Meeting Between Marius and Mithridates and the Pontic Policy in Cappadocia”, *Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, 2, Antalya, 2014, s. 225-239.
- Pelling C. (1991). “The Triumviral Period”, *Cambridge Ancient History*, Vol. IX, Cambridge University Press, Cambridge.
- Pullu, S. (2006). *Tabal Bölgesi Tarihi-M. Ö. I. Bin yılın ilk yarısında Tabal Krallığı’nın Siyasi ve Ekonomi Tarihi*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pütz, W. (1849). *Manual Ancient Geography and History*, D. Appleton&Company, New York.
- Ramsay, W. M. (1980). *The Historical Geography of Asia Minor*, Stamford Street and Charing Cross, London.
- Sams G. K. (2011). “Anatolia: The First Millenium B. C. in Historical Context”, *Ancient Anatolia*, 25, s. 604-622.
- Sarikaya S. (2014). “Küçük Asya’da Diadkhoi Savaşları: Kardia’lı Eumenes’in Savaş Stratejisi”, *Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, (Yayımlanmamış Makale), Antalya, s. 1-18.
- Savaş S. Ö. (1998). *Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Schwertheim, E. (2009). *Antikçağ’da Anadolu*, (çev: Nuran Batur), Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Seager R. (1991). “Sulla”, *Cambridge Ancient History*, Vol. IX, Cambridge University Press, Cambridge.
- Sekunda N. V. (1988). “Some Notes on the life Datames”, *British Institute of Persion Studies*, 26, s. 35-53.
- Sevin, V. (1982). “Anadolu’da Pers Egemenliği”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt 2, Görsel Yayınlar, İstanbul.
- Sevin, V. (1982). “Lydialılar”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt 2, Görsel Yayınlar, İstanbul.
- Sevin, V. (2002). *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yayınları, İstanbul.
- Sherwin-White, A. N. (1997). “Ariobarzanes, Mithridates and Sulla”, *The Classical Quarterly*, Cambridge University Press, 27, s. 173-183.

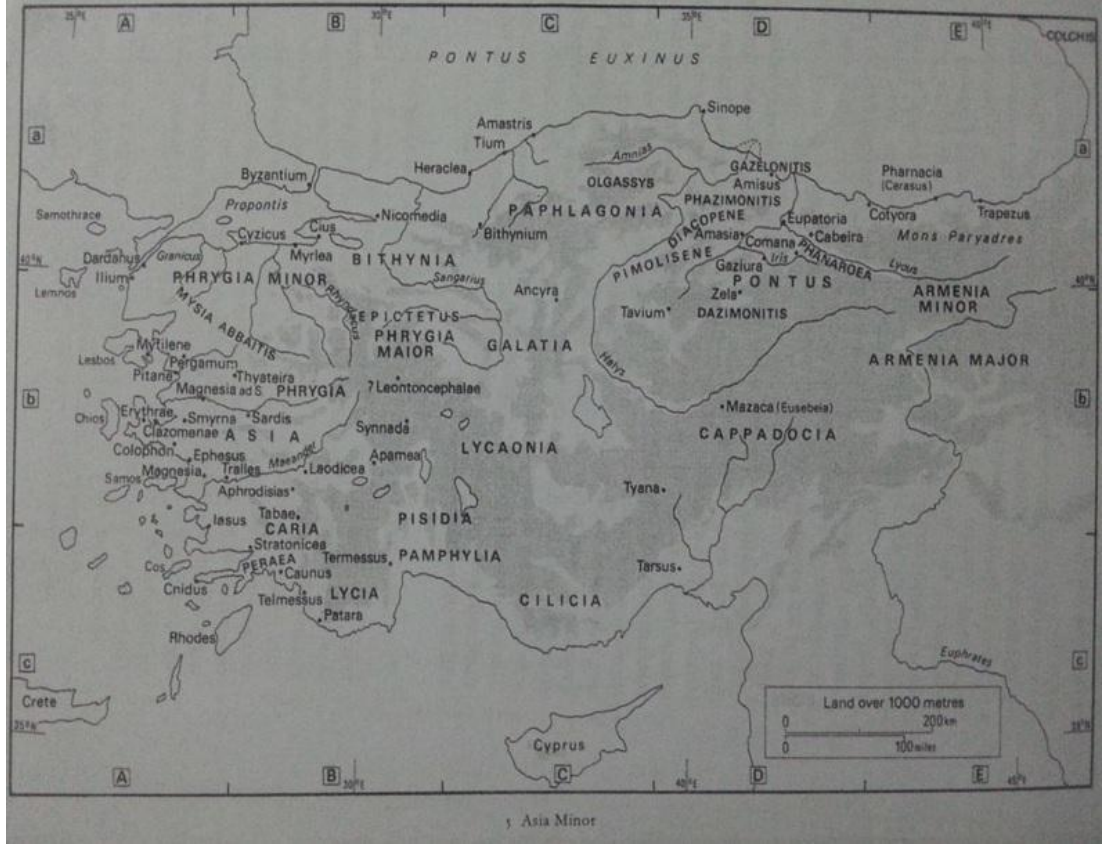
- Takmer B., Arslan M., Önen T. N. (2006). “New Inscriptions From The Kayseri Museum I”, *Gephyra*, 3, s. 169-183.
- Tam W. M. (1991). “The New Hellenistic Kingdom”, *Cambridge Ancient History*, Vol. VIII, Cambridge University Press, Cambridge, s. 149.
- Tarhan Taner. (1983). “Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler”, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Anadolu Medeniyetleri Sempozyumu- I.Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 23-26, İstanbul, s. 109-120.
- Tekin, O. (2007). “Kappadokia Krallığı”, *Eski Anadolu ve Trakya (Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar M. Ö. 12-M. S. 4. Yüzyıllar arası)*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 164-171.
- Tekin, O. (2011). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya III-Coğrafyası*, Tarihi ve Arkeolojisi, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.
- Thomson, G. (2007). *Tarih Öncesi Ege*, Homer Kitabevi, İstanbul.
- Wiesehöfer, J. (2003) *Antik Pers Tarihi*, (çev: Mehmet Ali İnci), Telos Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım E. (2012). “Roma Parth Mücadelesi'nde Frat Nehri'nin Jeopolitik Önemi”, *Tarihin Peşinde Dergisi*, 7, İstanbul, s. 45-64.
- Yıldırım E. (2013). “Antikçağ'da Evliliklerle kurulan Müttefikler: I. Antiokhos”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, Ankara, s. 247-268.
- Yiğit T. (2000). “Tabal”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40, s. 177-189.

C-İnternet Kanakları

- WEB_1. www. ebaystatic. com. (12. 01. 2014).
- WEB_2. www. Arkeoloji. Biz. com/html. (16. 05. 2014).
- WEB_3. www. wildwinds. com. tr. (23. 05. 2014).
- WEB_4. wikipedia. (27. 05. 2014).
- WEB_5. www. anadoluuygarliklari. com. (29. 05. 2014).

EKLER

EK-1

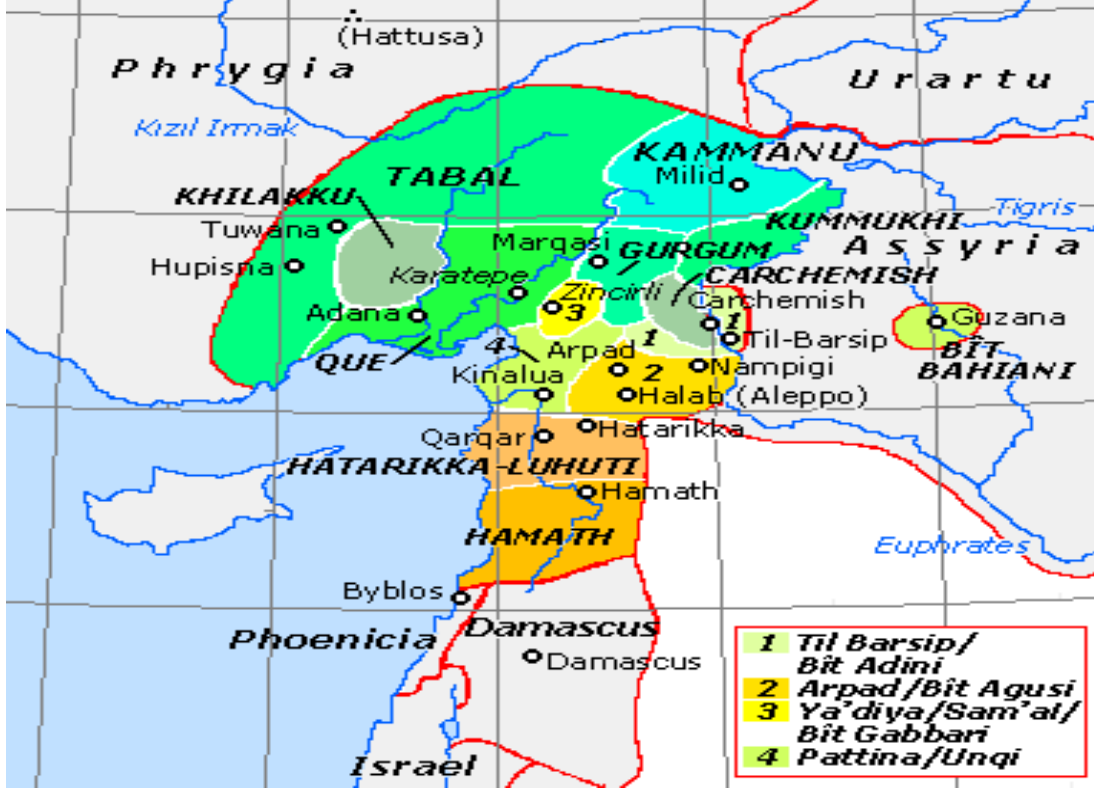
Küçük Asya'da bulunan Kapadokya ve sınır komşularını gösteren harita. (John G. F. Hind, "Mithridates", s. 138).

EK-2

Geç Hitit Beylikleri'ni gösteren harita. ([www. anadoluuygarliklari. com,](http://www.anadoluuygarliklari.com) adresinden alınmıştır).

EK-3

Geç Hitit Beylikleri'nden, Tabal Krallığı'nın hakimiyet alanını gösteren harita. (wikipedia, adresinden alınmıştır).

EK-4

M. Ö. 547 yılından sonraki dönemde Persler'in Anadolu egemenliğini gösteren harita. (*wikipedia*, adresinden alınmıştır).

EK-5

Kaiseria'dan ateş kültü, üzerinde Argaios Dağı ve dorukta kartal betimlemesi. (Nezahat Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, lev. XVI, Res. 52).

EK-6

Apadana Kabartması, Pers Kralı Kserkses'e, bağılıklarını göstermek için tribut getiren Kapadokyalıların betimlemesi. (Nezahat Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, lev. XV, Res. 47).

EK-7

Apadana Kabartması'ndan detay, tribut getiren Kapadokyalılar. (Nezahat Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, lev. XV, Res. 48).

EK-8

M. Ö. 333-332 yıllarında I. Ariarathes'in kendi adına bastırıldığı drahmi. Ön yüzde I. Ariarathes sol elinde asa (kraliyet asası) tutarken, sağ elinde ise kartal ve üzüm salkımı tutarak betimlenmiştir. Arka yüzde ise akbabanın geyiğe saldırma anı betimlenmiştir. (www.wildwinds.com, adresinden alınmıştır).

EK-9

Kapadokya yöneticisi Ariaramnes'in bronz sikkesi. Ön yüzde Pers başlığı *kyrbasia* giyimli kralın başı, arka yüzde ise elinde mızrakla sağa doğru giden bir figürü bulunmaktadır (Otto Morkholm, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*, XXVIII Anadolu'nun Küçük Krallıkları, Res. 423).

EK-10

Kapadokya Kralı III. Ariarathes'in bronz sikkesi. Ön yüzde geleneksel Pers başlığı takılı kralın başı, arka yüzde ise dörtnala giden atlı figürü bulunmaktadır. (Otto Morkholm, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*, XXVIII Anadolu'nun Küçük Krallıkları, Res. 424).

EK-11

Kapadokya Kralı IV. Ariarathes'in bronz sikkesi. Ön yüzde geleneksel Pers şapkası takılı ve kralın sola dönük başı, arka yüzde ise elinde *Nike* tutan *Athena* ya da koşan bir savaşçı bulunmaktadır. (Otto Morkholm, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*, XXVIII Anadolu'nun Küçük Krallıkları, Res. 427).

EK-12

Kapadokya Kralı VI. Ariarathes'in portre çizimi. (Halil Erkiiletlioğlu, *Kayseri Tarihi*, s. 22).

EK-13

Kapadokya Kralı V. Ariarathes'in kendi adına bastırđıđı sikke.
(www.Arkeoloji.Biz.com/html, adresinden alınmıştır.)

EK-14

Kapadokya'da yönetici olarak görev yapan Orophernes'in bastırılmış olduğu sikke.
(Nezahat Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, lev. XV,
Res. 50).

EK-15

Pontos kralı VI. Mithridates ve kız kardeşi Laodike. (Murat Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 68)

EK-16

Kapadokya Kralı IX. Ariarathes'in kendi adına bastırđı drahmi.
(Murat Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 107).

EK-17

Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'in bastırđı bron z sikke.
(Murat Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 103).

EK-18

Armenia kralı II. Tigranes. (www.wildwinds.com, adresinden alınmıştır).

EK-19

Kapadokya Kralı II. Ariobarzanes'in bastırđı sikkeler. (www.ebaystatic.com, adresinden alınmıştır).

EK-20

Kapadokya Kralı Arkhelaos'un portre çizimi. (Halil Erkiletlioğlu, *Kayseri Tarihi*, s. 28).

EK-21

- I. Ariarathes (M. Ö. yak. 350-322)
- II. Ariarathes (M. Ö. yak. 301-280)
- II. Ariaramnes (M. Ö. yak. 280-255)
- III. Ariarathes (M. Ö. 255-/251-220)⁴⁴⁵
- IV. Ariarathes Eusebes (M. Ö. 220 yak. M. Ö. 162)
- V. Ariarathes (Mithridates) Eusebes Philopator (M. Ö. yak. 163-yak. 130)
- Orophernes (M. Ö. 161-159)
- VI. Ariarathes Epiphanes Philopator (M. Ö. yak. 130-yak. 116)
- VII. Ariarathes Philometor (M. Ö. yak. 116-101-100)
- IX. Ariarathes Eusebes Philopator (M. Ö. yak. 100-97)⁴⁴⁶
- VIII. Ariarathes (M. Ö. yak. 97)⁴⁴⁷
- IX. Ariarathes Eusebes Philopator (M. Ö. yak. 97-95)
- I. Ariobarzanes Philoromarios (M. Ö. 95-90)⁴⁴⁸
- IX. Ariarathes Eusebes Philopator (M. Ö. yak. 89-86)
- I. Ariobarzanes Philoromarios (M. Ö. 85-63)
- II. Ariobarzanes Philopator (M. Ö. 62-yak. M. Ö. 53/52)
- III. Ariobarzanes Eusebes Philoromarios (M. Ö. yak. 52-42)
- X. Ariarathes (M. Ö. 42-36)
- Arkheleas (M. Ö. 36-M. S. 17)
- Kapadokya Kralları Listesi, (Murat Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 541.)

⁴⁴⁵ İlk olarak Kapadokya'nın bağımsız olduğunu ileri süren yönetici III. Ariarathes ile Kapadokya Krallığı dönemi başlamıştır.

⁴⁴⁶ Mithridates VI. Eupator'un oğluydu. Bu da bize Kapadokya Krallığı'nın M. Ö. 100-88 yılına kadar Mithridates tarafından yönetildiğini göstermektedir. M. Arslan, *Mithridates VI. Eupator ve Roma*, s. 541.

⁴⁴⁷ Ariarathes Hanedanı'nın sona ermesi ve bundan sonra elit tabaka mensup Ariobarzanesin kral seçilmesi.

⁴⁴⁸ Hükümdarlığın sona ermesi ve Kapadokyalıların elit tabakaya mensup Ariobarzanes'i kral seçmeleri. M. Arslan, *a.g.e.*, s. 541.

ÖZGEÇMİŞ

Salih SOSLU, 02.11.1987 tarihinde Erzurum’da dünyaya geldi. İlkokulu Veyis Efendi ilkokulunda, ortaokulu Kazım Karabekir ilköğretim okulunda ve liseyi Olur Lisesi’nde bitirdikten sonra, 2007 yılında Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümünü kazandı. 2011 yılının Haziran ayında “*Roma Döneminde Gladyatörler*” adlı tez çalışmasıyla Arkeoloji Bölümü’nden mezun oldu. Aynı yıl Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim dalında yüksek lisansa kayıt oldu. Normal düzeyde İngilizce’nin yanı sıra başlangıç seviyesinde Grekçe bilmektedir.